

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

Sokolovsko ve vyučování dějepisu

Vybrané kapitoly z regionální historie s didaktickou aplikací

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Romana Cihlářová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor ČJ-Dě

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 2017

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce PaedDr. Heleně Východské za odborné vedení a cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	1
1 Tašovice u Karlových Var	5
1.1 Umístění	5
1.2 Paleolit	5
1.3 Mezolit	5
1.3.1 Příklady mezolitických nálezů:	7
1.4 Neolit, eneolit, doba bronzová a železná	7
1.5 Slované	7
1.5.1 Příklady slovanských nálezů	9
2 Vladař u Žlutic	10
2.1 Umístění	10
2.2 Popis hradiště	10
2.3 Výzkum	11
2.3.1 Akropole a opevnění	11
2.3.2 Cisterna	13
2.3.3 Bronzová figurka	14
2.3.4 Dřevěná konstrukce	14
3 Hrad Loket	16
3.1 Počátky hradu	16
3.2 Hrad za vlády Přemyslovců	17
3.3 Lucemburkové a Loket	18
3.4 Vláda Šliků	20
3.5 Loket za třicetileté války	22
3.6 Vývoj Lokte od 18. století	23
3.7 Pověsti a legendy	24
3.7.1 Zakletý purkrabí	24

3.7.2 Strakakal.....	25
3.7.3 Zkamenělý svatební průvod	25
4 Významné šlechtické rody.....	26
4.1 Šlikové	26
4.1.1 Původ rodu	26
4.1.2 Loketsko	27
4.1.3 Jáchymov.....	28
4.1.4 Sokolovsko.....	30
4.1.5 Stavovské povstání.....	30
4.2 Nosticové	32
4.2.1 Charakteristika rodu	32
4.2.2 Sokolovská větev.....	32
5 Hornická činnost.....	35
5.1 Rudy.....	35
5.1.1 Cín.....	35
5.1.2 Olovo.....	36
5.1.3 Měď.....	36
5.1.4 Stříbro.....	37
5.1.5 Uran.....	38
5.1.6 Železo.....	39
5.2 Horniny	39
5.2.1 Uhlí.....	39
5.2.1.2 Důlní neštěstí v sokolovském hnědouhelném revíru.....	39
5.2.2 Kaolin.....	40
6 Západočeské lázně.....	42
6.1 Karlovy Vary	42
6.2 Františkovy Lázně.....	43

6.3 Mariánské Lázně	46
6.4 Kynžvart.....	48
6.5 Jáchymov	48
7 Českoněmecké konflikty ve 30. letech 20. století	51
7. 1 Bublava	52
7.2 Habartov.....	53
7.3 Krajková.....	55
7.4 Další incidenty	57
8 Druhá světová válka ve Svatavě.....	59
8.1 Pobočka koncentračního tábora Flossenbürg	59
8.2 Pochody smrti	62
8.2.1 Eva Erbenová	65
9 Didaktická aplikace	67
Jak se žilo ve střední době kamenné	70
Doba železná nejsou jen Keltové.....	72
Exkurze na hrad Locket	74
Moje rodina jako šlechta.....	78
Hornická činnost na Sokolovsku	81
Naplánuj školní výlet pro vaši třídu.....	83
Napadení četnické stanice v Habartově	85
Pochody smrti	87
Závěr.....	88
Zusammenfassung	90
Prameny a literatura.....	91
Přílohy	I

Úvod

Regionální dějiny považuji za jednu z často opomíjených priorit dějepisného vyučování. Výuka obecných dějin sice umožňuje učiteli propojení s multikulturní výchovou, při které žáci odbourají negativní etnické předsudky, ale národní a regionální dějiny vzbudí u žáků národní hrdost, úctu k národnímu kulturnímu dědictví a větší citový vztah k místu, kde žijí. Výhodou vyučování regionálních dějin je blízká životní zkušenost žáků, která umožní uplatnění Komenského didaktické zásady od blízkého ke vzdálenějšímu, od zvláštního k obecnému.¹ Při výkladu regionálních dějin učitel může využít jak deduktivních postupů, které na základě evropských a českých dějin zavedou žáky do dějin regionálních, tak induktivních postupů, kdy regionální dějiny poslouží jako východisko pro výklad historie větších územních celků.²

Právě regionální dějiny se staly předmětem mé práce, ve které se zabývám historií Sokolovska s přesahem také na Karlovarsko a Chebsko. Cílem mé práce je zpracovat zajímavé momenty regionálních míst, které s žáky v rámci dějepisné exkurze můžeme navštívit, a vytvořit k nim odpovídající didaktický materiál. Regionální učivo zajistí názornost a konkretizaci, pomůže vytvořit jasné představy, může vhodně ilustrovat obecné dějiny a prostřednictvím místních kulturních památek zajistit žákovi i estetický prožitek.³

Pro zpracování odborné části jsem využila různých metod. Jako první krok jsem všechna místa osobně navštívila a zdokumentovala. Podstatnou metodou pro mě ale byla práce s literaturou, které je k dispozici k historii sokolovského regionu velké množství. Výrazně jsem využila také SOkA Sokolov a kontakt s PhDr. Vladimírem Bružeňákem, který se regionálními dějinám Sokolovska ve svých pracích věnuje.

Svou práci jsem rozdělila na kapitoly řazené logicky a v systematické chronologické návaznosti, 2 kapitoly se tedy týkají pravěkého učiva, 2 kapitoly středověkých témat, 2 kapitoly o novověku a 2 kapitoly z moderních dějin. Poslední devátá kapitola se zaměřuje na didaktické využití těchto témat ve vyučování na základní škole.

V první kapitole jsem se zaměřila na archeologickou rezervaci Tašovice u Karlových Var. Tašovice byly díky své výhodné poloze u řeky osídleny již od starší a střední doby

¹ GRACOVÁ, Blažena – LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2008. 278 s. ISBN 978-80-7368-584-3. S. 171.

² Tamtéž.

³ VÝCHODSKÁ, Helena. *Vlastivěda česko-bavorského pohraničí: didaktická příručka*. Plzeň: viaCentrum, 2015. 11 s. ISBN 978-80-87646-08-3. S. 2.

kamenné. Z mezolitického období se archeologům podařilo odkrýt dva sídelní objekty a velké množství úlomků z nástrojů. Z následujícího období, tedy z mladší doby kamenné, doby bronzové a železné, se nedochovaly žádné nálezy, které by dokládaly osídlení Tašovic v této době. Další významné osídlení však přišlo s příchodem Slovanů na české území. Na území Karlovarska přišel slovanský kmen Sedličanů a v Tašovicích po sobě zanechal zbytky srubu a velké množství keramických střepů. V současné době je stav hradiště kritický a další výzkumy zde zatím neprobíhají. Nejcenějším zdrojem informací k tomuto tématu je publikace od Evžena Plesla, Ladislava Hájka a Jiřího Martínka *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*.

Druhá kapitola pokračuje v pravěkém tématu, ale zabývá se obdobím, které v Tašovicích chybí, tedy dobou bronzovou a železnou na vrchu Vladař u Žlutic. Dříve se archeologové domnívali, že toto území bylo osídleno až Kelty, ale nejstarší nálezy pochází již z doby bronzové. Literatura se o hradišti na Vladaři příliš nezmiňuje, proto jsou velice hodnotné původní publikace Petra Zahradníčka, který se výzkumem hradiště stále zabývá.

Třetí kapitola posouvá tuto práci do středověku na hrad Loket, ale protože vývoj na hradě Lokti se s koncem středověku nezastavil, zabývám se v této kapitole i jeho dalším historickým vývojem. Cílem je představit čtenářům hrad Loket také jinak než jako pouhé vězení malého krále Václava. Velice významným obdobím pro hrad i město je totiž také pobyt Šliků a jejich konflikt s měšťany. V rámci mezipředmětových vztahů se v této práci zmiňují také o pověstech, které se k hradu a městu vztahují. Jelikož je toto téma poměrně známé, publikací k němu existuje velké množství. Pro svou práci jsem především ocenila monumentální patnáctidílné dílo Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, které může posloužit nejen jako zdroj informací k hradu Lokti, ale i k hradům, zámkům a tvrzím po celé České republice.

V následující čtvrté kapitole se zabývám významnými šlechtickými rody na Sokolovsku, ke kterým patřili především již zmiňovaní Šlikové a poté Nosticové. Šlikové vlastnili panství loketské, falknovské a ostrovské. Asi nejvíce se však Šlikové proslavili těžbou stříbra a ražbou tolarů v Jáchymově. Po stavovské povstání a bitvě na Bílé hoře Šlikové svůj majetek ztratili a novým majitelem Falknova se stali Nosticové. Ti zde působili až do konce druhé světové války, neboť poté byli jako německý rod odsunuti. Rodu Nosticů je v sokolovském muzeu věnována jedna celá místnost, přesto publikace o jejich původu a vývoji téměř neexistují. Pouze Romana Beranová-Vaicová se jejich životem v publikaci

Nosticové zabývá víc podrobně. Šlikové jsou více popisováni v různých publikacích, ale jako největší zdroj informací mi posloužilo *Pět století Šliků* od Otakara Vinaře.

S pátou kapitolou týkající se hornictví se přesouváme do 8. ročníku základní školy. Sokolovsko je velice známo těžbou hnědého uhlí, ale mým cílem je seznámit čtenáře i s dalšími rudami a horninami zpracovávanými na Sokolovsku. Proto se tato kapitola zmiňuje také o cínu v okolí Horního Slavkova, o oloví v oblasti Oloví, o těžbě mědi na Kraslicku, o stříbře a uranu v Jáchymově, o železe a o kaolínu na Karlovarsku. Aby tato kapitola nebyla pouhým výčtem rud a hornin na Sokolovsku, nachází se zde i krátký oddíl o důlních neštěstích v hnědouhelném revíru. V této kapitole jsem nejvíce čerpala z prací Jaroslava Jiskry, který se těžební činnosti na Sokolovsku stále věnuje.

Šestá kapitola čtenáře seznamuje nejen s lázeňským trojúhelníkem, ale i dalšími lázněmi Karlovarského kraje, tedy s Karlovými Vary, Mariánskými Lázněmi, Františkovými Lázněmi, Lázněmi Kynžvart a Jáchymovem. U každého lázeňského města se krátce zmiňuji jak o historii, tak o místních léčivých pramenech. Literatury k tomuto tématu je velké množství, jelikož můžeme čerpat jak z publikací o historii měst, tak z různých turistických průvodců, které se jednotlivými prameny často zabývají.

Další kapitolou se přesouváme do nejnovějších českých dějin a k neveselým událostem první poloviny dvacátého století. Sedmá kapitola se týká pohraničních konfliktů v osudovém roce 1938. Jelikož Sokolovsko spadalo pod oblast Sudet a spousta obyvatel zde byla německé národnosti, také zde se odehrálo několik krvavých střetů mezi Čechy a Němci. Nejznámější incidenty se staly na Bublavě, v Habartově a v Krajkové, ale čtenáři se zde mohou dozvědět i o dalších menších, ale neméně podstatných, konfliktech. V této části jsem nejvíce pracovala s rozsáhlou publikací *Historie Sokolova* od Romany Beranové-Vaicové, Vladimíra Bružeňáka a Jaroslava Jiskry a s dokumenty uloženými v SOkA Sokolov. Touto cestou bych chtěla také poděkovat Vladimíru Bružeňákovi, který o pohraničních incidentech na Sokolovsku v roce 1938 chystá publikaci, která vyjde v letošním roce, ale přesto mi několik informací sdělil již nyní.

Osmá kapitola se zabývá pobočkou koncentračního tábora Flossenbürg ve Svatavě a pochody smrti, které přes svatavský tábor prošly. Pro větší emotivní prožitek těchto událostí je zde uveden také životní příběh Evy Löwidtové (Erbenové), které matka ve Svatavě zemřela, ale ona pochod smrti díky náhodě přežila. Nejceněnějšími publikacemi v této části mi byly publikace *Ženský koncentrační tábor Svatava* od Václava Němce, který čerpal

především ze vzpomínek svatavských vězeňkyň, a *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)* od Vladimíra Bružeňáka, který se tematikou druhé světové války na Sokolovsku stále zabývá.

Poslední devátá kapitola navrhuje didaktické využití jednotlivých témat v souvislosti s dějinami obecnými ve vyučování dějepisu na základní škole. Cíle, kterých chci didaktickými aktivitami dosáhnout, a kompetence, které chci různými metodami rozvíjet, jsou specifikovány v příslušné kapitole. Stejně tak se v poslední kapitole rozepisují o konkrétních didaktických aktivitách a o evaluaci žáků po splnění zadaných úkolů. Ke všem dílčím tématům jsem vypracovala pracovní listy, které jsou v běžné výuce na základní škole snadno využitelné, žáci si díky nim fixují již získané poznatky a navíc prohlubují a zdokonalují své znalosti.

1 Tašovice u Karlových Var

1.1 Umístění

Lokalita Tašovice je městskou částí krajského města Karlovy Vary. Celá oblast kolem Karlových Varů je odvodňována řekou Ohří a jejími přítoky. Dnešní povodí vznikalo postupně ve třetihorách při vzniku krušnohorských kotlin. Původní odvodňovací směr narušil vznik Krušných hor. Tašovice se nachází na žulové výspě u řeky Ohře.

Tato lokalita je jedinou archeologickou rezervací v Karlovarském kraji. Vyhlášena jí byla v roce 1966.⁴

Karlovarsko neposkytovalo v pravěku úplně nejpříznivější přírodní podmínky, přesto se zde obyvatelstvo často usazovalo. Území je sice bohaté na suroviny, ale nemáme dostatek informací k tomu, abychom mohli s jistotou říci, že právě díky tomu zde pravěké obyvatelstvo sídlilo.

1.2 Paleolit

Nejstarší nalezené památky o pobytu člověka na Karlovarsku spadají do období starší doby kamenné. Archeologové zatím objevili pouze tři ojedinělé nálezy z Třebeně, Jindřichova a Tašovic.⁵

V Tašovicích byl nalezen silně omletý křemencový úštěp odražený od diskovitého jádra starý asi 230 000 až 100 000 let.⁶ Díky tomuto nálezu můžeme s jistotou říci, že prvními obyvateli Karlovarska byli již lidé neandrtálského typu. Úštěp je zajímavý také tím, že byl nalezen mezolitickým člověkem, který ho přepracoval a znovu použil.

1.3 Mezolit

Ve střední době kamenné bylo území horního Poohří hojně osídleno. Na území Karlovarska je doloženo sedm mezolitických tábořišť (Karlovy Vary – Bohatice, Karlovy Vary – Dvory, Karlovy Vary – Rybáře stanice I. a stanice II., Tašovice stanice I. a stanice

⁴ KRČMÁŘ, Luděk. Hradiště je dnes archeologickou rezervací. *Plzeňský deník*, 2004, roč. 13, č. 80, s. 34. ISSN 1210-5139.

⁵ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 188 s. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 9.

⁶ FOGLAR, Jaroslav. Tašovice. *Karlovarské radniční listy*, 2012, roč. 17, č. 3, s. 24-26.

II., Všeborovice).⁷ Lokalita Tašovice I se nachází na vysokém kopci nad řekou Ohří, naopak lokalita Tašovice II je na nejnižší říční terase.

Mezolitická sídliště lidé v oblasti Poohří vzhledem k teplému, avšak velmi vlhkému atlantickému podnebí, zakládali na lehkých písčitých půdách nevhodných pro zachování kostí a kostěných nástrojů, proto se zachovaly pouze výrobky z kamene.

V Tašovicích byl z celého horního Poohří proveden nejlepší výzkum, při kterém archeologové odkryli dva sídelní objekty. Největší archeologický výzkum na sídlišti Starý Loket⁸ u Tašovic prováděl František Prošek z Archeologického ústavu ČSAV v Praze v letech 1948-1950.⁹

Archeologům se podařilo objevit zbytky dvou sídelních objektů.¹⁰ Jednalo se o dvě spojené zhruba lichoběžníkové jámy o rozměrech 4x3 a 3,5x3 m a hloubce 60-70 cm.¹¹ Kolem jámy badatelé objevili stopy po zahrocených kůlech. Obě zahloubené části obydlí spojoval úzký vchod, v jehož prostoru se nacházela dvě mírně zahloubená ohniště, oddělená od obytných prostorů přepážkami a vchodovými uličkami.¹² V ohništi byly nalezeny dřevěné uhlíky a zuhelnatělé skořápky lískových oříšků. Uhlíky dokládají přítomnost dubu, smrku, jedle, olše, ale hlavně borovice. Vrchní konstrukci obydlí, tvořenou z rostlinného materiálu nebo kůže, nesly svisle do země zapuštěné kůly.

Díky bohaté kolekci cca 4 000 kusů kamenné štípané industrie¹³ (čepelky, úštěpy, škrabadla, rydla, mikrolity) můžeme soudit, že se lidé žijící na Karlovarsku v mezolitu, živilí převážně lovem zvěře a rybářstvím. Drobnou kamennou industrii si vyráběli z pazourku, jaspisu, rohovce a křemene.

⁷ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 10.

⁸ Starým Loktem bylo hradiště nazváno v době romantismu, kdy v poloze lidé viděli předchůdce loketského hradu.

⁹ *Stanice a hradiště Tašovice*. [online]. Turistický portál Karlovarského kraje. Dostupné z www.karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Zajimavosti/Archeologie/Stranky/StaniceahradisteTasovice.aspx. [Cit. dne 2015-10-08].

¹⁰ Viz příloha č. 1.

¹¹ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 10.

¹² Kol. autorů. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 207 s. ISBN 80-239-3477-5. S. 12.

¹³ Viz příloha č. 2.

1.3.1 Příklady mezolitických nálezů: ¹⁴

PŘEDMĚT	TVAR	BARVA	ROZMĚR (mm)
čepel pazourková	střešovitá	světlá až tmavohnědá, skvrnitá	39x19x6
čepel rohovcová	plochá	tmavošedá	26,5x19x3
ústěp rohovce	nepravidelný, odseknutý z valounu	světle šedožlutý	44x43x17
jádro rohovcové	X	tmavé, šedočerné	21x20x18
odštěpek pazourkový	X	světlešedý až tmavošedý, nahnědlý	18x21x7
odštěpek křemencový	plochý	šedobílý	22,5x22x7
odštěpek pazourku	nepravidelný, plochý	tmavošedý, slabě průsvitný	15x20
odštěpek rohovcový	nesouměrný	šedý	29x40x10

1.4 Neolit, eneolit, doba bronzová a železná

Na Karlovarsku nejsou nálezy z období neolitu a eneolitu tak početné, jako z období předešlého. Většinou se jedná pouze o ojedinělé nálezy. Žádný z nich ale nepochází z Tašovic. Ve starší a střední době bronzové zůstalo Karlovarsko pravděpodobně neosídleno. V mladší a pozdní době bronzové už byla oblast horního Poohří více osídlena. Víme to díky zachovalým pozůstatkům sídlišť, žárových pohřebišť a hradišť. Bohužel ani jeden nález nepochází z Tašovic. Po tomto období došlo k celkovému snížení osídlení na Karlovarsku. Situace se zlepšuje až v pozdní době halštatské, ale z Tašovic opět žádný nález nepochází.

1.5 Slované

Příchod Slovanů konečně znamenal hustší osídlení Karlovarska, které se stalo sídlem slovanského kmene Sedličanů. Jejich přítomnost je doložena již v 9. století.¹⁵ První výzkumy v Tašovicích prováděl v roce 1911 Josef Knett, který zde objevil zuhelnatěné kůly

¹⁴ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 70-71.

¹⁵ *Stanice a hradiště Tašovice*. [online]. Turistický portál Karlovarského kraje. Dostupné z [www: <http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Zajimavosti/Archeologie/Stranky/StaniceahradisteTasovice.aspx>](http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Zajimavosti/Archeologie/Stranky/StaniceahradisteTasovice.aspx). [Cit. dne 2015-10-08].

slovanského původu.¹⁶ Po něm na výzkumech pokračoval od roku 1925 Anton Bergmann, který objevil zlomky keramiky a pazourkových nástrojů.¹⁷

Slovanské hradiště Starý Locket v Tašovicích mělo podobu nepravidelného obdélníku o ploše asi 70x80 m. Ze tří stran hradiště obehňoval podkovitý vnitřní val, který se svými konci připínal ke srázům.¹⁸ Podle některých zdrojů valy ještě obepínal příkop, po něm však není žádná stopa.

Opevnění se skládalo ze dvou valů – vnitřního a vnějšího. Roku 1949 provedl Antonín Knor průkop valem.¹⁹ Z nálezů se zjistilo, že hradební zeď tvořilo vodorovné dřevěné pažení, sevřené dvojicemi sloupů. Zadní stěnu drželo podobné pažení, zapřené vně jednotlivými sloupy, střídajícími se s podobnými uvnitř zdi za pažením, její vnější sloupy stály proti dvojici sloupů a navzájem je spojovala přepážka, vnitřek zdi vyplňoval jíl a četné dřevěné rošty, pažení stěn zevnitř utěšňovala úzká vrstva kamene mezi jednotlivými přepážkami, které zatěžkávala i okraje vnitřního tělesa s dřevěnými rošty.²⁰ Můžeme tedy říci, že se jednalo o komorový systém o straně komor cca 250 cm. Výška hradební zdi sčítala maximálně 3,5 až 4 m.²¹ Uvnitř stavby archeologové našli poměrně velké množství drobných úlomků slovanské keramiky.²²

František Prošek při výzkumu mezolitické chaty v letech 1948-1950 narazil na zbytky slovanského srubu.²³ Ten se nacházel přímo v prostoru nad mezolitickými sídlištními objekty. Zbytky stavby se odkryly na ploše 3,5x3 m, vznikla na mírném svahu a byla jen nepatrně zahlobena do podloží.²⁴ Protože v celém objektu se nezjistily žádné jamky po kůlech, můžeme se domnívat, že šlo o stavbu srubové konstrukce, jak pro to svědčí i nalezené zbytky trámů z jedlového dřeva 5-10 cm široké. Podle keramiky, která byla nalezena ve vnitřním prostoru objektu, lze zbytky srubu datovat do 10. století.

¹⁶ FOGLAR, Jaroslav. Tašovice. *Karlovarské radniční listy*, 2012, roč. 17, č. 3, s. 24-26.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 173 str. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 20.

¹⁹ Kol. autorů. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 207 s. ISBN 80-239-3477-5. S. 18.

²⁰ KLSÁK, Jiří. *Lokalita Tašovice – Starý Locket*. [online]. Muzeum Karlovy Vary. Dostupné z [www: <http://kvmuz.cz/typ/archeologie/lokalita-tasovice-stary-loket>](http://kvmuz.cz/typ/archeologie/lokalita-tasovice-stary-loket). [Cit. dne 2016-10-08].

²¹ Tamtéž.

²² Viz příloha č. 4.

²³ Viz příloha č. 3.

²⁴ KLSÁK, Jiří. *Lokalita Tašovice – Starý Locket*. [online]. Muzeum Karlovy Vary. Dostupné z [www: <http://kvmuz.cz/typ/archeologie/lokalita-tasovice-stary-loket>](http://kvmuz.cz/typ/archeologie/lokalita-tasovice-stary-loket). [Cit. dne 2016-10-08].

Tašovické hradiště mohlo mít také význam pro slovanské železářství, protože leželo v oblasti výskytu železné strusky.²⁵ Bohužel Starý Locket nebyl dlouho obýván. Hradiště neznámí lidé dobyli, zapálili a úplně zničili. Podle keramiky a jiných hmotných nálezů lze soudit, že byl Starý Locket obýván nejdéle do druhé poloviny 10. století.²⁶

Také současný stav archeologické lokality je kritický.²⁷ Zbytky hradiště jsou zalesněné a poškozené v důsledku dřívějšího lámáním kamene a těžby písku.²⁸

1.5.1 Příklady slovanských nálezů: ²⁹

PŘEDMĚT	POPIS	ROZMĚR (mm)
střep z podhrdlí nádoby	zdobený několikanásobnou vlnovkou a pod ní vodorovnými rýhami, povrch je drsný, šedý	36x51
střep masivní nádoby	nádoba s prohnutým hrdlem a ven vyhnutým okrajem, podhrdlí je zdobeno vícenásobnými vlnovkami, povrch je drsný, vně tmavošedý, uvnitř černý, se světlým hlinitým povlakem	49x63
střep z těla nádoby	zdobený na podhrdlí šikmými otisky hřebínků, povrch je drsný, vně hnědošedý, uvnitř tmavě hnědošedý	77x54
střep z těla nádoby	zdobený vícenásobnými vlnovkami a mezi nimi žlábkem, povrch je drsný, špinavě hnědý, vnitřek světlehnědý	30x45
střep nádoby	drsný šedohnědý povrch, zdobení 2 pásy několikanásobné vlnovky	40x27
střep okraje nádoby	drsnější nádoba se splývajícím prohnutým hrdlem a ven vyhnutým, šikmo do plošky seříznutým okrajem, na podhrdlí drobné široce ryté vlnovky, povrch vně světlešedý, uvnitř šedožlutý	42x43
střep z podhrdlí nádoby	baňatá drsná nádoba, střep zdobení mělce rytými vodorovnými rýhami, povrch vně tmavošedý, uvnitř šedohnědý, korodovaný	43x59
střep z nádoby	hrubší nádoba, střep vně hladší, šedohnědý, uvnitř drsnější, šedý, zdoben dvěma skupinami vodorovných rýh	32x29

²⁵ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 24.

²⁶ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 173 str. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 20.

²⁷ Viz přílohy č. 5 a 6.

²⁸ KRČMÁŘ, Luděk. Hradiště je dnes archeologickou rezervací. *Plzeňský deník*, 2004, roč. 13, č. 80, s. 34. ISSN 1210-5139.

²⁹ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 70-71.

2 Vladař u Žlutic

2.1 Umístění

Stolová hora Vladař³⁰ (693 m. n. m.) je dominantou Vladařské vrchoviny, která tvoří jižní část Žlutické vrchoviny v západních Čechách.³¹ Kolem hory protéká řeka Střela. Pro archeology je tato lokalita velice významná. Stopy starého opevnění přitahovaly pozornost již v 16. století, např. Václav Hájek z Libočan se ve své kronice o Vladaři zmiňuje. V 19. století byl Vladař zařazen mezi významná pravěká hradiště.³² Již v roce 1957 probíhaly na Žluticku výzkumy, při kterých se potvrdila existence Slovanů na Vladaři.³³ Ale především výzkum v posledních letech přináší obrovské výsledky, neboť do roku 2003 zde neprobíhaly žádné systematické výzkumy a lokalita poškozovalo nelegální užívání detektorů kovů.

Již samotný název hory o Vladaři napovídá, že vévodí okolní krajině. Není proto divu, že této strategické polohy využili lidé v pravěku k osídlení. Dodnes přesně nevíme, kdy přesně začala výstavba tohoto mohutného sídla, ale předpokládá se, že k tomu došlo přibližně před třemi tisíci lety. Pravděpodobně se hradiště stalo centrem celého regionu a žily a pracovaly zde stovky lidí, ale přesto záznamy o jejich působení jsou jen útržkovité.

Otázkou také zůstává, proč si pravěcí lidé vybrali právě toto místo. Řeka Střela je malá a příliš vody nepřivede. Nadmořská výška hory je naopak velice vysoká a ani krajina není pro život úplně ideální. Někteří geologové se domnívají, že se zde lidé usídlili kvůli ložiskům zlata, která se nacházejí v blízkosti hory.³⁴

2.2 Popis hradiště

Areál hradiště na Vladaři se rozprostírá na ploše 116,3 ha, systém všech opevňovacích příkopů a valů sčítá 18,5 km.³⁵ Celé hradiště můžeme rozčlenit na vnitřní

³⁰ Viz příloha č. 9.

³¹ CHYTRÁČEK, Miloslav. Hradiště Vladař u Žlutic. *Akademický bulletin*, 2008, roč. 10, s. 18-19.

³² ŠMEJDA, Ladislav – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – KOČÁR, Petr. Nové poznatky z výzkumu hradiště Vladař u Žlutic, okr. Karlovy Vary. In *Opomíjená archeologie 2007-2008*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. S. 46-53. ISBN 978-80-7043-923-4.

³³ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 173 str. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 19.

³⁴ CHYTRÁČEK, Miloslav – ŠMEJDA, Ladislav. Opevněný areál na Vladaři. *Archeologické rozhledy*, 2005, roč. 57, č. 1, s. 3-56.

³⁵ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Locket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 2.

akropoli o rozloze 13,4 ha a vnitřní předhradí o ploše 102,9 ha.³⁶ K centru hradiště se můžeme dostat třemi různými strmými vchody.

Na akropoli se mezi dvěma vyvýšenými vrcholy (688 m. n. m. a 693 m. n. m.)³⁷ nalézá jezírko, o kterém archeologové zjistili, že bylo vybudováno uměle kolem roku 400 př. n. l. jako zásobárna vody.³⁸ Vnitřní i vnější areál hradiště je opevněn mohutnými příkopy a valy, je tedy patrné, že lidé zde chtěli využít přírodního prostředí a opevnit se.³⁹

K čemu přesně akropole sloužila, nemůžeme s jistotou říci. Nabízí se, že nejdříve vznikla akropole s opevněním a bránami a poté opevnění kolem města. Akropole pak mohla sloužit jako místo ústupu v případě, že by hradiště někdo napadl. Druhou teorií je, že akropole sloužila jako centrum vládnoucí vrstvy ze strategických a mocenských důvodů a k vykonávání rituálů a obřadů.

2.3 Výzkum

2.3.1 Akropole a opevnění

Na systematickém výzkumu se od roku 2003 podílí občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, Archeologický ústav v Praze, katedra archeologie Západočeské univerzity v Plzni a Krajské muzeum v Karlových Varech.⁴⁰

V první řadě bylo potřeba zjistit stav a rozsah hradiště. Poté přišla řada na letecké snímkování, ze kterého jsou patrné např. terasy na úbočí, původní brány v předhradí i na akropoli či směr starých cest.⁴¹

Dříve se archeologové domnívali, že hradiště na Vladaři vzniklo asi ve 4. století př. n. l. a existovalo zde asi do přelomu letopočtu. Toto období se prolíná s pobytem Keltů na českém území. Také občasné úlomky keramiky archeologové zařadili do doby laténské, tedy keltské. My už dnes ale víme, že většina nálezů z Vladaře pochází z období cca 1300 – 500 př. n. l., tedy z doby halštatské a dokonce bronzové. Takové střepy

³⁶ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Bude odhaleno tajemství hradiště Vladař?* [online]. 21. století. Dostupné z [www: <http://21stoleti.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemstvi-hradiste-vladar/>](http://21stoleti.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemstvi-hradiste-vladar/). [Cit. dne 2016-10-11].

³⁷ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 6.

³⁸ ŠMEJDA, Ladislav – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – KOČÁR, Petr. Nové poznatky z výzkumu hradiště Vladař u Žlutic, okr. Karlovy Vary. In *Opomíjená archeologie 2007-2008*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. S. 46-53. ISBN 978-80-7043-923-4.

³⁹ Viz příloha č. 7.

⁴⁰ CHYTRÁČEK, Miloslav. Hradiště Vladař u Žlutic. *Akademický bulletin*, 2008, roč. 10, s. 18-19. ISSN 1210-9525.

⁴¹ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 10.

se našly při záchranném průzkumu vnitřního valu v 2003 a také při povrchovém sběru v okolí.⁴² Vědcům se také podařilo zjistit, jak vypadala původní hradba a co ji zničilo. Nalezli totiž spečené kameny, takže předpokládají velký požár dřevěné konstrukce hradby, posléze destrukci celé hradby a její přeměnu na val.⁴³ Otázkou však zůstává, zda k tomuto požáru došlo nechtěnou náhodou nebo záměrně z praktických důvodů. Dřevěná konstrukce se totiž musí neustále udržovat, kdežto záměrné spečení kamenů uvnitř valu je mnohem trvalejší.

Při dalším bádání se u zuhelnatělých dřevin zjistilo, že pochází z doby cca 1350 let př. n. l., tedy z doby bronzové, z období mohylových kultur.⁴⁴ Je tedy pravděpodobné, že halštatské hradiště vzniklo na troskách starší akropole a nadále se rozšiřovalo. Archeobotanici podle sedimentů poznali, že k dalšímu ničivému požáru došlo zhruba v roce 200 př. n. l., avšak z této doby se žádné zuhelnatělé dřevo zatím nenašlo.⁴⁵

Během systematického výzkumu v letech 2004 a 2005 archeologové objevili velké množství keramických úlomků z doby bronzové, halštatské i laténské, dále keramické závaží z tkalcovského stavu, zvířecí kosti, mazanice, ohořelá zrna hrachu atd.⁴⁶ Nejvíce si badatelé cení zjištění, že většinou převažovala silnostěnná keramika, jejíž vnější stěna byla načervenalá, vnitřní pak černá nebo tmavá, typická pro dobu halštatskou nebo bronzovou.⁴⁷ V menší míře pak našli tenkostěnná černá tuhová keramika laténského období.⁴⁸ Pozoruhodným nálezem je také laténský meč v železné pochvě se závěsným můstkem spolu s železnou pasovou záponou.⁴⁹

⁴² ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 14.

⁴³ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Bude odhaleno tajemství hradiště Vladař?* [online]. 21. století. Dostupné z [www: <http://21století.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemství-hradiste-vladar/>](http://21století.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemství-hradiste-vladar/). [Cit. dne 2016-10-11].

⁴⁴ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 15.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ CHYTRÁČEK, Miloslav – ŠMEJDA, Ladislav. Opevněný areál na Vladaři. *Archeologické rozhledy*, 2005, roč. 57, č. 1, s. 3-56.

⁴⁷ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 30.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ DANIELISOVÁ, Alžběta – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – ŠMEJDA, Ladislav. Komplexní výzkum pravěkého hradiště na stolové hoře Vladař. *Živá archeologie: rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2011, roč. 11, s. 45-50. ISSN 1213-1628.

Z pozůstatků obvodové fortifikace se podařilo zjistit, že hradiště lidé vybudovali pravděpodobně v pěti stavebních fázích.⁵⁰

Bohužel se dodnes na Vladaři nepodařilo objevit žádné pohřebiště a dokonce ani jedinou lidskou kost. Otázkou tedy zůstává, kde jsou pohřbeny ty stovky lidí, které tu žily.

2.3.2 Cisterna

V roce 2004 proběhl na vladařské akropoli průzkum nádrže, která byla cca 45 x 30 m velká a kolem tří metrů hluboká a která z větší části vyplňovaly rašelinové sedimenty.⁵¹ Tyto sedimenty vědci dokázali přesně datovat a pomocí nich určit, co se kdy na Vladaři odehrálo.

Nejstarší vrstvy z cisterny pochází z let 350 – 400 př. n. l.⁵² Od této doby už cisternu nikdo neudržoval, a tak byla postupně zanášena. Bohužel nevíme, kdy cisterna vznikla. Mohla existovat několik stovek let a být průběžně čištěna, ale také mohla být v dávných časech zanesena a vyčištěna pouze jednou právě v období laténském.

Díky cisterně dnes ale můžeme s jistotou říci, co se odehrávalo na Vladaři po roce 400 př. n. l. V letech 400 – 200 př. n. l. byl Vladař téměř celý odlesněn a hustě osídlen. Lidé zde pěstovali mák setý, i když nevíme, zda pro výrobu oleje nebo opia.⁵³ Tento nález je velice unikátní, protože dokládá nejstarší pěstování máku setého u nás. Vedle keramických střepů se zde našly také opracované kusy dřevin, které se zachovaly jen díky přítomnosti rašeliny.

Z další vrstvy je patrné, že kolem roku 250 př. n. l. došlo k částečnému zalesnění a opuštění hradiště, bohužel ale neznáme důvod.⁵⁴ Z následující vrstvy je zřejmé, že kolem roku 200 př. n. l. propukl na Vladaři mohutný požár.⁵⁵ Po této události už nastal úpadek hradiště. V době přelomu letopočtu pak bylo hradiště zcela opuštěno a obydleno znovu až v dobách středověku.

⁵⁰ ŠMEJDA, Ladislav – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – KOČÁR, Petr. Nové poznatky z výzkumu hradiště Vladař u Žlutic, okr. Karlovy Vary. In *Opomíjená archeologie 2007-2008*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. S. 46-53. ISBN 978-80-7043-923-4.

⁵¹ CHYTRÁČEK, Miloslav – ŠMEJDA, Ladislav. Opevněný areál na Vladaři. *Archeologické rozhledy*, 2005, roč. 57, č. 1, s. 3-56.

⁵² Tamtéž.

⁵³ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Bude odhaleno tajemství hradiště Vladař?* [online]. 21. století. Dostupné z [www.<http://21století.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemství-hradiste-vladar/>](http://21století.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemství-hradiste-vladar/). [Cit. dne 2016-10-11].

⁵⁴ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 20.

⁵⁵ DANIELISOVÁ, Alžběta – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – ŠMEJDA, Ladislav. Komplexní výzkum pravěkého hradiště na stolové hoře Vladař. *Živá archeologie: rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2011, roč. 11, s. 45-50. ISSN 1213-1628.

2.3.3 Bronzová figurka

Nejnámějším a nejvíce prozkoumaným nálezem z Vladaře je pětcentimetrová bronzová plastika ve tvaru figurky s přilbou.⁵⁶ Přibližně třetinu předmětu tvoří hlava, na které je nasazena přilba, obličej má hladkou bradu a výrazný rovný nos, oční důlky jsou výrazně prohloubené, pravděpodobně je vyplňovalo sklo nebo kov.⁵⁷ Ruce zcela chybí, tělo je úzké a slabě vyklenuté, přechází v jedinou nožku.

Figurka nejspíš sloužila jako ozdobná nožička nějaké nádoby, neboť je na spodní straně lehce odřená. Při podrobnějším výzkumu se zjistilo, že se pravděpodobně jednalo o nožičku pravou, takže figurek na nádobě mohlo být více.⁵⁸ Plastika obsahuje také silný kolíček, pomocí něhož byla nožička k nádobě připevněna. Jelikož je tento kolíček opravdu silný, stěna nádoby musela být přibližně 0,5 cm široká, takže můžeme vyloučit, že by se jednalo o nádobu bronzovou.⁵⁹

Hlava figurky je opatřena helmou typu Negau, která se využívala v roce 600 př.n.l., ale i v roce 0.⁶⁰ Tuto helmu nosili obyvatelé jak Slovinska, tak střední Itálie. Jaroslav Frána, který zkoumal figurky z hlediska materiálu, vyloučil etruský původ, tedy střední Itálii.⁶¹ Připustil, že figurka pochází z oblasti Slovinska, nebo dokonce z českého prostředí. V českém prostředí ovšem tyto helmy nikdo neznal.

Největším problémem u bronzové figurky je její nálezcce. V 50. letech ji našel jistý muž, který ji ovšem archeologům odevzdal až o třicet let později. Někteří vědci naznačili, že by se mohlo jednat o falzum. Jiní se přiklánějí k názoru, že byla nožička vyrobena, popř. nalezena v jiné lokalitě. Žádný podobný nález totiž na Vladaři objeven nebyl.

2.3.4 Dřevěná konstrukce

V roce 2007 se archeologové seznámili s člověkem, který v 80. letech buldozerem zvětšoval rybníček na Vladaři a narazil na dřevěné chodby plné lidských kostí. Bohužel se ostatky nikdo nezabýval a muž měl jen tuto plochu raději znovu zasypat. Nyní archeologům znovu ukázal místo, kde by se mohlo nacházet pravěké pohřebiště.

⁵⁶ Viz příloha č. 8.

⁵⁷ MOTYKOVÁ, Karla. Pravěké hradiště na vrchu Vladař u Žlutic. In AUGUSTIN, Milan. *Historický sborník Karlovarska*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 1997. S. 5-21.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Locket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 43.

⁶¹ Tamtéž.

Vědcům se dlouho nedařilo nic odkrýt, až v hloubce 190 cm narazili na dřevěné trámy. Dalším odkrýváním zjistili, že tyto trámy pokračovaly i v místě rybníku a za ním. Dlouho se diskutovalo nad tím, zda jsou tyto trámy pravěké či středověké. Radiouhlíková metoda C14 nakonec potvrdila, že trámy pochází z období 700 – 350 př. n. l.⁶² Dochovaly se jen díky vlhkému jílovitému prostředí.

V roce 2010 archeologové konstatovali, že dřevěná konstrukce sloužila jako obrovská zásobárna vody pro keltské obyvatelstvo i dobytek.⁶³ Stará je tedy přibližně 2500 let. Taková velká cisterna se v Evropě nikde jinde neobjevila. Lidé zde dno jámy vydláždili kameny a kolem vybudovali dřevěnou hráz, kterou vyplnili jílem.⁶⁴ Tato konstrukce pak zadržovala vodu pro místní obyvatele.

⁶² ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti II*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2008. 63 s. ISBN 978-80-254-3915-9. S. 39.

⁶³ DUCHOŇ, Radek. Keltská cisterna z Vladaře je v Evropě unikátem. *Mladá fronta Dnes*, 2010, roč. 21., č. 194, s. 4. ISSN 1210-1168.

⁶⁴ Tamtéž.

3 Hrad Loket

3.1 Počátky hradu

Hrad, o němž hovoří tato kapitola, můžeme najít ve stejnojmenném městě na vrcholu skály v údolí řeky Ohře.⁶⁵ Pro svou polohu na skalním ostrohu, který ze tří stran obtéká řeka Ohře, získal kdysi název „Loket“, německý „*Elbogen*“, latinsky „*Cubitum*“.⁶⁶

Horní tok řeky Ohře osídlili již pravěcí lidé. V 6. století na toto území přišel slovanský kmen Sedličanů a usadil se v úrodné rovině podél řeky.⁶⁷

Z 10. století, ve kterém Přemyslovci založili hradeckou soustavu, pochází první zmínky o hradu Sedlec, který se stal centrem hradeckého okrsku, ale jehož přesná poloha není dodnes známa.⁶⁸ Co však víme jistě je, že tento hrad dal jméno celému okrsku. První písemná zmínka o sedlecké župě se nachází v listině vyšehradské kapituly z roku 1086.⁶⁹

Historikové dlouho zastávali názor, že loketský hrad nechali vybudovat čeští králové Přemysl Otakar I. nebo Václav I. Ovšem nález románské rotundy v roce 1966 ukázal, že počátky hradu budou pravděpodobně sahát do 3. čtvrtiny 12. století, tedy do doby vlády krále Vladislava.⁷⁰ Tehdy si Sedlecko podmanili páni z Vohburku, kteří sídlili na hradě v Chebu.⁷¹ Vohburkové byli leníky římského císaře, a tak hrozilo, že si německý císař Fridrich Barbarossa bude chtít podmanit i toto území. Hrad Loket tedy vznikl z obavy, že by německý císař mohl pod svůj vliv získat další území.

Kolem roku 1200 vyrostlo v podhradí městečko, které se záhy stalo centrem celého kraje. Ze Sedlecka se tehdy stalo Loketsko, které se rozprostíralo zhruba na území dnešních okresů Sokolov a Karlovy Vary.⁷² Zároveň hrad sloužil jako opěrný bod královské moci

⁶⁵ Viz příloha č. 11.

⁶⁶ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 66.

⁶⁷ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 188 s. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 20.

⁶⁸ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 3.

⁶⁹ *Státní hrad Loket nad Ohří*. 31 s. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, 1975. S. 4.

⁷⁰ JOHN, Jiří. Jaký je původ Lokte. *Týdeník Sokolovska*, 2003, roč. 13, č. 417, s. 5. ISSN 1211-0124.

⁷¹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třináctý: Plzeňsko a Loketsko*. 3. vyd. Praha: Argo, 1998. 258 s. ISBN 80-7203-185-6. S. 18.

⁷² KARAS, Petr. Loket – pozůstatek slavné minulosti západočeských hradů. *Geografické rozhledy*, 1996, roč. 5, č. 3, s. 98. ISSN 1210-3004.

blízko německých hranic.⁷³ První písemná zmínka o hradě Lokti pochází z roku 1227 z doby vlády Přemysla Otakara I.⁷⁴

3.2 Hrad za vlády Přemyslovců

Ve 13. století došlo k dovršení feudalizace českého státu. Panovníci začali stavět své reprezentační hrady a kolonizovat území, aby novou ornou půdou získali co nejvíce peněz. Také hrad Loket reprezentoval královskou moc, a proto sem v minulosti často jezdívali čeští králové, aby zde uzavírali různé dohody.

Hrad Loket byli povinni hlídat tzv. manové, kteří byli králem finančně podporováni, aby se opravdu věnovali jen vojenské obraně a nemuseli přemýšlet o přežití. V Lokti manové hlídali také bránu. V jiných městech patřilo hlídání brány pod povinnost měšťanů, ale v Lokti opevnění města vlastně znamenalo opevnění hradu. Královských purkrabí, tedy zástupců krále na královském hradě, se tu vystřídalo celkem 30.⁷⁵

V roce 1239 na hradě jednal český král Václav I. a římskoněmecký císař Konrád. Po této události následovala jednání s Jindřichem Míšeňským v rytířském sále.

Velký význam měla pro Loketsko vláda Přemysla Otakara II. Již na počátku 13. století se zde mísilo německé a české obyvatelstvo, ale za vlády Přemysla Otakara II. zde začali převažovat Němci. Český král na Loketsku zavedl lenní zřízení a jednotlivé hospodářské dvorce a vesnice rozdělil Němcům. Kronikář Neplach českému králi vytýkal, že „*celé Loketsko vydal Němcům, svých odstrčiv.*“⁷⁶ V Lokti vyrostlo dokonce celé nové německé sídliště.⁷⁷ Němečtí držitelé statků získali několik výhod, např. osvobození od všech soudů, odpovědnost pouze králi či zákonitou poslušnost v dědictví, za to museli hranici bránit před nájezdy z německé strany.⁷⁸ Příliv nového obyvatelstva znamenal rozšíření osídleného území. Díky tomu již v roce 1308 získal Loket statut města a několik důležitých

⁷³ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 188 s. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 38.

⁷⁴ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 3.

⁷⁵ Tamtéž, s. 6.

⁷⁶ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 6.

⁷⁷ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 6.

⁷⁸ *Státní hrad Loket nad Ohří*. 31 s. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, 1975. S. 6.

výsad – právo mílové, právo mýta, právo svobodného odkazování majetku, právo držení krčem, sladoven a masných krámů a vlastní soudní pravomoc.⁷⁹

3.3 Lucemburkové a Loket

Loketský hrad měl po celý středověk významné postavení. Přijížděli sem nejen čeští králové, ale i jejich hosté. V červnu roku 1317 se na hrad uchýlila královna Eliška Přemyslovna, která se obávala o svou rodinu kvůli válce mezi dvěma panskými klany. Král Jan Lucemburský na žádost Elišky na hrad přijel, když se vracel z Trevíru. Do Lokte následně přijeli i pražský biskup Jan IV. z Dražic a Vilém Zajíc z Valdeka.⁸⁰ Všichni společně dojednávali, jak spory v království uklidnit, a domluvili se, že svolají setkání s panskými předáky v Praze.

V dubnu roku 1318 jednal na Lokti Jan Lucemburský s německým králem Ludvíkem Bavorským.⁸¹ Vyřešit spolu chtěli negativní postoj české šlechty ke králi. Za šlechtu sem byl pozván Vilém Zajíc z Valdeka.

V roce 1319 se ale opět rozhořela válka, tentokrát mezi šlechtou, která krále odmítala, a šlechtou, která krále podporovala. Královna Eliška narychlo i s dětmi odjela do bezpečí na hrad Loket. Nejstarší dceři Markétě bylo 5 let, Jitce 3 roky, Václavovi 2 roky a Přemyslu Otakarovi necelé 2 měsíce.⁸² Jindřich z Lipé Jana Lucemburského přesvědčoval, že královna se chce za pomocí syna dostat k moci. Proto Jan přitáhl do Lokte a svou manželku Elišku vykázal na hrad Mělník. Svého syna Václava zde český král 2 měsíce věznil v tmavé věži, neboť někteří čeští páni krále přesvědčovali, že Eliška chce dát syna vychovat k pánům, kteří ho už nyní považují za krále. Od této doby Jan Lucemburský nedůvěřoval téměř nikomu. V Čechách se mu sice podařilo zvítězit, ale nerad se sem vracíval a pobýval spíše v cizině.⁸³

Malý Václav byl po dvou měsících z vězení propuštěn, ale na hradě v Lokti žil celý rok. Matka Eliška k němu měla vstup zakázán a otec Jan byl v cizině. Aby král ještě více

⁷⁹ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 8.

⁸⁰ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 8.

⁸¹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třináctý: Plzeňsko a Loketsko*. 3. vyd. Praha: Argo, 1998. 258 s. ISBN 80-7203-185-6. S. 19.

⁸² VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 8.

⁸³ Tamtéž.

zajistil, že se Eliška k Václavovi nepřiblíží, dal ho převézt na hrad Křivoklát, kde byl po tři roky přísně střežen. V roce 1323 ho pak nechal převézt na výchovu do Francie.

Přes všechny tyto nepříjemné události se Karel IV. do Lokte v dospělosti rád vracel. V okolí Lokte jezdíval na lov. Dle pověsti se při jednom takovém lovu popálil Karlův pes o horký pramen. Karel IV. zde poté založil léčebné město Karlovy Vary.

Za vlády Karla IV. došlo v Lokti k obrovskému požáru, který zničil velkou část města. Český král musel městu znovu potvrdit všechny výsady (např. vlastní městský soud, provozování hospod, pivovaru, sladoven a kovářny), neboť staré listiny při požáru shořely.⁸⁴ Aby král město ještě více podpořil v této náročné situaci, osvobodil ho od placení všech berní a dávek. Jedinou podmínkou bylo, že měšťané budou krále při příjezdu vítat 5 librami švábských haléřů.⁸⁵ Loket navíc zařadil k městům, která nesměla být od Čech nikdy oddělena. Hospodářskou situaci města zlepšilo také mýto ze dřeva, které obchodníci převáželi po řece Ohři přes město, a právo mílové.⁸⁶

Také Václav IV. Loket rád navštěvoval. Městu rovněž potvrdil všechny výsady a zdokonalil opevnění.⁸⁷ Díky častým návštěvám královského dvora i cizinců město bohatlo, a vzpamatovalo se tak z velkého požáru.⁸⁸

Z prvotního hradu se nedochovalo nic podstatného, pouze několik kvádrů v dnešní věži. Až za vlády Václava IV. získal hrad Loket základní podobu a změnil se z jednoduché románské stavby v gotickou pevnost. Přesvědčují nás o tom zachované portály a okna markrabského domu a užití bosovaných kvádrů u jednotlivých paláců, které byly charakteristické právě pro Václavu dobu. Václav IV. měl k Lokti ještě lepší vztah než jeho otec. Nejenže ho několikrát za život navštívil, ale také vydal nařízení, kterým museli všichni kupci směřující z Chebu do Prahy projít přes Loket a prodávat na místním tržišti.⁸⁹ Z toho mělo město vysoké příjmy. Ke všem výsadám město také získalo právo hrdelní.

Za vlády Zikmunda Lucemburského se naprosto změnilo postavení královského města Lokte. Během husitských válek zůstal katolický Loket věrný císaři. Ve velkém

⁸⁴ Viz příloha č. 13.

⁸⁵ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 66.

⁸⁶ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 11.

⁸⁷ NEUBERT, František Kamil. *Loket, hrad a městské památky*. 11 s. Loket: Městské muzeum, 1953. S. 3.

⁸⁸ *Státní hrad Loket nad Ohří*. 31 s. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, 1975. S. 7.

⁸⁹ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 12.

nebezpečí bylo město především v roce 1427, kdy se vraceli husité z vítězné bitvy u Tachova a oblehli město.⁹⁰ Městská posádka se obávala, že by husité mohli město dobýt přes předměstí, a tak ho celé vypálila.⁹¹ Císař Zikmund potřeboval dostatek financí na boje s husity, a tak zastavoval své hrady různým feudálním držitelům. Loketský hrad, město i královské purkrabství loketského kraje propůjčil nejdříve svému věrnému služebníkovvi Půtovi z Illburka, ale dvouleté spory s měšťany Zikmunda nakonec přesvědčily, že tento purkrabí není vhodný, a tak roku 1434 propůjčil hrad svému kancléři Kašparu Šlikovi.⁹² Ale ani toto období nebylo pro měšťany šťastné, neboť bylo plné bojů o postavení Lokte jako privilegovaného královského města a o zachování všech městských práv.

3.4 Vláda Šliků

Cílem Šliků bylo získat město, hrad i purkrabství loketského kraje do dědičného držení a z měšťanů učinit své dědičné poddané. Hrad nechali za královské peníze výrazně přestavít a vybudovali z něj honosné sídlo. V dobách vlády krále Jiřího z Poděbrad katoličtí Šlikové stáli na straně králových protivníků. Za vlády Jagellonců zase docházelo k bojům mezi městy, která od husitských válek zaujímala důležité postavení v politickém životě, a feudály, kteří chtěli svou moc neustále posilovat a ze kterých se postupně stávali podnikatelé v oboru pivovarnictví a hornictví. Z poddaných se v této době stávali nevolníci a feudálům sloužili jako levná pracovní síla.

V roce 1471 se Šlikové pokusili prodat Loket i purkrabství saským vévodům Arnoštovi a Albrechtovi.⁹³ Loketští to však odmítli. Proto se Albrecht rozhodl ke lsti a do Lokte poslal své žoldněře v převlečení za vandrovníky, aby podnítili vzpuru.⁹⁴ Měšťané však jeho úmysly prohlédli a požádali souseda Jindřicha z Plavna, aby jim poslal lidi na pomoc. S tím se Albrecht nechtěl smířit a v roce 1471 vypukly na Loketsku velké boje. Měšťané se ale statečně bránili a nakonec si vymohli uzavření míru.

V roce 1473 při potyčce mezi Šliky a měšťany došlo k obrovskému požáru na hradě. O rok později ze ta to Šlikové rozhodli pomstít a přepadli a vyplenili město. V noci

⁹⁰ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 15.

⁹¹ NEUBERT, František Kamil. *Loket, hrad a městské památky*. 11 s. Loket: Městské muzeum, 1953. S. 3.

⁹² SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třináctý: Plzeňsko a Loketsko*. 3. vyd. Praha: Argo, 1998. 258 s. ISBN 80-7203-185-6. S. 20.

⁹³ *Státní hrad Loket nad Ohří*. 31 s. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, 1975. S. 7.

⁹⁴ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 18.

na 1. října 1476 Matyáš Šlik nechal ve městě založit požár, aby odvrátil pozornost měšťanů.⁹⁵ Poté shromáždil ozbrojence a vpadl do města. Podařilo se mu získat městský archiv se všemi privilegii. Město bylo vypleněno a měšťané byli nuceni slíbit Šlikům poddanství, jinak jim hrozilo vyhnání z města. Šlikům se snažila vzdorovat drobná šlechta, ale Šlikové vládli tvrdou rukou. Jeroným Šlik hned v prvním roce své vlády nechal bez soudu popravít měšťana Mikuláše Bernšteina.⁹⁶ V roce 1490 už šlikovský útisk dosáhl vrcholu a loketští za podpory pánů v Plavna a z Rabštejna povstali. Za mnohé Jeronýmovy zločiny byli odsouzeni jeho synové Vojtěch a Šebestián.⁹⁷ Tito bratři museli zaplatit pokutu a nahradit veškeré vzniklé škody. Šlikové přesto cítili, že mají neomezenou moc, a tak spory pokračovaly. Například Šebestián měl v moci klíče od bran a otevíral a zavíral město podle své nálady.

Klid ale nenastal ani poté. Šlikové díky svým jáchymovským stříbrným dolům a ražbě tolarů stále bohatli a přestávali respektovat panovnickou moc Jagellonců. Loketská šlechta vytvořila protišlikovský spolek a oblehla hrad, ale Šlikové o pomoc požádali saské vévody, kteří 27. ledna 1504 přepadli město.⁹⁸ Od této doby ale moc Šliků začala upadat. Nejen že jejich velké bohatství způsobovalo nepřátelství všech sousedních feudálů, ale také došlo k zesílení ústřední panovnické moci. Do města byla v roce 1505 poslána zemská hotovost, která Loket dobyla. Boje byly tedy ukončeny až roku 1506 a Šlikové museli povolit vyhnaným měšťanům návrat do města.⁹⁹ Když se politická situace uklidnila, Šlikové se zaměřili na zesílení opevnění hradu i města, neboť staré hradby už nemohly město ochránit před silnými palnými zbraněmi.

Postavení Šliků začalo být ohrožováno nástupem Habsburků na český trůn. Ferdinand I. se netajil tím, že chce vládnout absolutisticky a omezit práva privilegovaných tříd. S jeho politikou nesouhlasila především nekatolická šlechta, ke které patřili také Šlikové. Šebestián Šlik, který se znal osobně s Martinem Lutherem, podporoval na svém území protestanství. Když se v roce 1547 zapletl Ferdinand I. do bojů s německými protestanty, Šlikové zahájili otevřený odboj proti králi. Naopak město Loket zůstalo katolictví věrné, neboť Ferdinand I. slíbil, že celý loketský kraj zůstane navždy majetkem

⁹⁵ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 188 s. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 60.

⁹⁶ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 21.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 18.

⁹⁹ Tamtéž.

koruny.¹⁰⁰ Saské protestanské vojsko sice porazilo díky Šlikům loketské měšťany, ale porážka protestantů v Německu způsobila, že město bylo od Sasů osvobozeno a Šlikům bylo jejich panství v Lokti zkonfiskováno.¹⁰¹ Sídlo panovník propůjčil pánům z Plavna, ale již o jedenáct let později ho císař zapůjčil samotným měšťanům města.¹⁰² Ferdinand také měšťanům udělil právo výročního trhu, zřízení vlastní domobrany a klíče k městské bráně.¹⁰³

Držení hradu Šliky přineslo sice do města řadu krvavých událostí, ale zároveň představovalo významnou etapu stavebního rozvoje celého areálu. Feudálům už nestačila jednoduchost gotiky, ale po vzoru renesanční Itálie chtěli hrad zmodernizovat.¹⁰⁴

3.5 Loket za třicetileté války

Město Loket i po vyhnání Šliků nadále bohatlo a v roce 1561 získali loketští měšťané od krále právo kupovat zemské statky do výše 3000 hřiven.¹⁰⁵ V roce 1598 se město stalo majitelem celého loketského purkrabství, včetně loketského hradu. Při jeho koupi byl sepsán dosud zachovaný inventář, díky němuž máme představu o vybavení a podobě hradu, která se zachovala až do velké přestavby v 19. století.¹⁰⁶ V roce 1602 získali Loketští hrad natrvalo, od této doby ho neměli jen v zástavě. Obec byla ale nadále povinna udržovat stavbu hradu, platit manský soud, zemského posla, vrátného a krajského hejtmána.¹⁰⁷

Léta blahobytu však skončila třicetiletou válkou. Loketská městská rada se skládala z evangelíků, tudíž se město připojilo ke stavovskému povstání a zúčastnilo se bitvy na Bílé hoře.¹⁰⁸ Dne 12. června 1618 zasedal v Lokti krajský sněm, který rozhodl o podpoře nově zvoleného 30členného direktoria v Praze.¹⁰⁹ Sněm také povolil, aby se na hradě ubytovalo stavovské vojsko.

¹⁰⁰ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 26.

¹⁰¹ SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. 188 s. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. S. 60.

¹⁰² KARAS, Petr. Loket – pozůstatek slavné minulosti západočeských hradů. *Geografické rozhledy*, 1996, roč. 5, č. 3, s. 98. ISSN 1210-3004.

¹⁰³ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 20.

¹⁰⁴ KAMENICKÁ, Eva. Hrad Loket: výsledky archeologických výzkumů 1992-1994. In *Castellologica bohemica*, 1998, roč. 6, č. 2. S. 407-420. ISBN 80-86204-02-2.

¹⁰⁵ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 20.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 21.

¹⁰⁷ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 30.

¹⁰⁸ NEUBERT, František Kamil. *Loket, hrad a městské památky*. 11 s. Loket: Městské muzeum, 1953. S. 5.

¹⁰⁹ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 32.

V roce 1621 Loketští otevřeli bránu vojsku generála Mansfelda a dobrovolně mu odevzdali 3000 zlatých.¹¹⁰ Velitel loketské posádky Jindřich z Ortenburku nechal vypálit předměstí a opevnit své vojáky na hradě. Blízký venkov naopak obsadila císařská armáda generála Illowa. Následovalo 10 dní, při kterých se Sasové a Bavoři snažili dobýt Loket. Město tím neskutečně trpělo, ale přesto se dokázalo vzpamatovat, zásobit se vším potřebným a opravit hradby. Císařský generál Tilly se rozhodl, že Loket totálně zlikviduje.¹¹¹ Jindřich z Ortenburka čekal na pomoc od Mansfelda, ale ta nepřišla, proto boj o Loket prohrál. Ortenburkově posádce měla dovoleno odejít, ale měšťané byli nuceni odevzdat veškeré zbraně. Zatčení byli radní města, 16 nejvlivnější měšťanů muselo předstoupit před pražský soud. Město muselo Bavorům zaplatit výpalné a povolit jim jeden den plenění. K tomu všemu byly Lokti zkonfiskovány všechny vesnice, dvory a lesy.¹¹²

V roce 1631 obsadili Loket protestanští Švédové a Sasové, s nimiž se vrátila i řada českých emigrantů. Loketští se začali připravovat na nové oblehání a zesilovat hradby. Saskému veliteli slíbili podporu za každých okolností. Císařskému vojsku v čele s Albrechtem z Valdštejna však stačily tři měsíce na to, aby město znovu kapitulovalo. Majetek města získal Albrecht z Valdštejna a město ho získalo zpět až po jeho smrti v roce 1634. Ve městě až do konce války pobývali císařští vojáci.

3.6 Vývoj Lokte od 18. století

Již po roce 1650 se ale situace města zlepšila a patřilo mu opět 15 poddanských vesnic, které ale velice utlačovalo.¹¹³ Tudíž také na Loketsku vypuklo v roce 1680 povstání poddanského lidu proti robotě, ale také zde bylo krutě potlačeno. V roce 1725 postihl město obrovský požár, který zničil téměř celé staré město. Požár nezlikvidoval pouze radnici, několik domů v podhradí a městskou bránu.¹¹⁴

S další nepříjemnou situací se město setkala v roce 1741, kdy francouzské vojsko, podporující protikandidáta Marie Terezie, obsadilo Loket a vynutilo si klíče od městské zbrojnice a sýpky.¹¹⁵ Nepřátelské vojsko brzy vystřídala armáda císařská, která ale znovu

¹¹⁰ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 32.

¹¹¹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třináctý: Plzeňsko a Loketsko*. 3. vyd. Praha: Argo, 1998. 258 s. ISBN 80-7203-185-6. S. 29.

¹¹² BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 70.

¹¹³ ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. 47 s. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. S. 25.

¹¹⁴ NEUBERT, František Kamil. *Loket, hrad a městské památky*. 11 s. Loket: Městské muzeum, 1953. S. 5.

¹¹⁵ Tamtéž.

ustoupila Francouzům. Klid v Lokti nastal až v roce 1743, kdy okupační vojska opustila západní Čechy. Centralistické reformy Marie Terezie učinily z Lokte sídlo nově zřízeného krajského úřadu.

V roce 1792 se hrad nechal přestavět na městské vězení. Přestavba trvala 25 let a za následek to mělo likvidaci skalní světnice, třetího podlaží šlikovského zámku, nádvorního šlikovského křídla s dolním a horním sálem a kuchyňského domu.¹¹⁶ Vězení se nacházelo v budově velkého bastionu, v severním paláci a v části východního křídla.

Město Loket se pro svou krásu stalo lákadlem pro mnoho významných osobností. Nejznámějším návštěvníkem byl básník Johann Wolfgang Goethe, který do města přijel celkem třináctkrát. Jeho nejslavnější návštěvou je ta z roku 1823, kdy zde oslavil své 74. narozeniny s paní von Lewetzov a s jejími třemi dcerami. Právě při této příležitosti se zamiloval do mladičky Ulriky von Lewetzov, která ale jeho lásku neopětovala.

Obrat v hospodářské situaci nastal v 19. století. Zánik feudalismu, vznik soukromého podnikání a zrušení nevolnictví přilákaly do měst vesničany. Město zrušilo všechny přístupové brány a otevřelo nový most, který definitivně zrušil izolovanost Lokte. Největší ztrátou však byla přestavba loketského hradu pro potřeby věznice. Všechny hradní paláce byly sníženy o jedno patro, místnosti se přizpůsobily pro nový provoz a průčelí byla zbavena všech detailů. Ve druhé polovině 19. století město přestalo být hlavním centrem kraje. Hospodářský život se přesunul do větších průmyslových měst, která vznikala nedaleko uhelných ložisek.

Přes všechny tyto události dnes Loket patří k jedním nejkrásnějších městům, o čemž svědčí i jeho vysoká návštěvnost.¹¹⁷ V prostorách hradu je možné vidět sbírky porcelánu, zbraní, archeologickou expozici nebo přehlídku útrpného práva.

3.7 Pověsti a legendy

3.7.1 Zakletý purkrabí¹¹⁸

Mezi purkrabími, kteří na hradě Lokti žili, získal nejhorší pověst markrabě Vohburkský. Na svých poddaných tvrdě požadoval vyplácení daní, neměl s nikým slitování.

¹¹⁶ *Státní hrad Loket nad Ohří*. 31 s. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, 1975. S. 26.

¹¹⁷ KUBÍČKOVÁ, Sandra. *O hrad Loket je zájem. Letos stejně jako loni*. [online]. Sokolov: Sokolovský deník, 2015. Dostupné z URL: <http://sokolovsky.denik.cz/zpravy_region/o-hrad-loket-je-zajem-letos-stejne-jako-loni-20151111.html>. [Cit. dne 2016-09-20].

¹¹⁸ *Pověsti z Lokte a blízkého okolí*. [online]. Hrad Loket. Dostupné z www: <<http://www.hradloket.info/povesti/>>. [Cit. dne 2016-11-15].

V té době žila nedaleko Lokte žena, které zemřel manžel. Ona sama byla nemocná, nemohla tolik pracovat, doma měla několik hladových dětí a platbu daní si nemohla dovolit. Doufala, že když půjde za purkrabím osobně, pán se smiluje.

Vydala se jednoho dne na hrad s dítětem v náruči. Před purkrabím v pláči padla na zem a prosila o milost. Pán se ale nechtěl nad nikým smilovat a ženě vyhrožoval temným vězením. Žena neunesla tato tvrdá slova a řekla, že pokud má srdce z kamene, tak ať se z něj stane jeden velký kámen. Najednou se na nebi objevil velký černý mrak a blesk udeřil do purkrabího. Když se zase rozednělo, lidé viděli na zemi ležet velký kámen a po muži nebylo ani stopy.¹¹⁹

3.7.2 Strakakal¹²⁰

Šťrapatý mužíček Strakakal¹²¹ se pohybuje po hradě a v jedné ruce drží knihu a ve druhé hřeben. Pokud potká někoho rozcuchaného, zvláště se zaměřuje na děti, udeří ho knihou do zad a hřebenem učeše. Dbá tedy na to, aby především děti chodily upravené.

3.7.3 Zkamenělý svatební průvod¹²²

Za časů, kdy na Loketsku vládlo Vohburkové, našel chudý sedlák při cestě na loketský hrad novorozeného chlapce. Miminka se ujala markraběnka Jana a pokřtila ho jménem Jan. Po svém nálezci získal příjmení Svatoš. Když chlapec vyrostl, věnoval se vědám. Jednou seděl u řeky Ohře a přemýšlel, když v tom se mu zjevila krásná víla. Řekla mu, že zná jeho touhy a zalíbení a že mu se vším pomůže. Jedinou podmínku si stanovila. Jan Svatoš jí musí být vždy věrný a nesmí se oženit s žádnou jinou slečnou.

Na neštěstí Jan Svatoš potkal dívku, do které se zamiloval. Doufal, že pomocí kouzel na něj víla zapomene. Obě rodiny začaly chystat svatbu. V den svatby, kdy už stačilo říct jen „ano“, se náhle objevila víla, která celý svatební průvod proměnila ve skálu. Na Svatošských skalách dnes můžeme spatřit oba milence, kněze, svatebčany, hudebníky i svatební povoz.¹²³

¹¹⁹ Ve skutečnosti na Loket v 15. století dopadl meteorit, viz příloha č. 14.

¹²⁰ Dostupné na informační tabuli na hradě Loket v expozici útrpného práva.

¹²¹ Viz příloha č. 15.

¹²² *Pověsti z Lokte a blízkého okolí*. [online]. Hrad Loket. Dostupné z [www: <http://www.hradloket.info/povesti/>](http://www.hradloket.info/povesti/). [Cit. dne 2016-11-15].

¹²³ Viz příloha č. 16.

4 Významné šlechtické rody

4.1 Šlikové

4.1.1 Původ rodu

Rod Šliků (Schlicků, Schliků z Holíče a Pasounu) pochází z německé oblasti zvané Voigtland, která měla své centrum v Plavně. Koncem 14. století ve Voigtlandu žili bratři Mikuláš a Jindřich Šlikové. Pro vývoj českých zemí je důležitější Jindřich, který se stal zakladatelem české větve Šliků.

Poprvé se Jindřich Šlik objevuje v listinách chebského městského archivu 27. července 1395.¹²⁴ V Chebu působil jako obchodník s látkami a s penězi a zasedal v městské radě. Pronajal si také všechna cla v Chebu a stál v čele jakési obchodní společnosti. Zemřel v roce 1425 a zanechal po sobě pět dětí: Kašpara, Matouše, Mikuláše, Jindřicha, Františka a Annu.¹²⁵ A právě Kašpar stál u zrodu moci Šliků.

Původní šlikovský erb¹²⁶ měl červené pole dělené stříbrným klínem a v každém poli kroužek. V dalším modrém poli je znak hrabství Holíče, zlatý lev držící kostel, a uprostřed štítek s červenými lvy, kteří podpírají sloup.¹²⁷

Kašpar Šlik si získal velkou přízeň císaře Zikmunda, doprovázel ho při různých evropských cestách a jednáních, např. na jednání o přijetí Zikmunda za českého krále či na kostnickém a basilejském jednání. Roku 1433 se stal prvním kancléřem a vedoucí politickou osobností Svaté říše římské.¹²⁸ Zikmund byl Kašparovi za jeho služby velice vděčný, a tak rod roku 1422 povýšil do panského stavu a krátce před svou smrtí také do stavu říšských hrabat.¹²⁹ Avšak většina dalších majestátů, kterými Šlik získával tituly, majetek a privilegia, byla falem do té doby, než je potvrdili pozdější císaři. Císař Zikmund, který trpěl nedostatkem peněz, si od Kašpara několikrát peníze půjčil a za to mu propůjčoval nebo dával léna v okolí Chebska, Loketska, Porýní, Alsaska i Itálii.¹³⁰ Listinou z 28. září 1434 dal

¹²⁴ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 121.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Viz příloha č. 17.

¹²⁷ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha: Akropolis, 1992. 197 s. ISBN 80-901020-3-4. S. 153.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 265.

¹³⁰ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 124.

Zikmund za 11 900 zlatých rýnských Kašparovi do trvalé zástavy Loket, Ostrov, Andělskou Horu, Schebnitz a Hroznětín.¹³¹

V roce 1442 vydal císař Fridrich ve Frankfurtu listinu, kterou potvrdil pravděpodobně falšované listiny o povýšení Kašpara Šlika do stavu svobodných hrabat a o propůjčení hradu a města Bassano.¹³² Šlikové se tak stali hrabaty z Bassana a jejich povýšení do stavu říšských hrabat pak potvrdili i císařové Maxmilián I., Karel V., Maxmilián II. a Ferdinand III.¹³³

Také císařové Albrecht a Fridrich III. si Kašpara ponechali jako prvního kancléře, ačkoliv bylo zvykem, že s novým císařem nastupoval i nový kancléř. V roce 1448 se proti Kašparovi objevilo obvinění ze zrady a císař Matyáš jej odvolal.¹³⁴ Následující rok Kašpar Šlik zemřel.

Po Kašparově smrti zdědil jeho statky v Čechách bratr Matyáš, neboť on sám syny neměl. Matyášovi synové se po smrti svého otce podělili o majetek tak, že Loketsko připadlo Jeronýmovi, který založil loketskou větev, Ostrov získal Kašpar, který se stal zakladatelem ostrovské větve a Falknov držel Mikuláš jako praotec falknovské větve. Všichni tři si potom rozdělili hrad Loket, který fungoval jako rodová rezidence.

4.1.2 Loketsko

Během bojů o českou korunu mezi uherským králem Matyášem a králem Jiřím z Poděbrad se loketští měšťané postavili na stranu Matyáše. Matyáš Šlik a jeho synové považovali toto rozhodnutí za vzpouru. Jelikož už Šlikové ovládali pouze hrad Loket, neboť oblast ovládly bouře poddaných, prodali všechna svoje práva na Loketsku za 23 000 zlatých saským vévodům Arnoštovi a Albrechtovi.¹³⁵ Loketští však odmítli složit přísahu saským vévodům, a tak Albrecht vtrhl s vojskem do Čech a oblehl město Loket. Po týdnu se obě zneprátelené strany dohodly, že saští vévodové ustoupí od smluv se Šliky, ale stanou se ochránci Loketska a šlikovských panství.¹³⁶

¹³¹ VLASÁK, Vladimír – VLASÁKOVÁ, Eva. *Dějiny města Lokte*. Loket: Město Loket, 2004. 200 s. ISBN 80-239-4577-7. S. 39.

¹³² VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 126.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž, s. 123.

¹³⁵ Tamtéž, s. 131.

¹³⁶ Tamtéž.

Šlikové se k loketským měšťanům chovali jako k poddaným, ačkoliv byl Locket svobodným královským městem. Několik nepohodlných měšťanů se Šlikům podařilo vypudit, jiné měšťany donutili přísahat poddanskou poslušnost. Velice krutě se choval Jeroným, který se dopouštěl řady násilností, například bez udání důvodu nechal zabít uznávaného měšťana Mikuláše Pernštejna.¹³⁷

Po Jeronýmovi v Lokti vládl jeho syn Šebestián, který byl také tak bezohledný. Loketským odebral privilegia, držel klíče od městských bran a libovolně je otevíral a zavíral i na celé dny.¹³⁸ Bez Šebestiánova souhlasu nesměl být do města nikdo přijat a chtěl mít dohled také nad soudem. Podobně se choval také jeho bratr Mikuláš ve Falknově.

Loketští se proti Šlikům snažili povstat, ale neúspěšně, a tak byli nuceni podat žalobu k zemskému soudu. Šebestián se však k soudu nedostavil a donutil tak krále Vladislava Jagellonského zasáhnout vojensky. Na sněmu 23. března 1506 se rozhodlo, že Šlikové musí vrátit všechny zabrané statky a propustit zajatce.¹³⁹ Tím spor mezi Šliky a loketskými skončil.

4.1.3 Jáchymov

Zakladatelem ostrovske¹⁴⁰ větve Šliků se stal Kašpar, bratr Jeronýma, zakladatele loketské větve. V té době Šlikové ještě netušili, že se na jejich panství nachází bohatá ložiska stříbrné rudy.

Na počátku 16. století ostrovske panství drželi vnuci kancléře Kašpara Šlika, Štěpán, Jeroným, Vavřinec a Jindřich. V roce 1512 našli horníci Kaspar Bach ze saského Geyeru a Össer z Ostrova v osadě Konradsgrün opuštěnou stříbrnosnou žílu, kde o 4 roky později Štěpán Šlik vybudoval důlní středisko a osadu Konradsgrün a Údolí (Thal) přejmenoval na Jáchymov (Joachimsthal).¹⁴¹ Ludvík Jagellonský pak svým majestátem ze dne 6. ledna 1520 prohlásil Jáchymov za svobodné horní město se všemi privilegii a

¹³⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Loketský spor se Šliky v osmdesátých letech 15. století: The Locket dispute with the Schlicks in the 1480s. *Mediaevalia Historica Bohemica*, 2011, roč. 14, č. 2, s. 113-146. ISSN 0862-979X. S. 116.

¹³⁸ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 131.

¹³⁹ VLASÁK, Vladimír – VLASÁKOVÁ, Eva. *Dějiny města Lokte*. Locket: Město Locket, 2004. 200 s. ISBN 80-239-4577-7. S. 43.

¹⁴⁰ Viz příloha č. 19.

¹⁴¹ BURACHOVIČ, Stanislav. *Jáchymov v zrcadle času: stručné dějiny prvních radonových lázní světa*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Karlovy Vary, 2007. 74 s. ISBN 978-80-86630-14-4. S. 5.

povinnostmi.¹⁴² Zprávy o objevení bohatých ložisek stříbra vyvolaly příliv horníků, a tak v roce 1535 stal Jáchymov s 18 000 obyvateli druhým největším městem v Čechách a jedním z nejlidnatějších měst v Evropě.¹⁴³ V roce 1526 Šlikové otevřeli ještě další mincovnu v Horním Slavkově.¹⁴⁴

V roce 1519 se Štěpán Šlik rozhodl, že výhodnější než prodej stříbra bude ražba mincí. Zemský sněm Šlikům právo na ražbu mincí udělil. Šlikovské mince se podle jáchymovského údolí nazývaly tolary.¹⁴⁵ Na líci tyto mince měly českého lva a nápis LUDOVICUS: PRIM:D:GRACIA REX:BO (Ludvík první z Boží milosti král Český), na rubu byl svatý Jáchym a nápis vztahující se k šlikovskému rodu.¹⁴⁶ Tolary Šlikové od počátku připravovaly pro export do zahraničí. Na území Německa jich však bylo mnoho roztaveno a použito v knížecích mincovnách na výrobu drobného nekvalitního oběživa.¹⁴⁷

Šlikové si byli vědomi, že pokud si chtějí zachovat své významné mincovní právo, musí se stát loajálními poddanými českého krále. Proto se vydali do Uher pomoci Ludvíku Jagellonskému v bojích proti Turkům. Většina horníků i se Štěpánem Šlikem v těchto bojích padli, Jindřichovi a Vavřinci se podařilo včas utéci.¹⁴⁸

Nový král Ferdinand I. se rozhodl získat kontrolu nad veškerým mincovnictvím. Na sněmu roku 1528 přednesl, že ražba mincí přísluší jen králi a že všechno stříbro vytěžené na území českého státu má být dodáno do královské mincovny.¹⁴⁹ Dne 13. září 1528 Ferdinand I. uzavřel se Šliky dohodu, podle které ražba mincí i prodej stříbra patřily králi a Šlikové se stali jen pouhými provozovateli mincovny.¹⁵⁰

Jáchymovské doly stále patřily Šlikům, ale Ferdinand I. nad nimi chtěl získat plnou moc. Do Jáchymova poslal královské komisaře, aby převzali správu nad doly, ale horníci

¹⁴² HORÁK, Vladimír – KAŠPAR, Pavel. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2. S. 21.

¹⁴³ BURACHOVIČ, Stanislav. *Jáchymov v zrcadle času: stručné dějiny prvních radonových lázní světa*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Karlovy Vary, 2007. 74 s. ISBN 978-80-86630-14-4. S. 6.

¹⁴⁴ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 265.

¹⁴⁵ Viz příloha č. 20.

¹⁴⁶ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 135.

¹⁴⁷ ŘEHÁČKOVÁ, Diana. *Jáchymovské radioné lázně v minulosti a přítomnosti*. Karel Řeháček: Plzeň, 2013. 66 s. ISBN 978-80-260-4376-8. S. 7.

¹⁴⁸ HORÁK, Vladimír – KAŠPAR, Pavel. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2. S. 32.

¹⁴⁹ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 137.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 138.

proti tomuto rozhodnutí povstali. Za odboj Šlikům hrozila konfiskace a možná i smrt, a tak se 19. září 1544 zřekli všech jáchymovských dolů, města i sídelního hradu Freudenstein.¹⁵¹ V roce 1547 pak Šlikové ztratili i poslední zbytek jáchymovského majetku, tedy 3 gramy z každé mincované hřivny a desátek ve stříbře.¹⁵²

4.1.4 Sokolovsko

Zakladatelem falknovské větve Šliků a nejvýznamnějším držitelem Falknova se stal Mikuláš, jenž nechal roku 1480 přestavět původní tvrz na hrad, který pravděpodobně Mikuláš syn Volf přestavil na renesanční zámek¹⁵³, jenž v Sokolově stojí dodnes.¹⁵⁴ Volf zůstal českému králi Ferdinandovi věrný během šmalkaldské války, a tak získal sokolovské panství do dědičné držby.¹⁵⁵

Posledním šlikovským držitelem Falknova se stal Jan Albín, který se v roce 1618 zúčastnil pražské defenestrace, poté se stal jedním ze 30 direktorů a po bitvě na Bílé hoře si zachránil život útekem ze země. V jeho nepřítomnosti mu soud zkonfiskoval všechn majetek, který v roce 1622 získal říšský rada Otto Nostic.¹⁵⁶

4.1.5 Stavovské povstání

Na počátku 16. století se Šlikové pravděpodobně nikdy neúčastnili náboženských sporů, ačkoliv to byl rod, který se velmi přičinil o pronikání luteránství do Čech.

V roce 1555 vypukla šmalkaldská válka mezi císařem Karlem V., bratrem Ferdinanda I., a saským protestantským kurfiřtem Fridrichem. Ferdinand I. se snažil přimět české stavy, aby poslaly vojsko na pomoc jeho bratrovi, ty se však vzepřely. K tomuto stavovskému odboji se připojili také Šlikové. Stavovský odboj nebyl úspěšný a Šlikové byli potrestáni ztrátou statků.

Když na začátku 17. století vypukl spor mezi králem Rudolfem a jeho bratrem Matyášem, české stavy v čele s Jáchymem Ondřejem Šlikem podpořili krále Rudolfa. Jáchym Ondřej Šlik pocházel z ostrovské větve Šliků a díky svým řečnickým schopnostem a znalosti německého jazyka se stal mluvčím českých stavů. České stavy po Rudolfovi

¹⁵¹ HORÁK, Vladimír – KAŠPAR, Pavel. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2. S. 27.

¹⁵² Tamtéž, s. 22.

¹⁵³ Viz příloha č. 18.

¹⁵⁴ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. Historie města. In *Kniha o městě Sokolov*. Sokolov: Město Sokolov, odbor školství a kultury, 2005. Kapitola I, s. 8-43. ISBN 978-80-87194-42-3. S. 10.

¹⁵⁵ PROKOP, Vladimír. *Sokolov: z dějin města a jeho škol*. 157 s. Sokolov: Město Sokolov, 1994. S. 10.

¹⁵⁶ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. Historie města. In *Kniha o městě Sokolov*. Sokolov: Město Sokolov, odbor školství a kultury, 2005. Kapitola I, s. 8-43. ISBN 978-80-87194-42-3. S. 10.

požadovali náboženskou svobodu, kterou on neustále oddaloval. Proto si zvolili jako správce země 30 direktorů, mezi něž patřil také Jáchym Ondřej Šlik. Dosáhli toho, že Rudolf majestát o náboženské svobodě roku 1609 podepsal.

Proti přijetí budoucího českého krále Ferdinanda II. bez volby v roce 1617 se Jáchym Ondřej Šlik zpočátku tvrdě postavil, ale nakonec ho Ferdinand zlomil a Jáchym Ondřej souhlasil. I přesto se poté stal vůdcem opozice proti králi. Pražská defenestrace 23. května 1618 sice nebyla namířena proti císaři, nýbrž proti úředníkům, avšak znamenala začátek revolučních událostí. Následně stavové vytvořili 30členné direktorium, kde se direktorem stal také Jáchym Ondřej Šlik a Jan Albín Šlik z falknovské větve.

Když v roce 1619 císař Matyáš zemřel, veškerou vládu získal Ferdinand. Stavům bylo jasné, že se tento nový král ostře postaví proti všemu nekatolickému. Byli rozhodnuti, že ho odmítnou a jako nového českého krále zvolili Fridricha Falckého, který si jako nejvyššího sudího a fojta v Horní Lužici zvolil Jáchyma Ondřeje Šlika.¹⁵⁷

Právě v Horní Lužici se Jáchym Ondřej zdržoval poté, co se stavovské povstání po bitvě na Bílé hoře zhroutilo. Jakmile se vrátil do Čech, byl uvězněn a odsouzen ke konfiskaci majetku a k popravě na Staroměstském náměstí 21. června 1621. Jak už bylo zmíněno, Jan Albín Šlik byl také odsouzen ke ztrátě hrdla a majetku, avšak utekl do Saska. Jeho syny pak končí falknovská větev Šliků. Majetek byl zkonfiskován také Jáchymu Šlikovi v Jindřichovicích a Kašparu Šlikovi na Plané.¹⁵⁸

Jindřich Šlik, který přivedl moravské vojsko na bitvu na Bílé hoře, nakonec přešel do císařských služeb, kde měl dohlížet na Albrechta z Valdštejna.¹⁵⁹ Po smrti Valdštejna obdržel část jeho majetku, dostal opět právo razit mince v Plané a získal panství Kunštát, Kopidlno, Veliš a Ploskovic.¹⁶⁰ Potrestán za účast ve stavovském odboji nebyl, protože pouze přivedl vojsko najaté moravskými stavy.

Jediná šlikovská větev, která dodnes přežila, je kopidlanská, jež měla svůj původ ve větvi ostrovské.¹⁶¹

¹⁵⁷ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha: Akropolis, 1992. 197 s. ISBN 80-901020-3-4. S. 155.

¹⁵⁸ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 155.

¹⁵⁹ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha: Akropolis, 1992. 197 s. ISBN 80-901020-3-4. S. 154.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x. S. 173-175.

4.2 Nosticové

4.2.1 Charakteristika rodu

Lužický rod Nosticů (Nostitzů), jehož počátky sahají až do roku 1280, nejdříve vlastnil pouze hrad Nostitz nedaleko Budyšína.¹⁶²

Jako první z rodu Nosticů přichází do Čech Hanuš, který se roku 1528 přistěhoval do Čech, kde získal malý dvorec na Loketsku.¹⁶³ Otto, říšský dvorský rada, založil moc a bohatství rodu. Po porážce stavovského povstání se díky svému výjimečnému postavení u dvoru a podílu na tvorbě Obnoveného zřízení zemského dostal levně k řadě konfiskátů. Získal Falknov, Jindřichovice¹⁶⁴ a další majetek. Roku 1623 byl povýšen do panského stavu.¹⁶⁵ Erb¹⁶⁶ po povýšení do panského stavu obsahoval červenostříbrné kančí zuby, dále černé křídlo se zlatým břevnem a zlatomodrou kotvu.¹⁶⁷

Od Otty se pak odvíjí dvě větve nostického rodu, rokytnická, která vymřela v 19. století a tzv. mladší, kterou do Čech z Lužice přivedl Jan Hartvík, jenž zdědil Falknov, Jindřichovice i dům v Praze.¹⁶⁸

Kromě sokolovského, jindřichovického a kraslického panství, o kterém se tato kapitola zmiňuje, Nosticové vlastnili také středočeská panství měšické, žďárské a průhonické, dále žernosecké a rokytnické panství v severních Čechách, panství Planá v západních Čechách a statky Hřebečnický, Slabce a Štířín ve středních Čechách.¹⁶⁹

4.2.2 Sokolovská větev

Sokolovské panství, zkonfiskované Šlikům, získal roku 1622 Otto Nostic. Během třicetileté války Švédové město několikrát vyplenili a v posledním roce vypálili i sídlo Nosticů, sokolovský zámek.

¹⁶² JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 241.

¹⁶³ MYSLIVEČEK, Milan. *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*. Praha: Horizont, 1993. 159 s. ISBN 80-7012-070-3. S. 146.

¹⁶⁴ Viz příloha č. 22.

¹⁶⁵ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 241.

¹⁶⁶ Viz příloha č. 21.

¹⁶⁷ PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty*. Praha: Lidové noviny, 2013. 622 s. ISBN 978-80-7422-254-2. S. 308.

¹⁶⁸ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha: Akropolis, 1992. 197 s. ISBN 80-901020-3-4. S. 106.

¹⁶⁹ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. *Nosticové*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2007. 62 s. ISBN 978-80-86630-12-0.

O obnovu města i sídla se nejvíce zasloužil již zmiňovaný Jan Hartvík, který sídlo zdědil po svém strýci. Již v letech 1659 – 1663 opravený zámek získal novou podobu a uprostřed nádvoří vznikla kašna.¹⁷⁰ Následně byl ve městě postaven kapucínský klášter, který měl dohlížet na katolické vyznání obyvatel. Kryptu klášterního kostela sv. Antonína Paduánského si Nosticové zvolili za rodinnou hrobku.¹⁷¹

Jan Hartvík zastával řadu politických funkcí, stal se radou dvorského a komorního soudu, prezidentem soudu apelačního a nejvyšším kancléřem v českých zemích. Roku 1646 byl přijat do hraběcího stavu v Čechách a roku 1651 do hraběcího stavu v říši.¹⁷²

Antonín Jan Nostic, syn Jana Hartvíka, zastával funkci nejvyššího dvorského sudího a jako mimořádný vyslanec cestoval také do Švédska, odkud přivezl 133 listin, které Švédové ukradli během třicetileté války.¹⁷³

Velice významným mužem ve státě se stal další majitel sokolovského panství, František Antonín Nostic, který postupně zastával funkce rady, zemského soudce, nejvyššího purkrabího a prezidenta královského gubernia.¹⁷⁴ František Antonín v Praze zanechal trvalou památkou na svůj rod, když zde nechal v roce 1783 postavit Nosticovo, dnes Stavovské, divadlo.¹⁷⁵ U Františka Antonína je také nezbytné zmínit, že v jeho rodině, tedy také v Sokolově a Jindřichovicích, působili jako vychovatelé čeští obrozenci František Martin Pelcl, Josef Dobrovský a František Schaller, kteří se své práci mohli využívat nosticovskou knihovnu o počtu asi 10 000 svazků.¹⁷⁶ Při jednom z lovu v okolí Jindřichovic Josef Dobrovský zachránil život Bedřicha, syna Františka Antonína, když se postavil do cesty zbloudilé kulce, která na mladého hraběte mířila.¹⁷⁷ Dobrovského kulka zasáhla do kyčle, ale podařilo se mu uzdravit.

¹⁷⁰ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. Historie města. In *Kniha o městě Sokolov*. Sokolov: Město Sokolov, odbor školství a kultury, 2005. Kapitola I, s. 8-43. ISBN 978-80-87194-42-3. S. 10.

¹⁷¹ Viz příloha č. 23.

¹⁷² MYSLIVEČEK, Milan. *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*. Praha: Horizont, 1993. 159 s. ISBN 80-7012-070-3. S. 146.

¹⁷³ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. *Nosticové*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2007. 62 s. ISBN 978-80-86630-12-0. S. 11.

¹⁷⁴ PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty*. Praha: Lidové noviny, 2013. 622 s. ISBN 978-80-7422-254-2. S. 308.

¹⁷⁵ Viz příloha č. 24.

¹⁷⁶ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 243.

¹⁷⁷ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. *Nosticové*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2007. 62 s. ISBN 978-80-86630-12-0. S. 12.

Syn Františka Antonína, Jan Nepomuk, bojoval v napoleonských válkách, konkrétně v bitvě u Slavkova.¹⁷⁸

Také mnozí další členové značně rozvětveného rodu zastávali přední státní funkce a rod dále bohatl. Některé z rodových větví nakonec vymřely, zbylé byly po roce 1945 odsunuty a dnes žijí převážně v Rakousku.¹⁷⁹

¹⁷⁸ BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. *Nosticové*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2007. 62 s. ISBN 978-80-86630-12-0. S. 13.

¹⁷⁹ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 244.

5 Hornická činnost

5.1 Rudy

5.1.1 Cín

První zmínka o cínovém hornictví na Sokolovsku pochází z roku 967 od arabského obchodníka Ibrahima ibn Jakúba.¹⁸⁰ Ve 13. století se jako významné cínové revíry objevily Krupka a Krásno, ačkoliv se počátku jednalo o těžbu ze sekundárních cínových ložisek, tedy rýžování z povodí místních vodních toků.¹⁸¹

Až od 14. století můžeme hovořit o klasické hornické činnosti. První výsadu správy všech rýžovišť a cínových dolů, včetně všech práva zisku z poplatků plynoucích z vážení vyrobeného cínu, vydali Krásnu pánové Boreš a Slavko z Rýzmburka, sídlící na Bečově, v roce 1355.¹⁸² Rýzmburkové vlastnili Bečov i Krásno až do konce 14. století, kdy se majitelem stal míšeňský purkrabí Jindřich z Plavna, který obdržel výsadu k dobývání kovů na pozemcích tepelského kláštera.¹⁸³

První vlnu osídlení Krásna a Horního Slavkova ovšem nezpůsobily nálezy cínových žil, ale zprávy o objevu stříbrných rud mezi Horním Slavkovem a Kfely. Během společného dobývání cínu a stříbra bylo objeveno hlavní cínové ložisko Hubský peň, dobývané až do počátku 90. let 20. století.¹⁸⁴

Vrchol hornické činnosti nastal v první polovině 16. století, kdy roční výtěžky dosahovaly 400 – 450 tun cínu.¹⁸⁵ Ve druhé polovině 16. století už byla většina území vydolována a nastal pozvolný úpadek. Výhodné kontakty s německými obchodníky přerušila šmalkaldská válka v letech 1546 – 1547. Intenzita hornické práce měla být podpořena povýšením Horního Slavkova a Krásna na svobodná horní města v roce 1547.¹⁸⁶ Rozvoj těžby však ani po nález nové Schnödovy pně netrval dlouho. Vlivem náboženských válek v Evropě byl postižen celý evropský obchod a docházelo ke zdražování. Navíc roku

¹⁸⁰ BERAN, Pavel. *1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese*. 194 s. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1996. S. 16.

¹⁸¹ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 38.

¹⁸² BERAN, Pavel. *1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese*. 194 s. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1996. S. 16.

¹⁸³ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 3.

¹⁸⁴ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 74.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ BERAN, Pavel. *Historie dobývání rud v Slavkovském lese. Minerál: Speciál*, 2008, s. 15. ISSN 1213-0710.

1567 postihl Horní Slavkov obrovský požár likvidující asi 200 obytných domů.¹⁸⁷ Následující rok došlo k velkému závalu na Hubském i Schnödově pni. Ačkoliv se Královská česká komora snažila těžbu zde za každých okolností podporovat, intenzita důlních prací stále klesala. Po skončení třicetileté války se sice cínové rudy těžily i dále, ale těžba už nikdy nedosáhla takového významu a rozsahu.

5.1.2 Olovo

Během 16. století začalo nabývat na významu olovo, především jako nezbytná přísada při hutní výrobě stříbra a mědi. Velkým odběratelem tohoto kovu byla zejména Kutná Hora, Jáchymov a další stříbrné hutě. Olovo se používalo také ve zvonařství a při výrobě mincovního kovu. Olověná ruda neboli galenit se dobývala také v panství Hřebeny. Největší rozvoj zde nastal ve druhé polovině 15. století a v první polovině 16. století. Těžba zde se stala natolik významnou, že hrabě Václav Šlik udělil 1. června 1481 hornické osadě Krajková městská privilegia s právem pečtit zeleným voskem.¹⁸⁸

Největší rozmach těžby olověných rud je spjat s oblastí Oloví. Oloví sice nepatřilo k hřebenskému panství, ale díky těžbě galenitu získávalo postupně různé výsady, které vyvrcholily 25. července 1580 povýšením Rudolfem II. na svobodné horní město s právem pečtit červeným voskem.¹⁸⁹ Těžba zde v menší míře přetrvávala až do konce 1. světové války a poté byla zcela zastavena.

5.1.3 Měď

V dějinách ekonomického vývoje našich zemí zaujala výrazné místo od 14. století měď. Stejně jako cín se i měď stala součástí evropského obchodu. O počátcích dobývání měděných rud neexistují žádné záznamy. První zmínka o dobývání měděných, cínových a olověných rud na Kraslicku pochází z roku 1412.¹⁹⁰ V roce 1530 obdrželo město Kraslice privilegium k dobývání mědi, cínu, olova a jiných kovů a až v roce 1601 se dočkaly svého vrchnostenského horního řádu, který pro měděné doly na panství města Kraslic vydal pan August ze Schönburgu.¹⁹¹ Těžba na Kraslicku měla značný význam pro rozvoj řemesel

¹⁸⁷ BERAN, Pavel. Historie dobývání rud v Slavkovském lese. *Minerál: Speciál*, 2008, s. 16. ISSN 1213-0710.

¹⁸⁸ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 170.

¹⁸⁹ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 17.

¹⁹⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 170.

¹⁹¹ PROKOP, Vladimír. Těžba nerostných surovin a průmyslová výroba na Sokolovsku. In KALAŠ, Oleg. *Vlastivědný sborník klubu přátel OM Sokolov*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov a Klub přátel OM Sokolov, 1989. S. 5.

v západních Čechách. Přibližně můžeme říci, že se zde do roku 1630 vytěžilo na 20 000 tun mědi.¹⁹² V době třicetileté války došlo k výraznému zhoršení podmínek pro kraslické hornictví. Velké škody napáchaly vojenské jednotky, ale je třeba vzít v úvahu také skutečnosti, že doly už byly značně vyčerpány. Nová vrchnost, Nosticové, se snažila později těžbu rud obnovit, ale minulých výsledků už nikdy nedosáhla.

5.1.4 Stříbro

O počátcích dobývání rud s obsahem stříbra nemáme žádné dochované záznamy. Tento kov používali sice již Keltové jako platidlo, ale k výrobě pravděpodobně sloužila alpská ložiska.¹⁹³ První skutečný doklad o těžbě stříbrných rud pochází z 12. století z oblasti dnešního města Stříbra. Hlavním střediskem těžby stříbrných rud byla až do počátku 16. století Kutná Hora, avšak v této době převzal vůdčí postavení v těžbě nový šlikovský jáchymovský revír.

Rozvoj těžby stříbrných rud v okolí Jáchymova přilákal spoustu nových obyvatel. Počátkem obyvatel v lednu 1520 činil 4936 osob a do roku 1534 se zvýšil na 18 200 obyvatel.¹⁹⁴ Jáchymov se tak stal po Praze a Kutné Hoře třetím největším městem v českých zemích. Místní horníci byli schopni za rok vytěžít až 9000 kg stříbra.¹⁹⁵

Vysoké zisky, které plynuly Šlikům jako majitelům jáchymovského revíru, upoutaly pozornost krále Ferdinanda I., který potřeboval další zdroje příjmů, a tak proti Šlikům zahájil vyšetřování pro podezření z porušování regálních práv. Roku 1545 se Šlikové museli vzdát nejen svého důlního majetku, ale také města Jáchymova, které založili. Od této doby začaly hornické práce v Jáchymově upadat. K úpadku přispělo také povstání českých stavů proti králi, kterého se město zúčastnilo, dále značná hloubka při těžbě, která vyžadovala větší provozní náklady, a také zvýšený výskyt rud s nižším obsahem stříbra a naopak vyšším obsahem kobaltu a niklu.¹⁹⁶ I přesto zde těžba pokračovala a v letech 1745 – 1899 se podařilo vytěžít téměř 100 000 kg stříbra.¹⁹⁷

¹⁹² MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 82.

¹⁹³ Tamtéž, s. 36.

¹⁹⁴ HORÁK, Vladimír – KAŠPAR, Pavel. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2. S. 21.

¹⁹⁵ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 104.

¹⁹⁶ POKOVÁ, Erika. Historie jáchymovského uranu. *Vesmír*, 1994, roč. 73, č. 9, s. 504. ISSN 0042-4544.

¹⁹⁷ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 176.

5.1.5 Uran

Specifikem rudného hornictví a kovohutnictví byla těžba a zpracování uranových rud, které se od poloviny 19. století dobývaly v Jáchymově. Hlavní rudou se stal smolinec (uranin), obsahující kolem 65 % uranu.¹⁹⁸ Od roku 1853 se začal smolinec z jáchymovských hutí zpracovávat na uranová barviva pro žlutý a oranžový dekor porcelánových a sklářských výrobků.¹⁹⁹

Nová etapa uranového hornictví nastala poté, co Marie Curie-Sklodowska v roce 1898 oznámila, že se svým manželem z uranu izolovali dva nové prvky, tedy polonium a radium. Za tento objev obdržela Nobelovu cenu. Pro výrobu léčebných radiových preparátů vznikla státní továrna. Československo se poté až do 30. let 20. století podílelo zhruba 45 % na světové produkci radia, ale nakonec jáchymovskou výrobu převýšila belgická, kanadská a americká konkurence.²⁰⁰

Uranové hornictví, které díky možnostem využití radia přispělo k úlevě statisíců lidí trpících zhoubnými chorobami, se v době studené války stalo nástrojem hrozby válečného střetnutí. Československo se smlouvou o těžbě a dodávkách uranové rudy ze dne 23. listopadu 1945 stalo jednou z hlavních výzbrojních stanic atomových zbraní zemí sovětského bloku.²⁰¹ Za období od roku 1946 do roku 1964, kdy byla těžba na poslední jámě v Jáchymově ukončena, se zde vytěžilo 7950 tun uranu.²⁰² Do uranových dolů byli posíláni především političtí vězni, kteří zde pracovali v nelidských podmínkách. Radioaktivní materiál muži brali do holých rukou a vdechovali radon a radioaktivní prach ve štolách.

V současnosti se udržuje smolincový důl Svornost²⁰³, odkud vyvěrají radioaktivní prameny, které poté léčí lázeňské návštěvníky.

¹⁹⁸ SEIDLER, Jan – SEIDLEROVÁ, Irena. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Národní technické muzeum, 2007. 128 s. ISBN 978-90-7037-002-5. S. 8.

¹⁹⁹ TOMÍČEK, Rudolf. *Těžba uranu v Horním Slavkově*. Sokolov: 294 s. Okresní muzeum Sokolov, 2000. S. 23.

²⁰⁰ MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 208.

²⁰¹ TOMÍČEK, Rudolf. *Těžba uranu v Horním Slavkově*. Sokolov: 294 s. Okresní muzeum Sokolov, 2000. S. 15.

²⁰² MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8. S. 226.

²⁰³ Viz příloha č. 25.

V menší míře se uran těžil také v Horním Slavkově. Průzkum zdejší lokality začal až v roce 1946, ačkoliv městská kronika se o výskytu smolince zmiňuje již v polovině 19. století.²⁰⁴ Hornické práce zde byly ukončeny v roce 1959.

5.1.6 Železo

Těžba železné rudy na Sokolovsku nikdy nenabyla většího významu, protože se nedostala do popředí zájmu krále a vrchnosti. Železnou rudu lidé našli v okolí Chodova, Dasnic a Svatavy. V Šindelové a na Rotavě dokonce vznikly dvě velké železárny, které zaměstnaly velké množství obyvatel.

5.2 Horniny

5.2.1 Uhlí

Ačkoliv počátky uhelného hornictví na Mostecku sahají až k roku 1403, na Sokolovsku se první zmínky objevují až od roku 1642.²⁰⁵ Horníci z rudných dolů se tak postupně začali věnovat převážně hornictví uhelnému.

Těžba uhlí se natolik rozšířila, že se přibližně 300 uhelných lomů a dolů nacházelo téměř po celém Karlovarském kraji, tedy od Sadova a Lesova přes Karlovy Vary, Počerny, Tašovice, Chodov, Nové Sedlo²⁰⁶, Staré Sedlo, Královské Poříčí, Lomnici, Svatavu, Sokolov, Dolní Rychnov, Bukovany, Habartov, Zlatou, Kynšperk, Nový Kostel, Třebeň a Cheb až k Pomezí nad Ohří.²⁰⁷ Stále větší rozvoj uhelného hornictví na Sokolovsku měl také za následek zánik mnoha obcí, např. Čisté či Lískové, či zánik alespoň části obcí, např. Nového Sedla.

5.2.1.2 Důlní neštěstí v sokolovském hnědouhelném revíru

Nerostné bohatství bylo pro stát vždy důležitým příjmem financí, ale neobešlo se to bez následků. V minulosti se odehrálo několik důlních neštěstí, při kterých zemřeli lidé.

V dole Helena v Novém Sedle horníkům práci často komplikovaly problémy se záparami a ohni. Jen během roku 1905 došlo k šesti požárům. Pět z nich se podařilo uhasit bez větších škod. K poslednímu požáru v tomto roce došlo 20. prosince. K prvnímu náznaku

²⁰⁴ TOMÍČEK, Rudolf. *Těžba uranu v Horním Slavkově*. Sokolov: 294 s. Okresní muzeum Sokolov, 2000. S. 27.

²⁰⁵ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 5.

²⁰⁶ Viz příloha č. 26.

²⁰⁷ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 5.

možného požáru došlo v 6 ráno, kdy z místa šlehaly jiskry, ale hlídač ohně Václav Fischer hrozbu neohlásil.²⁰⁸ O dvě hodiny později, v 8 hodin, vypukl požár. Čtyřem horníkům se podařilo utéct přes větrnou chodbu, ale devatenáct havířů zde zahynulo. Dvě mrtvá těla se nikdy nepodařilo najít, ostatní byla pohřbena do společného hrobu na novosedelském hřbitově.

V Novém Sedle došlo ještě k jedné tragické události, tentokrát v dole Anna. V noci z 26. na 27. října 1870 přišla silná bouře, která přerušila přirozené větrání dolu, ve kterém se udusilo sedm horníků.²⁰⁹

V roce 1821 došlo v dole Svaté Trojice v Lipnici k závalu důlní chodby, za kterým zůstalo pět havířů.²¹⁰ Ani jednoho z nich se nepodařilo zachránit. Při požáru v dole Matyáš ve Svatavě v roce 1932 zahynuli čtyři horníci.²¹¹ Na další čtyři havíře spadl v dole Vlečná jáma u Bukovan prohořelý strop.²¹² Všichni čtyři na následky zranění v nemocnici zemřeli.

V roce 1904 zůstali za závalem v dole Boghead v Dolním Rychnově dva havíři, kteří dva dny klepali a dávali tak znamení, že žijí.²¹³ Tito horníci byli vlastně zaživa pohřbeni, protože teprve po týdnu bylo možné jejich mrtvá těla vyprostit.

5.2.2 Kaolin

Nejstarší zmínky o dobývání jílu a kaolinu pocházejí z období těsně před rokem 1750.²¹⁴ Tato těžba především u Počeren, Jenišova, Tašovic a Otovic sloužila převážně hrnčírům. Na průzkumu a specifikaci 21 ložisek kaolinu v okolí Žatce a Karlových Varů měl zásluhu v roce 1811 rakouský geolog Friedrich Mohs.²¹⁵ Jako zlomový lze označit rok 1830, kdy nastal hromadný přechod od výroby kameniny k výrobě porcelánu. Následujících 15 let lze označit za dobu rozkvětu místních porcelánek. První porcelánka byla v roce 1792

²⁰⁸ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 349.

²⁰⁹ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 194.

²¹⁰ Tamtéž, s. 192.

²¹¹ Tamtéž, s. 203.

²¹² JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 350.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 173.

²¹⁵ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2. S. 5.

založena v Horním Slavkově, poté následovaly další např. v Karlových Varech, Lokti, Dalovicích, Březové, Božičanech, Sadově, Staré Roli a Loučkách.²¹⁶

²¹⁶ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 173.

6 Západočeské lázně

6.1 Karlovy Vary

Přesné datum vzniku Karlových Varů neznáme, ale pravděpodobně to bylo někdy kolem roku 1350.²¹⁷ Pověst říká, že místní horké prameny našli psi Karla IV., kteří pronásledovali jelena a opařili se o horký pramen. V roce 1370 udělil Karel IV. městu královské výsady, avšak pod podmínkou, že karlovarští měšťané budou ubytovávat lázeňské hosty a pečovat o ně.²¹⁸ Karlovarská lázeňská léčba sestávala až do poloviny 16. století výhradně z koupelí. Někteří pacienti se koupali dokonce i 10 hodin, neboť se věřilo, že rozpraskanou kůží z koupele se vyplaví choroboplodné zárodky nemocí.²¹⁹

K rozvoji lázní a pitné kúry přispělo vydání publikace Pojednání o lázních Karla IV. od Václava Payera, která vyšla v Lipsku v roce 1552. Rozvoj karlovarských lázní přibrzdila velká povodeň v roce 1582, ničivý požár roku 1604 a také třicetiletá válka.²²⁰ K vzestupu lázní pak došlo na konci 17. století, proto také císař Josef I. roku 1707 potvrdil městu všechna privilegia a označil ho za královské svobodné město.²²¹ Velkou propagací byly pro Karlovy Vary dva lázeňské pobyty ruského cara Petra Velikého v letech 1711 a 1712.²²²

Až do začátku 18. století v Karlových Varech vznikaly pouze soukromé lázně. První veřejné lázně byly postaveny v roce 1711 a označeny jako Mlýnské lázně.²²³

Zásadní význam pro modernizaci karlovarského lázeňství mělo působení doktora Davida Bechera, který provedl první skutečné chemické rozbory karlovarských vod a který doporučil pít karlovarské vody přímo u zdroje během procházek v průběhu léčení.²²⁴ Tyto nové poznatky vedly k budování altánů a kolonád nad prameny, promenádních cest a specializovaných lázeňských zařízení, tedy ke změně celkového způsobu lázeňského života.

²¹⁷ FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 21.

²¹⁸ HOMOLOVÁ, Marie – KUČERA, Jaroslav. *Západočeské lázně*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2006. 208 s. ISBN 80-7306-263-1. S. 8.

²¹⁹ AUGUSTIN, Milan a kol. *Karlovy Vary: světové lázně: historie, současnost, možnosti*. 2. vyd. Karlovy Vary: Promenáda, 2001. 38 s. ISBN 80-86092-22-4. S. 6.

²²⁰ KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra – ZEMAN, Lubomír. *Západočeský lázeňský trojúhelník: západočeské lázně vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. 199 s. ISBN 978-80-87104-40-9. S. 8.

²²¹ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 62.

²²² HOMOLOVÁ, Marie – KUČERA, Jaroslav. *Západočeské lázně*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2006. 208 s. ISBN 80-7306-263-1. S. 9.

²²³ AUGUSTIN, Milan a kol. *Karlovy Vary: světové lázně: historie, současnost, možnosti*. 2. vyd. Karlovy Vary: Promenáda, 2001. 38 s. ISBN 80-86092-22-4. S. 8.

²²⁴ ŠOLC, Pavel. *Karlovarská lázeňská léčba*. Praha: Galén, 2001. 66 s. ISBN 80-7262-107-6. S. 13.

Becherovým přičiněním se také začala ve velkém vyrábět a vyvážet vřídlní sůl proti žaludečním potížím.

Karlovarské teplé prameny tryskají z jednoho vřídla, které se nachází v hloubce asi 2000 metrů.²²⁵ Pod povrchem se tyto prameny mísí s kyslíčným uhlíčitým a minerálními látkami. Díky přetlaku plynů a vodních par vřídlo přes trhliny stoupá k povrchu, kde se dělí na řadu dalších pramenů. V Karlových Varech se nachází celkem 12 pramenů o teplotě od 39 do 73 °C, např. Pramen Karla IV., Mlýnský pramen²²⁶, Libušin pramen, Pramen knížete Václava aj.²²⁷ Nejznámějším karlovarským pramenem je Vřídlo²²⁸ o 72,2 °C tryskající do výšky až 12 metrů. Jako třináctý pramen bývá někdy uváděn bylinný likér Becherovka, který jako žaludeční elixír sestavil roku 1805 anglický lékař dr. Frobrig pro svého přítele, lékárníka Josefa Bechera.²²⁹

Léčba se zaměřuje na vleké choroby zažívacího ústrojí, na nemoci látkové výměny a nemoci pohybového ústrojí.²³⁰

6.2 Františkovy Lázně

Dějiny Františkových Lázní úzce souvisí s dějinami Františkova pramene. Podle nepřímých odkazů byl tento pramen znám již v 10. století, ve 12. století se u pramene údajně léčil i kníže Jindřich Břetislav, ale přímé historické prameny z této doby shořely při velkém požáru města Chebu v roce 1270.²³¹

První písemná zmínka o léčivých pramenech v okolí Chebska pochází z roku 1502 z kroniky Pankráce Engelhartha z Hasselbachu.²³² Když se o těchto pramenech dozvěděly chebské ženy, začaly minerální vodu donášet do Chebu a prodávat ji zde. Zprávy o léčivých účincích místní vody se brzy rozšířily, a tak se do Chebu přijížděli léčit i šlechtici a panovníci, např. císařové Matyáš, Ferdinand II., Ferdinand III. a generál Albrecht z Valdštejna.²³³

²²⁵ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 10.

²²⁶ Viz příloha č. 29.

²²⁷ FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 13-15.

²²⁸ Viz příloha č. 30.

²²⁹ AUGUSTIN, Milan a kol. *Karlovy Vary: světové lázně: historie, současnost, možnosti*. 2. vyd. Karlovy Vary: Promenáda, 2001. 38 s. ISBN 80-86092-22-4. S. 16.

²³⁰ FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 19.

²³¹ MACEK, Stanislav. *Františkovy Lázně: lázeňství v minulosti a současnosti*. 63 s. Františkovy Lázně: Městské muzeum Františkovy Lázně, 1998. S. 17.

²³² JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 17.

²³³ Tamtéž, s. 19.

Slibný rozvoj lázeňského města přerušila třicetiletá válka, ale jelikož se voda rozvážela v keramických lahvích do celé Evropy, její popularita se stále zvyšovala. Po válce opět rostl zájem o místní prameny, které ovšem patřily Chebu, jenž byl vzdálený 6 km, a lidé si tak stěžovali, že je to do lázní daleko.

Na konci 18. století se chebský rodák doktor Bernhard Vinzenz Adler zabýval podrobným výzkumem minerálních vod a rozhodl se, že je nutné nad prameny postavit pavilóny, které je budou hygienicky chránit. Chebské nosičky vod se však bály o své živobytí, a tak se s noži a šavlemi vzbouřily a nový pavilón strhly.²³⁴ Na straně doktora však stál i císař a chebská rada nakonec navrhla, že u pramene založí novou lázeňskou obec jako kolonii města.

Počátky opravdových Františkových Lázní sahají do roku 1793, kdy císař František I. svým dvorním dekretem posvětil podnikání u pramenů kyselky.²³⁵ Vznikla zde obec Vesnice císaře Františka, přejmenovaná roku 1807 na Františkovy Lázně a povýšená roku 1865 na samostatné město.²³⁶

U Františkova pramene byl postaven první pavilon a dřevěná kolonáda, odtud se pak rozrůstala zástavba klasicistních a empírových budov, obklopená rozsáhlými parky. Zakladatel lázní a první lázeňský lékař dr. Adler objevil další pramen, ze kterého nevyvěrala voda, ale plyn, a nazval jej Luisin pramen podle dcery Františka I. Marie Luisy.²³⁷ Dr. Adler se také experimentoval se slatinou, avšak slatinnou koupel začal více využívat až Adlerův nástupce, doktor Pöschmann.²³⁸

Velice významnou událostí se pro lázně stala návštěva Johana Wolfganga Goetheho, ale k lázeňským hostům patřili také Ludwig van Beethoven, Johann Gottfried Herder, Arthur Schopenhauer, Jan Neruda nebo Božena Němcová.²³⁹

Františkolázeňské prameny se soustřeďují v Chebské pánvi při údolí Slatinného potoka. Z hloubky asi 50 metrů na povrch ve Františkových Lázních vyvěrá 25 pramenů

²³⁴ Kol. autorů. *České lázně v srdci Evropy*. Karlovy Vary: Mirror Promotion, 2007. 176 s. ISBN 978-80-254-0810-0. S. 76.

²³⁵ HOMOLOVÁ, Marie – KUČERA, Jaroslav. *Západočeské lázně*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2006. 208 s. ISBN 80-7306-263-1. S. 84.

²³⁶ FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 49.

²³⁷ JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 23.

²³⁸ MACEK, Stanislav. *Františkovy Lázně: lázeňství v minulosti a současnosti*. 63 s. Františkovy Lázně: Městské muzeum Františkovy Lázně, 1998. S. 32.

²³⁹ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 46.

o teplotě 9 – 12,5 °C.²⁴⁰ Místní vody mají vysoký obsah minerálů a kyslíčnicku uhličitého a jsou nejvydatnějším zdrojem studených kyselk v republice. Dvanáct františkolázeňských pramenů se používá k léčení, a to koupelemi nebo pitím.

Cartellieriho pramen, pojmenovaný podle lázeňského lékaře, je silně prosycen kyslíčnickem uhličitým.²⁴¹ Železnatý pramen je pro svůj vysoký obsah železa kyselkou dobré chuti a používá se při stavech únavy, vyčerpanosti a chudokrevnosti.²⁴² Palliardiho pramen, pojmenovaný také podle lékaře, se používá při nechutenství a žaludečních problémech.²⁴³ Solný pramen je pro svůj vysoký obsah soli netypickým františkolázeňským pramenem, používá se při problémech s horními cestami dýchacími, s močovými kaménky a s dnou.²⁴⁴ Používáním Luční pramen se léčí střevní, žaludeční a žlučnickové problémy.²⁴⁵ Adlerův pramen obsahuje velké množství kyslíčnicku uhličitého, a tak se používá především ke koupelím a napouští se jím bazén.²⁴⁶ Nový pramen obsahuje vysoké množství železa, a tak se používá ke stejným účelům jako pramen Železnatý.²⁴⁷ Glauberův pramen obsahuje velké množství Glauberovy soli, která má projímavé účinky.²⁴⁸ Kostelní pramen příznivě působí proti lehkým poruchám trávení.²⁴⁹ Františkův pramen²⁵⁰, který dal vznik celému městu, se používá při celkové tělesné slabosti, rekonvalescenci a u lehkých poruch trávení.²⁵¹ Luisin pramen²⁵² a Studený pramen vydávají uhličitou vodu, která se používá hlavně ke koupelím.²⁵³

Město zdobí řada plastik, ale nejznámější je socha Františka²⁵⁴, která se stala symbolem města. Sochu Františka jako nahého chlapce s rybou v ruce sedícího na kouli vytvořil Karl Mayerl ve 20. letech 20. století. Traduje se, že žena, která se Františka dotkne, do roka porodí chlapečka. Socha se zpočátku nacházela v zahradě u lázeňského domu

²⁴⁰ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 11.

²⁴¹ JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 45.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ *Františkolázeňské prameny*. [online]. Františkovy Lázně. Dostupné z www: <<http://frantiskovylazne.webnode.cz/frantiskolazenske-prameny/>>. [Cit. dne 2017-02-18].

²⁴⁴ JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 46.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 46.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ *Františkolázeňské prameny*. [online]. Františkovy Lázně. Dostupné z www: <<http://frantiskovylazne.webnode.cz/frantiskolazenske-prameny/>>. [Cit. dne 2017-02-18].

²⁵⁰ Viz příloha č. 32.

²⁵¹ JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 47.

²⁵² Viz příloha č. 33.

²⁵³ JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. 134 s. Praha: Olympia, 1981. S. 48.

²⁵⁴ Viz příloha č. 31.

Esplanade, poté byla přenesena k Františkově pramenu, ale protože lidé sochu několikrát poničili, byla nahrazena duplikátem.²⁵⁵ Originál sochy je možné zhlédnout v městském muzeu.

6.3 Mariánské Lázně

V době, kdy bylo území dnešních Mariánských Lázní nepřístupné vlivem močálů a zalesnění, patřila tato neosídlená plocha premonstrátskému klášteru v Teplé. Nejstarší písemná zmínka o místních vodách pochází z roku 1528, kdy král Ferdinand I. poslal tepelskému opatovi Antonínovi dopis, ve kterém ho žádá o vzorky Slaného (dnes Ferdinandova) pramene, neboť se domníval, že odpařováním pramene vznikne kuchyňská sůl. „*Ferdinand, z Boží milosti král uherský, český, infant španělský, arcivévoda rakouský, markrabě moravský etc. Drahý, věrný, milý Kryštof z Genndorfu nás zpravil, jak jsi mně oznámil, že na pozemku svém a tepelského kláštera máš slaný pramen, jak sám soudíš. A jelikož se domníváme, že bychom sobě a svému českému království prokázali nemalý užitek a prospěch zřízením solných dolů nebo solivaru, doporučujeme Tobě důrazně a žádáme, abys bezodkladně dal našeho přítomného komorního posla účelně zavést k solnému prameni a nezbraňoval tak příležitosti tu věc poznat. Z tohoto pramene nechť načerpá vodu do lahví a nám ji zašle, abychom ji mohli okusit a vyšetřit. Vykonej tak náš vážný úmysl. Dáno na našem královském zámku v Praze 27. dubna roku 1528.*“²⁵⁶ O výsledcích pokusu nemáme dochované žádné záznamy, ale dnes víme, že slanou chuť pramene způsobuje Glauberova²⁵⁷ sůl s projímavými účinky.

Další zpráva pochází z roku 1606 a vypovídá o užívání Smrdutého (dnes Mariina) pramene k léčebným účelům.²⁵⁸ V 18. století se objevují názvy dalších pramenů, Ambrožova a Křížového. V roce 1788 se poprvé objevuje název Mariánské Lázně (Marienbad), ale oficiálně byl tento název schválen až v roce 1808, do té doby se osadě říkalo Na kyselce.²⁵⁹ Ve stejném roce zde lékař Josef Jan Nehr nechal postavit první lázeňský

²⁵⁵ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 47.

²⁵⁶ HOVORKA, Ladislav. *Mariánské Lázně*. 175 s. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1984. S. 21-22.

²⁵⁷ Glauberova sůl je síran sodný (sodná sůl kyseliny sírové).

²⁵⁸ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 81.

²⁵⁹ KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra – ZEMAN, Lubomír. *Západočeský lázeňský trojúhelník: západočeské lázně vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. 199 s. ISBN 978-80-87104-40-9. S. 30.

dům, a stal se tak průkopníkem a zakladatelem místního lázeňství.²⁶⁰ V roce 1812 se Mariánské Lázně staly samostatnou obcí a v roce 1818 i přes odpor tepelského konventu veřejnými lázněmi.²⁶¹ U hlavní mariánskolázeňské kolonády byla roku 1986 vybudována Zpívající fontána²⁶², která hraje několikrát za den v celou hodinu.²⁶³

Mariánskolázeňské prameny zahrnují rozsáhlou oblast v prostoru Slavkovského lesa a Tepelské plošiny. Minerální vody se tvoří z usazených dešťových vod v hloubce 60 – 100 metrů.²⁶⁴ Pod povrchem se voda mineralizuje a sytí kyslíčkem uhličitým, popř. sirovodíkem. V Mariánských Lázních vyvěrá celkem 40 pramenů o teplotě 7 – 10 °C.²⁶⁵

Křížový pramen je jedním z nejstarších pramenů. Název nese podle nedalekého tesaného kříže. Díky přítomnosti síranů má voda projímavé účinky a působí na sekreci žaludku a žlučníku.²⁶⁶ Ferdinandův pramen obsahuje velké množství soli a je známý jako stolní voda Excelsior.²⁶⁷ Rudolfův pramen, pojmenovaný podle korunního prince Rudolfa, se vyznačuje vysokým obsahem vápníku a používá se především k léčbě ledvin a močových cest.²⁶⁸ Karolinin pramen, pojmenovaný podle manželky Františka I. Karoliny Augusty, má podobné účinky jako pramen Rudolfův, ale obsahuje více hořčíku.²⁶⁹ Ambrožovy prameny (též Prameny lásky) získaly název podle jména opata Jeronýma Ambrože a užívají se při léčbě některých urologických chorob a chudokrevnosti.²⁷⁰ Lesní pramen se užívá především při problémech horních cest dýchacích.²⁷¹ Mariiiny prameny získaly název podle mariánského obrázku, který na strom pravděpodobně zavěsil voják vracející se z války jako poděkování za to, že si zde vyléčil svá zranění.²⁷² A tak získalo jméno i celé město.

²⁶⁰ ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*. 163 s. Praha: Olympia, 1987. S. 20.

²⁶¹ KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra – ZEMAN, Lubomír. *Západočeský lázeňský trojúhelník: západočeské lázně vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. 199 s. ISBN 978-80-87104-40-9. S. 30.

²⁶² Viz příloha č. 35.

²⁶³ NĚMEC, Petr. *Mariánské Lázně: průvodce s plánem města*. Cheb: Petr Němec, 2006. 40 s. ISBN 80-902971-4-5. S. 3.

²⁶⁴ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně I: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 11.

²⁶⁵ ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*. 163 s. Praha: Olympia, 1987. S. 40.

²⁶⁶ HOVORKA, Ladislav. *Mariánské Lázně*. 175 s. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1984. S. 58.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 62.

²⁶⁸ ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*. 163 s. Praha: Olympia, 1987. S. 39.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 40.

²⁷⁰ HOVORKA, Ladislav. *Mariánské Lázně*. 175 s. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1984. S. 58.

²⁷¹ ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*. 163 s. Praha: Olympia, 1987. S. 39.

²⁷² FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 35.

Mariánské Lázně navštívila celá řada významných osobností, např. anglický král Eduard VII., bulharský král Ferdinand, rakouský císař František Josef I., Nikolaj Vasiljevič Gogol, Fryderyk Chopin, Richard Wagner, Mark Twain, Franz Kafka, Pavel Josef Šafařík, Jan Neruda, Ivan Olbracht, Jaroslav Seifert a především Johann Wolfgang Goethe.²⁷³ Právě zde se Goethe ve svých 74 letech zamiloval do 19leté Ulriky von Lewetzov, která však jeho nabídku k sňatku odmítla. Goethovy návštěvy si Mariánské Lázně dodnes natolik váží, že v městském muzeu opatrují básnickovy pokoje s původním nábytkem.

6.4 Kynžvart

Městečko Kynžvart se vyvinulo z podhradí osady ve 13. a 14. století. Hrad zde nechal v polovině 13. století postavit český král Přemysl Otakar II. ke střežení královských hranic. První zmínky o léčivých pramenech pocházejí z roku 1454, avšak až v 19. století začaly výzkumy místních přírodních zdrojů a až poté zde mohly v roce 1822 vzniknout lázně.²⁷⁴ V roce 1862 za vlády Metternichů město získalo statut lázeňského města.²⁷⁵ Poté se začaly lázně rychle rozvíjet, ve městě vyrostl lázeňský dům Metternich, krytá kolonáda a další lázeňské budovy.

Nejznámějším z 16 kynžvartských pramenů se stala Richardův²⁷⁶, který se distribuoval do celé Evropy pod názvem Kynžvartská ocelová voda.²⁷⁷

Lázně zpočátku sloužily dospělým pacientům, ale dnes jsou nejvýznamnějším léčebným zařízením pro dětské pacienty s dýchacími a kožními chorobami.

6.5 Jáchymov

Již v 15. století existovala na šlikovském panství osada Konradsgrün, ve které roku 1516 zahájil Štěpán Šlik těžbu stříbra.²⁷⁸ Po objevení dalšího velikého naleziště povýšil v roce 1520 král Ludvík Jagellonský osadu na svobodné horní město nazvané Údolí sv. Jáchyma.²⁷⁹

²⁷³ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 81.

²⁷⁴ DRHOVSKÝ, Karel. *Zámek Kynžvart*. Plzeň: Fraus, 2003. Nestránkováno. ISBN 80-7238-239-X.

²⁷⁵ HOMOLOVÁ, Marie – KUČERA, Jaroslav. *Západočeské lázně*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2006. 208 s. ISBN 80-7306-263-1. S. 144.

²⁷⁶ Viz příloha č. 36.

²⁷⁷ DRHOVSKÝ, Karel. *Zámek Kynžvart*. Plzeň: Fraus, 2003. Nestránkováno. ISBN 80-7238-239-X.

²⁷⁸ BURACHOVIČ, Stanislav. *Jáchymov v zrcadle času: stručné dějiny prvních radonových lázní světa*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Karlovy Vary, 2007. 74 s. ISBN 978-80-86630-14-4. S. 5.

²⁷⁹ FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 61.

Již v 16. století se horníci při těžbě stříbra dostali do styku se smolincem, ale byl pro ně bezcenný. Teprve v 19. století došlo ke zpracování smolince, který tak stál u zrodu místní výroby uranových barev a umožnil založení radiových lázní.

Uranové rudy se začaly v Jáchymově těžit v roce 1835 především v dole Svornost, dále v dole Werner (Rovnost) a ve štole Saských šlechticů, ale až o dvacet let později vznikla první továrna na výrobu uranové barvy.²⁸⁰ Uranová barva sloužila pro zdobení porcelánu žlutým a oranžovým odstínem.

V roce 1864 vyrazil v jáchymovském uranovém dole Svornost vydatný pramen, který zaplavil celý důl, a mezi horníky se začalo mluvit o neobyčejných vlastnostech této vody.²⁸¹ Manželům Curiovým se v roce 1898 podařilo z uranového odpadu získat dva nové prvky, polonium a radium. Na základě účinku radioaktivity na lidské zdraví vznikly v Jáchymově v roce 1906 u podnikavého pekaře Kühna první radonové lázně na světě.²⁸² Oficiálním datem založení lázní byl však až 22. říjen 1911, kdy byl otevřen první lázeňský hotel²⁸³ nazvaný Radium Palace.²⁸⁴ Lázeňství bylo po druhé světové válce přerušeno, neboť stát se zde zaměřil především na těžbu uranu. Avšak po roce 1961, kdy byla těžba uranu ukončena, se obnovila lázeňská činnost.²⁸⁵

Jáchymovské prameny představují radioaktivní vody, vyvěrající z podzemí v bývalém dole Svornost. Místní vody o teplotě 30 °C sice mají nízký obsah minerálů i plynů, ale naopak obsahují velké množství radonu. Nejvýznamnějšími jáchymovskými radioaktivními prameny jsou Becquerel, Curie, Běhounek, C1, Agricola a Štěpovy prameny o teplotě přibližně 30 °C.²⁸⁶

Hlavní léčebnou metodou jsou koupele v termální vodě s vysokým obsahem radonu. Pacienti se zde léčí s onemocněním nervového systému, pohybového aparátu, oběhového

²⁸⁰ ŘEHÁČKOVÁ, Diana. *Jáchymovské radiové lázně v minulosti a přítomnosti*. Karel Řeháček: Plzeň, 2013. 66 s. ISBN 978-80-260-4376-8. S. 9.

²⁸¹ DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264. S. 58.

²⁸² HOMOLOVÁ, Marie – KUČERA, Jaroslav. *Západočeské lázně*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2006. 208 s. ISBN 80-7306-263-1. S. 70.

²⁸³ Viz příloha č. 37.

²⁸⁴ BURACHOVIČ, Stanislav. *Jáchymov v zrcadle času: stručné dějiny prvních radonových lázní světa*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Karlovy Vary, 2007. 74 s. ISBN 978-80-86630-14-4. S. 24.

²⁸⁵ ŘEHÁČKOVÁ, Diana. *Jáchymovské radiové lázně v minulosti a přítomnosti*. Karel Řeháček: Plzeň, 2013. 66 s. ISBN 978-80-260-4376-8. S. 9.

²⁸⁶ FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. 91 s. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. S. 55.

systemu a s nádory, příznivé účinky léčby radiem byly zpozorovány také u pacientů s dýchacími obtížemi, očními problémy či při gynekologických onemocněních.²⁸⁷

²⁸⁷ ŘEHÁČKOVÁ, Diana. *Jáchymovské radiové lázně v minulosti a přítomnosti*. Karel Řeháček: Plzeň, 2013. 66 s. ISBN 978-80-260-4376-8. S. 36-37.

7 Českoněmecké konflikty ve 30. letech 20. století

Hospodářská krize v celé Československé republice způsobila nárůst popularity extremistických stran. Levicové strany velký úspěch nezaznamenaly, ale především mezi německým obyvatelstvem stále více rostla oblíbenost radikálních pravicových stran. Již od roku 1919 existovala v Československu DNSAP (Německá národně socialistická strana dělnická). V roce 1933, kdy se nacisté chopili moci v Německu, vítězila mezi německým obyvatelstvem právě DNSAP. Československá vláda si uvědomila, jak útočná a agresivní tato politická strana je, proto ji v roce 1933 zakázala. Nacisté ale tento krok očekávali a krátce před tím založili novou organizaci SHF (Sudetendeutsche Heimatsfront), která se o dva roky později přeměnila v politickou stranu SdP (Sudetendeutsche Partei). V čele této strany stál Konrád Henlein. Navenek tato strana vystupovala smířlivěji, aby opět nedošlo k jejímu zákazu, ve skutečnosti však plánovala prosazení nacistické myšlenky a odtržení pohraničí od ČSR. Při volbách v roce 1935 se SdP stala nejsilnější stranou nejen mezi Němci, ale v celém Československu. Získala 15,2 %, tedy 1 249 530 hlasů.²⁸⁸ Volební úspěch velice zvedl sebevědomí voličů SdP, kteří Čechům dávali jasně najevo, že s nimi nechtějí mít nic společného. Volby do obecních zastupitelstev v roce 1938 SdP s 88,73 % hlasů německých voličů jasně ovládla.²⁸⁹

V roce 1938 už byly vztahy mezi Němci a Čechy v pohraničí velice ostré. Projevilo se to v několika incidentech. Například v Chebu (Eger) byli zastřeleni dva němečtí příslušníci SdP, kteří neuposlechli výzvu policejní hlídky k zastavení.²⁹⁰ Taková událost se pohraničním Němcům hodila. Oběma mužům byl uspořádán velkolepý pohřeb, spojený s obrovskou manifestací Henleinovy strany.

K další události, zaměřené proti Čechům, došlo v září roku 1938 v Sokolově (Falkenau). Příznivec SdP Wenzl Beier použil k vyvolání neklidu mezi Čechy průmyslovou trhavinu. Bomba vybuchla u zdi kapucínského kláštera před tehdejší českou školou a na zahradě hotelu Hahm.²⁹¹

²⁸⁸ ŠÍR, Vojtěch. *Volby a Sudetoněmecká strana*. [online]. Fronta.cz. Dostupné z www: <<http://www.fronta.cz/dotaz/volby-a-sudetonemecka-strana>>. [Cit. dne 2016-11-17].

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 144.

²⁹¹ Tamtéž.

Po Hitlerově štvavém projevu v Norimberku 12. září 1938 se situace mezi Čechy a Němci ještě více přiosvětila. K nejkrvavějším událostem na Sokolovsku došlo v Habartově (Habersbirk), na Bublavě (Schwaderbach) a v Krajkové (Grossengrün).

7.1 Bublava

Dne 13. září 1938 henleinovci napadli na Bublavě hlídku finanční stráže. Poté průvod vyrazil směrem k celnici. Finanční stráž měla zakázáno střílet, a tak henleinovci neměli problém celní budovu obsadit.²⁹² Všichni přítomní finančníci byli odzbrojeni a zajati.

Na místo nepokojů byla poslána posila z Kraslic. Jeden z autokarů, kterým posily přijely, byl poslán přímo k celnici, aby odvezl rodiny finančníků do bezpečí. Henleinovci na autokar ihned zahájili palbu. Strážmistr Josef Falber byl na místě mrtev, řidič autokaru Kazda byl zraněn, dozorce Josef Nový se snažil palbu opřevovat, ale byl postřelen do levé ruky a stehna, poté chycen, surově zkopán německými muži i ženami a odvečen do hostince, kde jej nechali trpět bez ošetření.²⁹³

Velitel četnické stanice Emilián Hrádek vyslal k celnici další autokar, který měl budovu osvobodit, avšak Češi byli znovu napadeni. Před německou přesilou se četníci nemohli bránit a byli nuceni se stáhnout. Při této přestřelce došlo ke zranění strážmistr Ladislav Šmejkal.²⁹⁴

Henleinovci si uvědomovali, že mají značnou přesilu, a tak začali požadovat bezpodmínečnou kapitulaci. Čeští finančníci s rodinami stáli ve vysokém nebezpečí, a tak musel velitel Hrádek vyjednávat. Podařilo se mu získat souhlas s odvozem rukojmích. Ženy spolu se zraněnými byly odvezeny do Kraslic.²⁹⁵

Následně henleinovci obsadili poštu, přerušili telefonní spojení a obklíčili četnickou stanici. První, kdo vzbouřencům odevzdal zbraň a kapituloval, byl vrchní strážmistr Václav Fröhlich. Po něm tak učinili všichni. Četníky, finančníky i vojáky henleinovci zajali a odvedli do celnice. Kraslický poslanec za SdP Georg Böhm vydal nařízení, že pokud se je někdo bude snažit osvobodit, budou mezi ně naházeny granáty.²⁹⁶

²⁹² Viz příloha č. 38.

²⁹³ HOLUB, Ota. *Rovnice řešená záhadou*. 2. vyd. 372 s. Praha: Naše vojsko, 1983. S. 61.

²⁹⁴ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 145.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ PŘEVŘÁTIL, Jiří. *Schwaderbach (Bublava) 13.9.1038 – statečná jednotka SOS*. [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: < <http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/bublava-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

Ten samý den se do četnické stanice na Bublavě vydalo 14 příslušníků SOS (Stráže obrany státu), kterým velel vrchní strážmistr Josef Novák. Cílem bylo osvobodit bublavské kolegy. Nikdo totiž nevěděl, že zajatci byli převezeni z četnické stanice do celnice. Henleinovci tento krok tušili, a tak četnickou stanici nechali rozsvícenou, aby to vypadalo, že tam zajatci opravdu jsou. Příslušníci SOS tak vtrhli do stanice, začali střílet, ale bohužel neměli šanci. Proti nim byla zahájena palba z okolních domů. Vzbouřenci proti nim nenamířili pouze pušky, ale také granáty. Tento nerovný boj Češi prohráli. Velitel František Novák a strážmistr Josef Brčák zahynuli, ostatní byli raněni.²⁹⁷ O půlnoci měl na Bublavu přijet četnický oddíl se 120 muži, ale na poslední chvíli se útok zastavil ze strachu před říšskoněmeckým vojskem.²⁹⁸

Ráno 14. září se zajatci dostali do rukou německému četnictvu, které je převezlo do Klingenthalu. Až večer průzkumná hlídka zjistila, že vzbouřenci utekli i s částí obyvatel do Německa. Klid se podařilo obnovit až 15. září.²⁹⁹

Zajatce Němci po jeden měsíc přemísťovali po různých německých internačních táborech. Návrat domů jim umožnili až 15. a 16. října, kdy je předali československým úřadům.³⁰⁰

Aby se na tuto událost nikdy nezapomnělo, byl na památku obětí fašismu postaven ve městě pomník.³⁰¹

7.2 Habartov

Další obec, která v září roku 1938 zažila krušné chvíle, byl Habartov. V osudný den na četnické stanici sloužili velitel stanice praporčík Jan Koukol, strážmistr Jan Pardus, strážmistr Antonín Křepela a strážmistr Matěj Příbek.³⁰² Již dříve četníkům přišlo několik

²⁹⁷ PŘEVŘÁTIL, Jiří. *Schwaderbach (Bublava) 13.9.1038 – statečná jednotka SOS*. [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: < <http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/bublava-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

²⁹⁸ KOTĚŠOVEC, Václav. *Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka*. Praha: Ostrov, 2011. 271 s. ISBN 978-80-86289-70-0.

²⁹⁹ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 145.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ Viz příloha č. 39.

³⁰² GALAŠ, Radek. *Habersbirk (Habartov) 13.9.1038 – skutečný začátek druhé světové války?* [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: <<http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/habartov-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

anonymních dopisů, které v přátelském duchu varovaly před následujícími událostmi, před možným Pardusových únosem a před otrávením Pardusova služebního psa.³⁰³

Dne 13. září ráno se četníci dozvěděli, že henleinovci obsadili českou školu na Kluči, že vyvěsili z okna vlajku s hákovým křížem a že se chystají obsadit i poštu, kde právě měla službu manželka jednoho z nich, paní Pardusová.³⁰⁴ Praporčík Koukol požádal o pomoc četníky ze Sokolova. Mezitím se přívržencům SdP podařilo obsadit obecní úřad i poštu s telegrafem a telefonem a na věž kostela pověsili říšský prapor s hákovým křížem. Poté se povstalci přesunuli k četnické stanici a požadovali bezpodmínečnou kapitulaci a vydání zbraní. V čele německých povstalců stál nacista Otto Plass. Praporčík Koukol se snažil s henleinovci vyjednávat a doufal, že posila ze Sokolova brzy přijede. Poté ale došlo k obrovskému napětí, Otto Plass odmítl další vyjednávání s četníky a jedním výstřelem zabil praporčíka Jana Koukolu.³⁰⁵ Při následné přestřelce byl zastřelen Plass a zraněn strážmistr Příbek.³⁰⁶ Poté začal nerovný boj mezi třemi četníky a několika desítkami ozbrojených vzbouřenců. Henleinovci se chtěli četnické stanice zmocnit za každou cenu. Uvažovali o vyhození stanice do povětří třaskavinou, chtěli četníky vyplavit vodou z hasičských stříkače, ostřelovali stanici ze všech stran.³⁰⁷ Přesto se četníci nevzdávali a bojovali. Příbek byl ale těžce zraněný a musel stanici opustit. Dav ho ihned srazil k zemi a odvěkl.

Během těchto bojů tvrdých se manželka Jana Parduse pokusila s roční dcerou a tchýní utéct ze svého bytu, ale henleinovci je zadrželi. Růženou Pardusovou navíc ztýrali a polonahou předvedli před stanici.³⁰⁸ Povstalci ženu využili a začali četníky vydírat. Buď se četníci vzdají a složí zbraně, nebo bude manželka jednoho z nich zastřelena. Taktika se Němcům vyplatila. Když Pardus slyšel křik své ženy, vyšel ze stanice ven. Okamžitě byl postřelen a davem ztloučen do bezvědomí. Také strážmistr Křepela stanici opustil a utekl směrem ke staré šachtě, ale ještě téhož dne ho lidé našli postřeleného a mrtvého nedaleko obce.

³⁰³ GALAŠ, Radek. *Habersbirk (Habartov) 13.9.1038 – skutečný začátek druhé světové války?* [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: <<http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/habartov-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

³⁰⁴ PROKOP, Vladimír. 13. září 1938. *Zpravodaj města Habartova*, 1978, zvláštní číslo, s. 34.

³⁰⁵ Viz příloha č. 40.

³⁰⁶ GALAŠ, Radek. *Habersbirk (Habartov) 13.9.1038 – skutečný začátek druhé světové války?* [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: <<http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/habartov-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

³⁰⁷ PROKOP, Vladimír. 13. září 1938. *Zpravodaj města Habartova*, 1978, zvláštní číslo, s. 35.

³⁰⁸ ŠUMBEROVÁ, Dagmar. Habartov: dějiště tragédie. *Turista*, 2014, roč. 53, č. 10. S. 27. ISSN 0139-5467.

Odpoledne do Habartova přijel ze Sokolova autokar s jedenácti četníky.³⁰⁹ Již při vjezdu do vesnice na ně čekala překážka v podobě nataženého lana přes silnici.³¹⁰ Povstalci proti nim zahájili ihned palbu. Střelou do hlavy byl zasažen četník na zkoušku Stanislav Roubal, o několik minut později střelou do zad zemřel četník na zkoušku Vladimír Černý, zraněn byl také četnický čekatel Vavřinec Hyka.³¹¹ Ostatní četníci se zabarikádovали a zahájili palbu proti nepřátelům. Henleinovci svolávali vyzváněním kostelního zvonu posily z okolí a ty se opravdu blížily ze všech stran. Až poté, co do Habartova přijela další jednotka četníků, se podařilo situaci uklidnit a vzbouřenci začali ustupovat a rozprchli se po okolí. Celkem tedy v Habartově zahynuli 4 četníci a 4 povstalci.

Nacisté se na celý tento incident dívali úplně jinak. V knize „*Der Marsch ins Grossdeutsche Reich*“ napsali: „*Po celý den 13. září hřměly pancéřové vozy sudetoněmeckými městy. V Haberspirku u Falknova byli sudetští Němci napadáni českými četníky a komunisty a odvlékáni na četnickou stanici. Když chtěli obyvatelé zajatce osvobodit, zahájili četníci palbu. Ale Haberspirští se nedali porážet jako dobytek. O několik minut později bylo stanice dobyto a zbraně a munice byly v rukou obyvatel. Mrtví a zranění byli pomstěni.*“³¹²

Na počest všech zastřelených četníků ve městě vznikl pomník.³¹³

7.3 Krajková

Dne 13. září se česko-německý konflikt odehrál také v Krajkové. Dopoledne skupina henleinovců začala ohrožovat poštu, kde zrovna sloužil český poštovník. Sice se podařilo informovat místní četnickou stanici, odkud velitel praporčík Petr Hladík okamžitě poslal na pomoc poště české strážmistry Václava Šarocha a Šrejla, avšak oba muže henleinovci na cestě přepadli, odzbrojili a poté uvěznil ve sklepě dnešního obecního úřadu.³¹⁴

Přívrženci SdP pak zahájili útok přímo na četnickou stanici, kterou střežil pouze velitel stanice praporčík Petr Hladík. Snažil se ze všech sil i poté, co byl postřelen, ale v důsledku velké ztráty krve nakonec upadl do bezvědomí a henleinovcům se stanici

³⁰⁹ ŠUMBEROVÁ, Dagmar. Habartov: dějiště tragédie. *Turista*, 2014, roč. 53, č. 10. S. 28. ISSN 0139-5467.

³¹⁰ PROKOP, Vladimír. 13. září 1938. *Zpravodaj města Habartova*, 1978, zvláštní číslo, s. 35.

³¹¹ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 147.

³¹² PROKOP, Vladimír. 13. září 1938. *Zpravodaj města Habartova*, 1978, zvláštní číslo, s. 37.

³¹³ Viz příloha č. 41.

³¹⁴ DVOŘÁK, František. *Dějiny Krajkové (Gossengrün) do roku 2000*. 224 s. Sokolov: Obec Krajková, 2001. S. 30.

podářilo obsadit.³¹⁵ Umírněnější Němci se rozhodli, že zraněného muže s jeho manželkou převezou do nejbližší nemocnice. Po cestě však nacisté automobil se zraněným zastavili a Hladík i jeho manželka byli postřeleni. Nakonec se přece jen podařilo oba postřelené do nemocnice dopravit a zachránit.³¹⁶

Následující den byl do Krajkové odvelen četnický oddíl ze Sokolova. Místí uvězněné četníky se povolaným podařilo rychle zachránit. Při návratu do Sokolova však povstalci autobus, který převážel četnický oddíl, napadli a zahájili proti němu palbu. Jedna kulka zasáhla řidiče autokaru, strážmistra Václava Ráže. Tomu se i přes prostřelenou hlavu podařilo za několik metrů autobus zastavit a vyhnout se havárii, ale svému zranění nakonec podlehl. Zasažen kulkou byl také závodčí Antonín Pohora a velitel pohotovostního oddílu Otakar Stehlík.³¹⁷ Nakonec se autokaru podařilo dostat zpět do Sokolova, ale Krajkovou měli v rukách stále povstalci.

Hned následující den byla do vzbouřené obce poslána ze Slaného československá armáda, složená také ze sudetských Němců. Většina povstalců se ihned rozprchla a město se podařilo obsadit. Posléze si ale němečtí vojáci v československé armádě nebyli jistí, zda jednali správně, a vojín Franz Ludwig se rozhodl bojovat za druhou stranu. Ihned zahájil přesnou palbu proti svým československým kolegům. Podařilo se mu zastřelit pět příslušníků vojenského oddílu.³¹⁸ Mezi mrtvými byli desátník aspirant Antonín Krbec, vojín Bohumil Čepek, vojín v záloze František Netík, četař Stanislav Kareš a svobodník Václav Čmelda.³¹⁹ Ludwig bojoval až do posledního náboje, který si schoval pro sebe samého. Nalezen byl s prostřelenou hlavou a těžkému zranění následující den podlehl.³²⁰ Poté do Krajkové dorazil nový oddíl vojáků a teprve tomuto oddílu se podařilo v obci nastolit pořádek.

³¹⁵ DVOŘÁK, František. *Dějiny Krajkové (Gossengrün) do roku 2000*. 224 s. Sokolov: Obec Krajková, 2001. S. 30.

³¹⁶ PŘEVŘÁTIL, Jiří. *Gossengrün (Krajková) 13.-14.9.1038 – zákeřná střelba ze zálohy*. [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: < <http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/krajkova-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

³¹⁷ DVOŘÁK, František. *Dějiny Krajkové (Gossengrün) do roku 2000*. 224 s. Sokolov: Obec Krajková, 2001. S. 31.

³¹⁸ Kol. autorů. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 207 s. ISBN 80-239-3477-5. S. 144.

³¹⁹ DVOŘÁK, František. *Dějiny Krajkové (Gossengrün) do roku 2000*. 224 s. Sokolov: Obec Krajková, 2001. S. 31.

³²⁰ PŘEVŘÁTIL, Jiří. *Gossengrün (Krajková) 13.-14.9.1038 – zákeřná střelba ze zálohy*. [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: < <http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/krajkova-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

Padlé četníky a vojáky dnes připomíná pamětní deska na obecním úřadě.³²¹

7.4 Další incidenty

Střety mezi Němci a Čechy se odehrály také na jiných místech Sokolovska. Například se střílelo v dnes již neexistující Lískové (Haselbach). V Chlumu sv. Máří (Maria Kulm) k incidentu na poslední chvíli nedošlo, neboť povstalce od útoku odradila informace o blížící se vojenské posile.³²² V Čisté (Lauterbach) henleinovci vyrabovali jediný židovský obchod rodiny Rosenbaumů a napadali českého poštmistra.³²³

V Chodově (Chodau) stál v čele henleinovců místní starosta Josef Christl, který 13. září nechal na radnici vyvěsit vlajku s hákovým křížem. Téměř 800 místních henleinovců se rozdělilo do tří skupin, aby obsadili nádraží, poštu a radnici s četnickou stanicí.³²⁴ Převzetí nádraží i pošty proběhlo bez problémů. Právě obsazení pošty bylo velice strategické, protože město nyní bylo odtrženo od telefonního spojení. Vrchní strážmistr Antonín Šmíd však odmítl vydat četnickou stanicí a povstalce vyzval k odchodu. Henleinovci se ale vzdát nechtěli a do budovy přes rozbitá okna pomocí hasičské stříkačky začali stříkat vodu.³²⁵ Poté povstalci zahájili útok na měšťanskou školu. Dav vedený ředitelem školy Franzem Heizmannem poranil školníka Josefa Ullmanna, představitele německé sociální demokracie, a poničil celou budovu. Situaci se podařilo zachránit až po příjezdu četníků z Lokte. Při snaze o dobytí poštovní stanice byl zraněn strážník Ježek a zabiti byli povstalci Josef Fäustl a Oskar Wesp.³²⁶

K velkému česko-německému střetu došlo v Anenském údolí u Kraslic (Graslitz). Československé jednotky město pod nátlakem nacistů opustily, ale z Karlových Varů byla poslána posila, která měla příslušníkům SOS pomoci s převzetím iniciativy a obsazením vyklizených Kraslic. Četa příslušníků SOS se zatím zakopala na prudkých svazích okolo Anenského údolí. Kolem poledne 22. září se ozval od Kraslic hluk motorů. Hlídka SOS

³²¹ Viz příloha č. 42.

³²² BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 147.

³²³ Rozhovor Bc. Romany Cihlářové s PhDr. Vladimírem Bružeňákem, dne 7.11.2016 v Sokolově.

³²⁴ BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Pokus o henleinovský puč v Chodově v roce 1938*. [online]. Chodauer: útržky z dějin města Chodova. Dostupné z www: <<http://chodauer.blogspot.cz/2014/03/pokus-o-henleinovsky-puc-v-chodove-v.html>>. [Cit. dne 2016-11-07].

³²⁵ Národní archiv. Fond Národní soud. Ev. č. 75. *Protokol vrchního strážmistry Antonína Šmída z 5. února 1947*.

³²⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Pokus o henleinovský puč v Chodově v roce 1938*. [online]. Chodauer: útržky z dějin města Chodova. Dostupné z www: <<http://chodauer.blogspot.cz/2014/03/pokus-o-henleinovsky-puc-v-chodove-v.html>>. [Cit. dne 2016-11-07].

věděla, že se jedná o oddíl povstalců z Kraslic, proto se hlídkující strážmistr Hynek pokusil o jejich zastavení. Henleinovci však začali střílet, a tak se musel ukrýt. Poté, co povstalci začali vylézat z automobilů, začal na ně střílet dozorce finanční stráže Karel Krumholz, které se mu podařilo jednoho vzbouřence zastřelit a několik dalších těžce zranit.³²⁷ Zbytek povstalců se ukryl a čekal na příjezd posily. Posila však přijela, ale druhé bojující straně. Oddíl nadporučíka Aloise Kizubergera donutil henleinovce vzdát se. Poté dorazily i další vojenské a obrněné posily a zahájily útok na Kraslice. Čeští vojáci se zde setkali jen s malým odporem. Proti několika vzbouřencům musely být použity tanky, ale většina henleinovců uprchla. Dále však tyto oddíly nepokročovaly, a tak obce jako Bublava, Stříbrná, Hraničná či Tisová zůstaly až do mnichovské dohody v rukou povstalců.³²⁸

Za zmínku stojí také událost v Kynšperku nad Ohří (Königsberg an der Eger), kde 22. září místní sociální demokrat a antifašista Franz Steidl ze strachu před henleinovci zastřelil svou manželku Annu.³²⁹ Sám se o sebevraždu také pokusil, ale neúspěšně. Ve stejný den přepadli povstalci četnickou stanici ve Smrkovci (Schönficht), ale četníkům se bez zranění podařilo prostřít do Kynšperku.³³⁰

Dne 1. října, den po mnichovské dohodě, začala německá armáda pohraničí oficiálně obsazovat. Český lid se již nesměl bránit.

³²⁷ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 147.

³²⁸ Tamtéž, s. 148.

³²⁹ Rozhovor Bc. Romany Cihlářové s PhDr. Vladimírem Bružeňákem, dne 7.11.2016 v Sokolově.

³³⁰ Rozhovor Bc. Romany Cihlářové s PhDr. Vladimírem Bružeňákem, dne 7.11.2016 v Sokolově.

8 Druhá světová válka ve Svatavě

8.1 Pobočka koncentračního tábora Flossenbürg

Když bylo do druhé světové války nasazováno stále více a více mužů, brzy se projevil nedostatek pracovních sil k zajištění válečné výroby. Představitelé Třetí říše se tedy rozhodli, že využijí svých válečných zajatců a vězňů. Na mnoha průmyslových místech začaly vznikat pobočky koncentračních táborů a pracovní komanda. A tak vznikla také pobočka bavorského koncentračního tábora Flossenbürg ve Svatavě (Zwodau).³³¹

Již v roce 1943 byly do Svatavy dovezeno asi 140 žen ruské a polské národnosti z koncentračního tábora Ravensbrück, aby v ženském pracovním táboře v bývalé Schmiegerově továrně vyráběly součástky pro berlínskou firmu Hakenfelde, která se zabývala leteckými přístroji.³³² Z počátku ženy bydlely v továrních halách, ale brzy pro ně vznikl klasický tábor³³³ obehnaný ostnatým drátem napájeným elektrickým proudem. V létě roku 1944 ve Svatavě v lokalitě Podlesí vznikl klasický tábor se sedmi dřevěnými vězeňskými baráky, lazaretem, kuchyní a ubytovnou příslušníků SS.³³⁴ Následně sem bylo dovezeno dalších asi 400 žen. Součástí každého tábora bylo shromaždiště, tzv. apelplatz, které kromě k shromažďování vězňů sloužilo také jako nástroj k tvrdému trestání. Ve Svatavě k trestům sloužil malý rybníček, kde několik žen muselo několik hodin klečct ve studené vodě.³³⁵

Díky Dannlerově³³⁶ seznamu ze 17. července 1944 víme, že ve svatavském táboře bylo registrováno 741 vězeňkyň, které hlídalo 12 SS mužů a 20 dozorkyň.³³⁷ Počet příslušníků SS se však s rostoucím počtem vězeňkyň stále zvyšoval. Dle záznamů z 21. října 1944 se v táboře nacházelo 931 vězenkyň.³³⁸ Tábořem postupně prošlo 8000 – 10 000 žen, zejména Češky, Francouzky, Polky a Rusky, dále Němky, Maďarčky,

³³¹ Viz příloha č. 43.

³³² JISKRA, Jaroslav – MÜLLER, Miroslav. *Svatava: z historie význačné hornické a průmyslové obce*. Svatava: Obec Svatava, 2005. 227 s. ISBN 80-239-5693-0. S. 151.

³³³ Viz příloha č. 44.

³³⁴ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 154.

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Rudolf Dannler byl místní vrchní vedoucí policejního úřadu.

³³⁷ JISKRA, Jaroslav – MÜLLER, Miroslav. *Svatava: z historie význačné hornické a průmyslové obce*. Svatava: Obec Svatava, 2005. 227 s. ISBN 80-239-5693-0. S. 152.

³³⁸ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 30.

Rumunky, Italky, Jugoslávky a několik Cikánek.³³⁹ Dle dochovaných záznamů tento těžký osud ve svatavském táboře sdílely i tři děti.³⁴⁰

Ženy se především podílely na práci na součástkách k německým letadlům, dále na vykládání vagónů a nošení dřeva, cihel a uhlí. Pracovalo se ve dne v noci, ve všední den i v neděli a o svátcích. Vězeňkyně trpěly únavou a přepracovaností, přesto byly bity a týrány za svou neschopnost. „*Všechno, co člověk udělal, ať v závodě nebo v táboře, bylo důvodem k bití. Posunutý šátek na hlavě, zašpiněné šaty, mlčení při zpěvu na pochodech, pohled stranou, zašeptání i to, když nám někdo ukradl šátek. Koncem roku 1944 a začátkem 1945 začaly nálety na blízké vojenské objekty. Všichni civilové i dozorkyně odcházeli do krytu. Nás ale ponechali v továrně uzamčené bez možnosti ochrany nebo úniku pro případ, že by byl objekt bombardován.*“³⁴¹

Ve vedení tábora se vystřídali pravděpodobně 4 muži. O prvním veliteli, kterému se říkalo „*Napoleon*“, nejsou žádné dochované informace.³⁴² Druhým velitelem tábora se stal český Němec Willibrand Richter, který k ženám údajně přistupoval poměrně lidsky, dokonce s nimi v nestřežené chvíli mluvil česky.³⁴³ Třetí velitel, Kurt Erich Schreiber si svou krutostí k vězenkyním vysloužil přezdívku „*Attila*“.³⁴⁴ Po válce Schreibera americký soud v Dachau odsoudil k 20 letům odnětí svobody, ale propuštěn na svobodu byl již v roce 1951, neboť Němci chtěli za svou nacistickou minulostí udělat tlustou čáru a většinu zločinců propustili.³⁴⁵ Znovu odsouzen měl být v 60. letech, ale údajně zemřel při autonehodě. Posledním velitelem tábora se stal Willy (správně August) Jordan, který byl stejně brutální jako Schreiber. Jordanovi se po válce podařilo utéct.

Svatavské dozorkyně se údajně chovaly brutálněji jak dozorcí. K nejznámějším a nejtvrdějším dozorkyním patřily Anneliese Unger, Ilse Schmidt, Hildegard Dossler či Ruth Elfriede Hildner. Ungerové se po válce podařilo utéct a trestu se vyhnula. Schmidtovou se

³³⁹ JOHN, Jiří. *Koncentrační tábor Zwodau – Svatava*. [online]. České národní listy. Dostupné z [www: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/zwodau-svatava.html>](http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/zwodau-svatava.html). [Cit. dne 2016-11-21].

³⁴⁰ JISKRA, Jaroslav – MÜLLER, Miroslav. *Svatava: z historie význačné hornické a průmyslové obce*. Svatava: Obec Svatava, 2005. 227 s. ISBN 80-239-5693-0. S. 156.

³⁴¹ NĚMEC, Václav. *Ženský koncentrační tábor Svatava*. 116 s. Sokolov: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985. S. 39.

³⁴² BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 31.

³⁴³ NĚMEC, Václav. *Ženský koncentrační tábor Svatava*. 116 s. Sokolov: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985. S. 24.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 25.

³⁴⁵ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 154.

sice podařilo v 70. letech kontaktovat, ale řízení proti ní bylo zastaveno. Ruth Elfriede Hildnerová byla odsouzena k trestu smrti a popravena.³⁴⁶ Jen málokdo se k vězeňkyním choval slušně. Lidštěji se k vězeňkyním chovala vrchní dozorkyně Elfriede Tribus či dozorkyně Ursula Plusczik, která vězeňkyním nosila dopisy na poštu.³⁴⁷ Také dozorkyně Anne Herzog k vězeňkyním vřelejší vztah, neboť se do řad SS vstoupila jen na naléhání otce. Anne Herzog vězenkyně nikdy nemlátila, v soukromí jí mohly tykat, jedné ženě dokonce přinesla fotografii manžela.³⁴⁸ Nejen dozorkyně, ale také samotné vězenkyně, které byly pověřené různými funkcemi, znepríjemňovaly život ostatním ženám. Například Němka Johanna Baumann sama vězně tloukla, žalovala na ně a trestala je.³⁴⁹ Ani ona nebyla po válce pro nedostatek důkazů nikdy odsouzena.

Několik málo žen se přece jen dočkalo propuštění, většinou po uplynutí trestu, za dobré chování, službu nadřízenému apod. Ze Svatavy nacisté propustili celkem 11 asociálních Němek, 2 německé politické vězeňkyně, 3 francouzské politické vězeňkyně, 2 ruské politické vězeňkyně, 1 polskou politickou vězeňkyni, 1 polskou civilní pracovníci a Češku Annu Hausserovou.³⁵⁰ Několik vězněných žen se také pokusilo utéct. Ze samotného tábora obehnaného elektrickým ostnatým drátem to možné nebylo, a tak využívaly práce za táborem nebo cest na poštu, do obchodu nebo do nemocnice do Sokolova. Po útěku ženy ale následovalo těžké období, neboť jim nikdo venku nechtěl pomoci, ať už z důvodu nepřátelství, nebo ze strachu. Většina žen byla nakonec dopadena a znovu uvězněna, jiné se dokonce vrátily dobrovolně, neboť si venku nevěděly rady. Dnes máme nejvíce záznamů o útěku Ukrajinky Nadi Listopadové, s níž vzpomínky sepsal Václav Němec, a o útěku Francouzsky Janine Bollack-Lesnard, která o své úniku napsala knihu.

Ke konci války do svatavského tábora přicházelo několik transportů, které utíkaly před spojeneckými vojsky. Ženy do tábora přijížděly v kritickém stavu a mnoho z nich zde zemřelo. Hodně mrtvých žen bylo posléze pohřbeno v hromadném hrobě u hřbitova v Sokolově, kde byli pohřbíváni sovětští zajatci ze sokolovského lazaretu. Kolik žen v táboře

³⁴⁶ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 154.

³⁴⁷ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 46.

³⁴⁸ NĚMEC, Václav. *Ženský koncentrační tábor Svatava*. 116 s. Sokolov: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985. S. 29.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 31.

³⁵⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 89.

zemřelo, nelze s přesností říci. Některé záznamy jsou neúplně, jiné zcela chybí. Písemně můžeme doložit 56 – 60 mrtvých žen, počet bude ale pravděpodobně daleko vyšší.³⁵¹

Aby se na tábor nikdy nezapomněla, nachází se dnes ve Svatavě památník ženám trýzněným ve svitavském táboře.³⁵²

8.2 Pochody smrti

Na konci války byli nacisté nuceni přemísťovat své vězně z koncentračních táborů. Těmto akcím říkáme pochody smrti. Cílem nacistů bylo, aby se žádný živý vězeň nedostal do rukou Spojenců. Vězňové byli nuceni pochodovat napříč celou Evropou o hladu a za jakéhokoliv počasí. Nacističtí dozorcí schválně ztěžovali jejich osud, masakrovali je a ubíjeli. O pochodech do koncentračního tábora Svatava a zpět neexistuje příliš záznamů, neboť na konci války na zapisování Němci neměli čas. Proto o nich víme především díky přímým svědkům.

Počátkem roku 1945 vyrazila přes české území směs několika transportů z oblasti Polska, především z Osvětimi, Gross Rosen a Schlessiersee.³⁵³ Přibližně 1100 žen bylo z této oblasti posláno do německého tábora nedaleko Hofu – Helmbrechtsu. Po cestě bylo několik nemocných žen ponecháno v různých menších táborech. Již v lednu roku 1945 do Svatavy přišel transport přibližně 200 maďarských cikánských žen z Ravensbrücku a zdržel se zde pravděpodobně několik týdnů.³⁵⁴ Následoval transport 119 maďarských židovek, který do Svatavy přišel 26. února 1945, ke kterým se ještě připojilo 20 polských židovek.³⁵⁵ Dne 4. března roku 1945 došel do Svatavy transport židovských žen nakažených tyfem.³⁵⁶ Transport z konce března 1945 sčítal přibližně 900 žen z Ravensbrücku.³⁵⁷ V důsledku dalších několik přesunů stoupl počet vězenkyň ve Svatavě až na 2500 žen.³⁵⁸

³⁵¹ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Květen bez šeriků*. Cheb: Svět křídel, 2013. 191 s. ISBN 978-80-87567-27-2. S. 37.

³⁵² Viz příloha č. 47.

³⁵³ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 156.

³⁵⁴ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 102.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 103.

³⁵⁶ NĚMEC, Václav. *Ženský koncentrační tábor Svatava*. 116 s. Sokolov: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985. S. 57.

³⁵⁷ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 113.

³⁵⁸ Tamtéž.

Počátkem dubna 1945 odešlo několik desítek žen ze Svatavy směrem do koncentračního tábora Flossenbürg, ale kvůli postupujícím Američanům došly pouze do Helmbrechtsu u Hofu, připojily se k jiným transportům a s nimi se vydaly zpět do českého pohraničí. V tomto pochodu, který začal 13. dubna, na přibližně 1200 vězenkyň dohlíželo 50 dozorců, kterým velel velitel tábora v Helmbrechtsu Alois Dörr.³⁵⁹ Několik nežidovských žen bylo při transportu ponecháno ve Svatavě, zbylé s asi 50 židovkami ze Svatavy pokračovaly dále směrem na jihovýchod. Tento transport, rozdělený do tří skupin o 180 – 200 lidech, směřoval do tábora Dachau, který ještě Američané neosvobodili.³⁶⁰ Přibližně 120 až 150 zubožených žen polské národnosti a židovského vyznání dorazilo do města Litrbach (Čistá), kde místní starosta Heinrich Meier navrhl, aby ženy přenocovaly v sále s lůžky a příkrývkami, ale Dörr to odmítl.³⁶¹ Vězeňkyně byly nuceny spát na hřišti a 12 jich zde v důsledku podchlazení zemřelo.³⁶² Na hřbitově jako židovky pohřbeny být nesměly, a tak je lesník Rudolf Müller a rolník Josef Steidl převezli k Anně Leisnerové, která se svým synem obstarávala dobytčí mrchoviště.³⁶³ Ona však pohřbení těchto žen společně s dobytkem odmítla, a tak je odvezli o několik set metrů dál.³⁶⁴ Svědci dokládají, že všechny tyto mrtvolky byly spoře oděny, na koste vyhublé a naprosto zubožené.³⁶⁵ Další den pochod pokračoval dál. Mnoho žen zemřelo po cestě vyčerpáním, nebo je zastřelili dozorci. Transport došel 5. května k Volarům a Prachaticím, kde byl rozpuštěn, neboť oblast již byla osvobozená Američany. Velitel stanice v Krásnu nad Lesy označil tento transport jako „*Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar*“.³⁶⁶ Celkově při tomto pochodu zemřelo asi 275 žen, ale několik dalších podlehl nemocem a zeslabením i poté.³⁶⁷

Další pochod ze Svatavy vyšel 16. dubna směrem do koncentračního tábora v Nové Roli.³⁶⁸ Zde se pravděpodobně spojil s transportem z německého tábora Johannegeorgenstadt a pokračoval dál do Terezína. Tam však nedošel, rozpuštěn bylo v okolí Žatce. Tento pochod

³⁵⁹ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 156.

³⁶⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Květen bez šeríků*. Cheb: Svět křídel, 2013. 191 s. ISBN 978-80-87567-27-2. S. 38.

³⁶¹ SOKA Sokolov. Fond ONV Loket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar – hlášení*.

³⁶² BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 156.

³⁶³ SOKA Sokolov. Fond ONV Loket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar – hlášení*.

³⁶⁴ Viz příloha č. 45.

³⁶⁵ SOKA Sokolov. Fond ONV Loket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar – hlášení*.

³⁶⁶ NĚMEC, Václav. *Ženský koncentrační tábor Svatava*. 116 s. Sokolov: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985. S. 78.

³⁶⁷ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Květen bez šeríků*. Cheb: Svět křídel, 2013. 191 s. ISBN 978-80-87567-27-2. S. 39.

³⁶⁸ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 156.

skončil nejtragičtěji, z 900 vězňů jich přežilo ani ne 30.³⁶⁹ Následovaly další 2 pochody, které utíkaly před americkými vojsky do Terezína.

Dne 22. dubna byl ze Svatavy vypraven další pochod s 1200 osobami. Ženy byly poslány směrem na Slavkovský les a Mariánské Lázně, ale po několika dnech byl pochod poslán zpět a došel opět do Svatavy. Některé ženy z tohoto transportu uprchly, jiné byly zastřeleny nebo zemřely vyčerpáním. Až 7. května se tyto ženy dočkaly vysvobození.

Pro zpřehlednění všech transportů, které přes Svatavu přešly, považuji za vhodné uvést tabulku dle PhDr. Vladimíra Bružeňáka.³⁷⁰

³⁶⁹ BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5. S. 156.

³⁷⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 147.

POCHOD	DATUM		POČET POTVRZENÝCH OBĚTÍ	
	PŘÍCHODU ČI ZAPSÁNÍ DO SVATAVY	ODCHODU ZE SVATAVY	PŘÍMO VE SVATAVĚ	NA SOKOLOVSKU
200 maďarských cikánek z Ravensbrücku	20. 1. 1945	o několik dnů či týdnů později	1	0
119 maďarských židovek z Freiburgu (KT Gross Rosen)	26. 2. 1945	většina připojena k pochodu Helmbrechts-Volary 19. 4. 1945	7	0
20 polských židovek z Knellendorfu (KT Gundelsdorf)	27. 2. 1945	všechny připojeny k pochodu Helmbrechts-Volary 19. 4. 1945	0	0
179 židovek většinou maďarských a polských (3 vedeny jako Češky, 2 Nizozemky, 1 Němka) z táborů Osvětim a Gross Rosen (pobočky Schleisersee a Grünberg)	6. 3. 1945	většina přeživších připojena k pochodu Helmbrechts-Volary 19. 4. 1945	19 zemřelo ve vlaku z Oelsnitz, 41 zemřelo v táboře	0
800 – 900 židovek z Grünbergu	6. 3. 1945	7. 3. 1945?	5?	0
6 židovek (3 Němky-Rakušanky, 2 Polky a 1 Nizozemka)	7. 3. 1945	všechny zřejmě připojeny k pochodu Helmbrechts-Volary 19. 4. 1945	0	0
900 žen různých kategorií z Ravensbrücku	březen 1945	1. a 2. 4. 1945 zapsány v Kraslicích a Nové Roli	0	0
transport židů z pobočky Dresden-Bernsdorf)	druhá polovina dubna 1945	odešel do Terezína	2	0
1100 – 1200 židovských i nežidovských žen z KT Helmbrechts	17. 4. 1945	19. 4. 1945 jen židovky	5	14 (12 u Čisté, 1 u Částkova, 1 u mlýna Bahrenmühle), některé oběti mohly být k pochodu připojeny ve Svatavě
1200 žen ze Svatavy		22. 4. 1945, návrat 24. (25.) 4. 1945	0	3?

8.2.1 Eva Erbenová

Eva Erbenová (rozená Lövidtová)³⁷¹ jako patnáctiletá dívka přežila pochod smrti z Osvětimi, přes Sasko, Bavorsko až na Sokolovsko. Od ledna do dubna pochod urazil

³⁷¹ Viz příloha č. 46.

750 kilometrů. „*Měli jsme hlad, byla nám zima. Jedli jsme sníh, večer nám pak dali shnilou bramboru. Smrt patřila k věci. Před mýma očima zabili dívku, která dostala epileptický záchvat. Střelba se ozývala často. Vraždili ty, kteří nemohli dál. Bylo nás méně a méně.*“³⁷² Na konci dubna pochod smrti, které ho se Eva Erbenová zúčastnila, dorazil do Svatavy. Zde se stala svědkem totálního vyčerpání a smrti její matky Marty Löwidtové. Ze Svatavy vyrazil pochod v počtu asi 625 vězenkyň.³⁷³ O kus dál, v Litrbachu, 12 žen umrzlo. Evu Erbenovou tu nacističtí dozorcí díky náhodě zapomněli, protože byla zahrabaná v hromadě sena. Poté putovala několik dní sama. Do vesnice se bála jít, aby ji někdo neudal. V noci ujídala žrádlo zvířatům ze stájí. Jednou dva Němce potkala, ale ti si do ní pouze koplí, protože si mysleli, že už je natolik vysílená, že sama zemře. V Postřekově u Domažlic se Evy Erbenové ujala rodina Jahnova a schovali ji u sebe do konce války mezi uhlí a brambory.³⁷⁴ PhDr. Vladimír Bružeňák ale nepředpokládá, že by tak mladá vyčerpaná dívka byla schopna ujít přibližně 100 km z Litrbachu do Postřekova, pravděpodobně ji pouze toto město jako poslední utkvělo v paměti.³⁷⁵

Od roku 1948 Eva Erbenová žije v Izraeli. Dlouho ji trvalo, než byla schopná o všech těchto událostech mluvit. Dnes už je ale schopna vyprávět o smrti matky ve Svatavě, o smrti otce v Osvětimi i o všech dalších životních útrapách.

³⁷² ZEMAN, Bohumil. Přežila pochod smrti. Nenávist, necítím, říká Eva Erbenová. *Mladá fronta Dnes – Karlovarský kraj*, 2012, roč. 23, č. 110, s. B1. ISSN 1210-1168.

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ ERBENOVÁ, Eva. *Sen*. Praha: G plus G, 2001. 106 s. ISBN 80-86103-49-8. Nečíslováno.

³⁷⁵ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 132.

9 Didaktická aplikace

V této kapitole se zaměřím na didaktickou aplikaci všech výše zmíněných témat s obecnými souvislostmi. Ke každému tématu jsem zpracovala pracovní listy, neboť jsou ve výuce vždy využitelné a žáci pomocí nich fixují již získané informace a nadále je prohlubují. Učitel takové pracovní listy může snadno využít i při následné diagnostice žákových znalostí a dovedností.

První aktivita ve formě pracovního listu slouží především k tomu, aby se žáci seznámili s každodenním životem ve střední době kamenné, jelikož každodennost bývá v učebnicích dějepisu často opomíjena. Pro zpestření žáky pracovním listem provádí pravěká žena a její muž. Žáci se seznámí se způsoby, kterými bylo možné v pravěku vařit jídlo v kotlíku nad ohněm. Chlapce určitě zaujme výroba luku, neboť si ho po škole mohou zkusit sami vytvořit. Jelikož důležitým mezníkem v mezolitu je domestikace, nachází se zde i jeden úkol, který se týká ochočení psa. Pro rozvoj žákovské kreativity si žáci v posledním úkolu dle libovolné fantazie domalují část střepu. Všechny úkoly žáci budou vyplňovat sami. Poté pracovní list odevzdají, aby mohli být za svou práci kladně evaluováni a následující vyučovací jednotku proběhne společná kontrola.

Druhý pracovní list o době železné slouží k fixaci již probraného učiva. Jak praví staré přísloví, opakování je matka moudrosti, a tak ani na tuto metodu nesmíme ve výuce zapomínat. V prvním úkolu si žáci zopakují dělení doby železné. Následující úkol se týká unikátního nálezu bronzové sošky býčka z Býčí skály u Adamova. Třetí úkol se zabývá regionální historií, neboť vrch Vladař byl osídlen právě v době železné. V poslední části pracovního listu se žáci naučí pracovat s asociogramem, který se týká Keltů. Tento asociogram poté žáci mohou využít při přípravě na písemnou práci. Také tento pracovní list budou žáci vyplňovat sami. Poté se vyučující vybere pracovní list od několika žáků, provede u nich diagnostiku a následně proběhne kontrola s celou třídou.

Další didaktická aktivita slouží jako doplnění exkurze na středověký hrad Loket. Žáci 7. třídy se rozdělí do dvojic a po pokynu se vydají prozkoumat hrad. Již první úkol naplňuje kompetence komunikativní, neboť žák musí přijít za paní pokladní a poprosit ji o plán hradu, a zároveň zde dochází k interdisciplinárním vztahům se zeměpisem, neboť žák musí prokázat schopnost orientace v plánu. Ve třech úkolech pracovního listu se žáci seznámí s pověstmi týkajícími se hradu Lokte. Těmito úkoly dochází k naplnění mezipředmětových vztahů s českým jazykem. Pro město Loket se staly velice významnou událostí návštěvy

spisovatele Johanna Wolfganga Goetheho, a tak se jeden úkol týká také těchto návštěv. Jelikož žáky z celé exkurze pravděpodobně nejvíce zasáhne expozice útrpného práva, také k němu je vytvořeno jedno cvičení, ve kterém žáci budou spojovat mučící nástroje s jejich popisem. Ani následující úkol s křížovkou nebyl vybrán náhodně, neboť veškeré odpovědi na otázky žáci najdou na vývěsních tabulích. Součástí pracovního listu je také evaluace exkurze žáky. Kontrola pracovního listu nebude společná, ale vyučující si pracovní listy vybere a ohodnotí je.

Čtvrtá didaktická aplikace slouží především k rozvoji žákovské kreativity. Jelikož ve středověku a novověku měli výsadní postavení ve státě také šlechtici, žáci si na šlechtice zahrají a promyslí a navrhnu svůj reprezentační erb, minci a rodokmen. Poté využijí i metodu heuristickou a v bádání po svých předcích budou pokračovat doma. Učitel si žákovské výtvoř vybere, zhodnotí je a nejlepší vystaví na třídní nástěnce.

Pátý pracovní list slouží jako pomůcka při návštěvě sokolovského muzea, konkrétně hornické expozice. Stejně jako na hradě Lokti budou žáci rozděleni do dvojic a úkoly budou plnit společně. Žáci se během prohlídky seznámí s různým těžebním materiálem, s výrobky, které se z těchto materiálů vyrábí a s prací horníků ve štole. V posledním úkolu se žáci zamyslí nad tím, zda by práci horníka chtěli či nechtěli vykonávat a svůj názor zdůvodní. Kontrolu provede vyučující po odevzdání všech pracovní listů a poté žákovskou aktivitu oznámkuje.

V další didaktické aktivitě žáci pomocí počítače a internetu naplánují třídní výlet. Na pracovním listě doplní všechny požadované informace a poté svůj organizační plán přednesou před celou třídou. Celý kolektiv se poté rozhodne, kdo měl výlet nejlépe naplánovaný a kam společně pojedou. Z druhé části této aktivity, kdy žáci zhodnotí výlet, napíší k němu krátké vypravování a nalepí nebo namalují obrázek, vznikne třídní deník.

Sedmá didaktická aktivita propojuje výuku dějepisu s českým jazykem. Žáci od vyučujícího obdrží rozstříhaný text týkající se pohraničních událostí v roce 1938. Poté proběhne společná kontrola správně seřazeného textu. V diskuzi, která bude následovat, se žáci zamyslí nad tím, zda se také obětovali pro český národ, nebo by se ze strachu vzdali Němcům. Po prodiskutování tématu žáci napíší o pohraničních událostech reportáž, úvahu či žádost. Tento výstup bude evaluován jak po stránce obsahové, tak i po formální. Nejlepší práce žáci odprezentují před třídou.

Poslední aktivita, který se týká pochodů smrti, využívá životního příběhu Evy Erbenové. Žáci zhlédnou rozhovor s touto ženou, která jako jedna z mála pochod smrti přežila, a odpoví na zadané otázky, které se týkají životního osudu této ženy. Poté se žáci zamyslí, zda by ztracenou Židovku u sebe schovali, nebo by se báli Němců a dívce by nepomohli.

Cílem těchto aktivit je vybavit žáky především kompetencemi k učení, komunikativními, sociálními a personálními a občanskými. U kompetencí k učení žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je efektivně využívá v procesu učení a operuje s obecně užívanými termíny. U kompetencí komunikativních žák formuluje a jasně vyjadřuje své myšlenky a akceptuje názory druhých. Při pěstování kompetencí sociálních a personálních se žák musí naučit pracovat ve skupině či ve dvojici a účastnit se diskuze. U kompetencí občanských jde především o to, aby si žák cenil našeho kulturního a historického dědictví.

Průřezové téma, které je formou těchto aktivit naplňováno, je především osobnostní a sociální výchova, konkrétně rozvoj schopností poznávání, kreativita, komunikace a kooperace. U jedné aktivity je naplňováno také průřezové téma mediální výchova.

Interdisciplinární vztahy, které tyto pracovní listy podporují, jsou především s českým jazykem a výtvarnou výchovou.



Jak se žilo

ve střední době kamenné



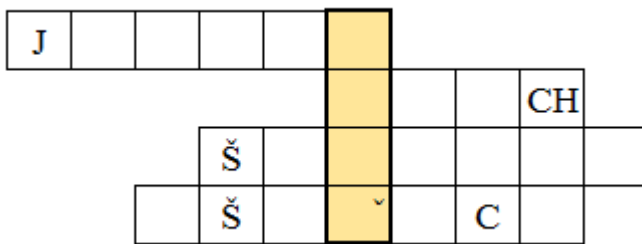
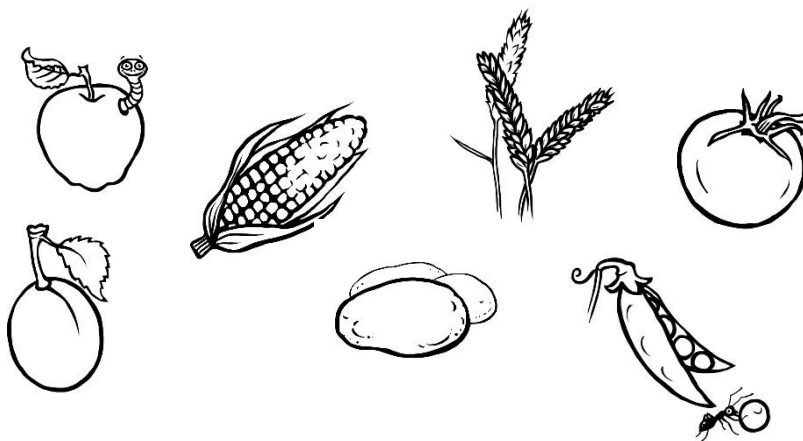
Ahoj, já jsem pravěká žena Li a představím vám můj běžný den na sídlišti v Tašovicích.

Toto je můj partner Ka.



Posílá vám návod na výrobu luku.

Můj partner Ka je na lovu a my si něco uvaříme. Které suroviny máme k dispozici? Vyber je a vylušti křížovku.



Můžeme si vybrat jeden ze tří způsobů, jak jídlo na ohni uvaříme.

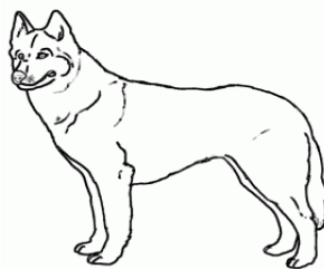




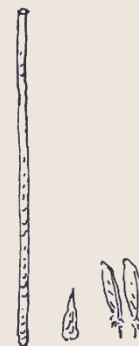
Konečně máme první domácí zvíře, které si s námi bude hrát a zároveň ochrání náš příbytek. Co tímto zvířetem je? A z jakého zvířete se vyvinul?

ochočené zvíře _____

jeho předek _____



Ale k čemu je mu luk bez šípu?



Bohužel naši potomci již v Tašovicích nežili. Toto sídliště zůstalo dlouhou dobu neosídleno. Teprve Slované, kteří od 6. století migrovali po celé Evropě, si uvědomili výhodnou polohu Tašovic a založili zde hradiště. Víme to díky dochovaným nálezům, např. z úlomků keramiky. **Dokážeš namalovat nádobu, ze které tento úlomek může pocházet?**



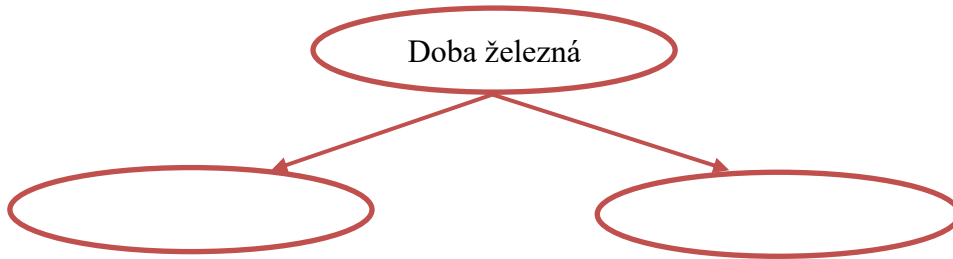
Paráda, zvládl jsi to skvěle! Doufám, že jsem ti dostatečně představila náš každodenní život v pravěkých Tašovicích. Tak ahóóój!





Doba železná nejsou jen Keltové

1. Jak rozdělujeme dobu železnou? Podle čeho ji tak rozdělujeme?



podle: _____

2. Do doby starší železné spadá jeden z nejslavnějších archeologických nálezů na našem území. Vzpomeneš si, o jaký nález se jedná, odkud pochází a proč je tak slavný?

.....
.....
.....



3. Poznáš, který kopec je na obrázku? Poradím ti, že zde žili již moji předkové ze starší doby železné. Vrch se nachází v kraji, ve kterém žiješ.



název vrchu

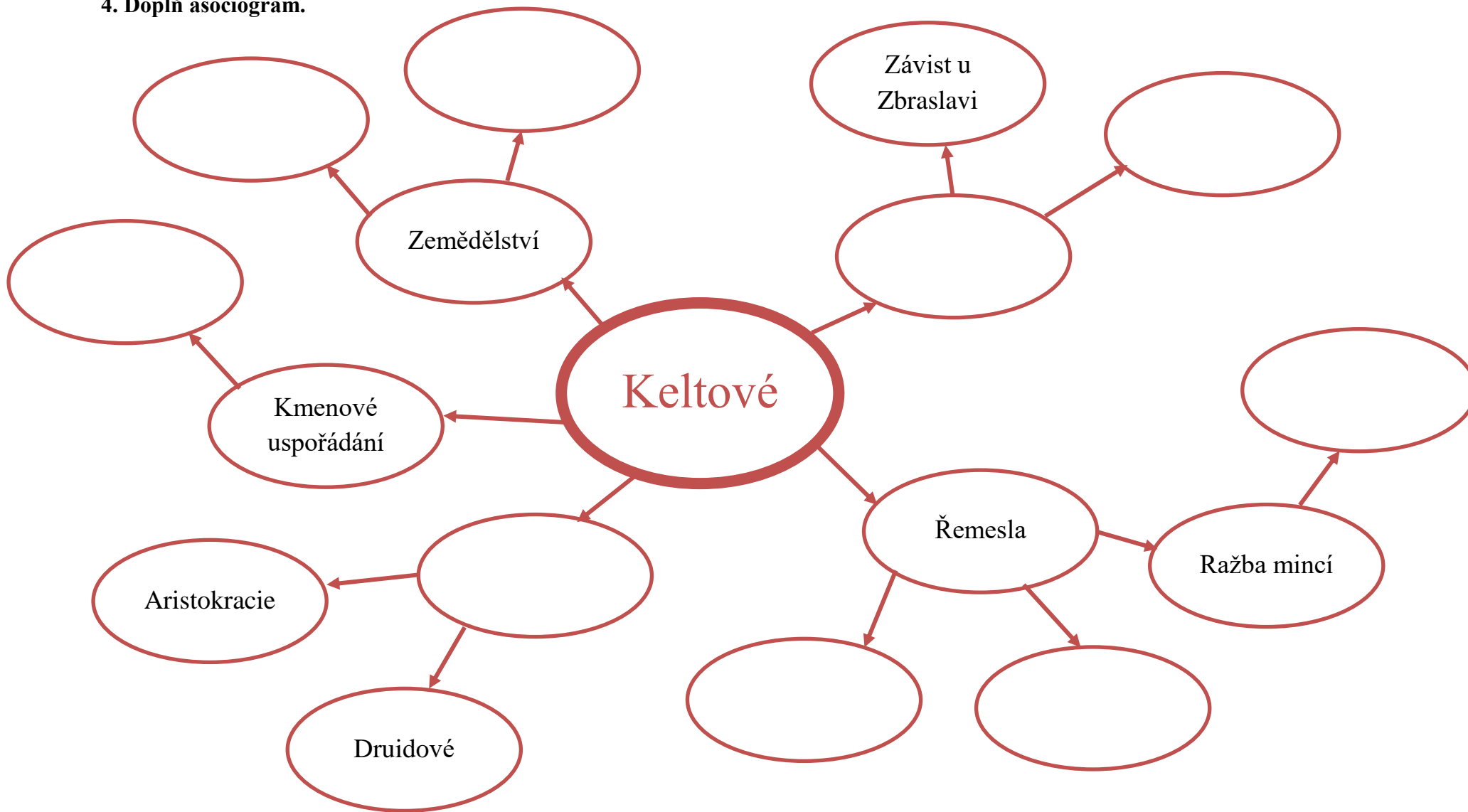
město, u kterého se vrch nachází

jeden nález z tohoto místa





4. Dopln' asociogram.





Exkurze na hrad Loket



Vítejte, chlapci a děvčata!

Jsem moc rád, že ses rozhodl navštívit středověký hrad Loket. Připravil jsem si pro tebe několik úkolů, na které najdeš odpovědi na hradě. Je jen na tobě, v jakém pořadí budeš úkoly plnit, ale na žádný nezapomeň!

1. Popros paní u pokladny o plánek hradu Lokte. Přece jen je tu spousta dveří, tak aby ses neztratil...



2. Kdo se údajně „schovává“ v tomto meteoritu?
Proč takto dopadl?

3. Doplň údaje týkající se pobytu Johanna Wolfganga Goetheho v Lokti

- a) Kdo to J. W. Goethe byl? _____
- b) Kolikrát město navštívil? _____
- c) Ve kterém roce zde byl naposledy? _____
- d) Kolikáté narozeniny zde oslavil? _____
- e) Do koho se zde zamiloval? _____
- f) Kolik této dívce bylo let? _____

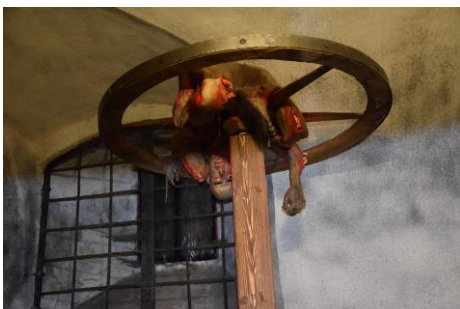




4. Spoj popisky s mučícími metodami.

1	pálení	A	Trest spočíval ve znehybnění a vydání na pospas veřejnosti nebo uzavření v kobce. Mohlo se stát, že člověku doslova uhnulo maso.
2	vodní lavice	B	V případě úplného ... člověk zemřel, protože nemohl dýchat. Pokud byl člověk ... jen částečně, trpěl obrovským hladem, žízní a odkrváním končetin. Před smrtí většinou přišlo šílenství.
3	natahování na skřípec	C	Člověk byl uzavřen v kovovém zvonu. Při sebemenším pohybu způsobovaly ostré hroty obrovskou bolest.
4	lámání kolem	D	Oheň a rozžhavené těleso se přikládaly na boky, dlaně, chodidla.
5	vsazení do klády	E	Kat hroznými údery kolem nejprve rozdrtil hrudní koš a poslední ránu vedl na hranu. Poté bylo roztržité tělo vpleteno do kola.
6	železná panna	F	Tahem povolily svaly na pažích, pak na nohou. Zatímco se trhaly břišní svaly, utrhly se šlachy z končetin úplně. Klouby se vyrvaly z kloubních pouzder.
7	zazdívání za živa		Člověk se polykáním množství vody snaží zabránit vniknutí vody do plic a následnému utopení.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

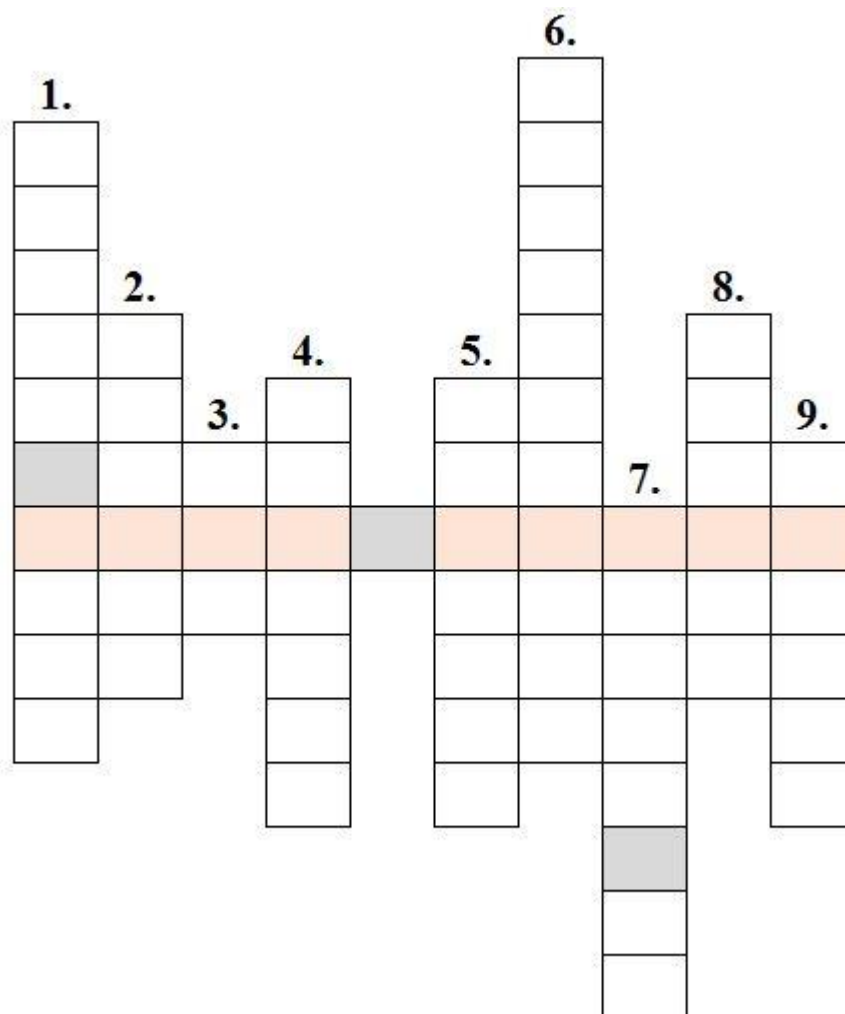


5. Jak se tento drak jmenuje? A jak dříve vypomáhal loketským hospodynkám?





6. Pomocí informačních tabulí doplň křížovku.



1. jméno muže, který vykonal poslední popravu
2. pojmenování pro kříže z kamene, které se nachází různě v přírodě
3. název povolání vykonávající popravu
4. právo, které umožňovalo konat popravu
5. šlechtický rod, který hrad vlastnil v 15. a 16. století
6. královský rod, za jehož vlády byl hrad Loket postaven
7. český král, který byl v dětství na hradě vězněn
8. zařízení, které na hradě Lokti vzniklo na konci 18. století
9. právo, které umožňovalo mučit



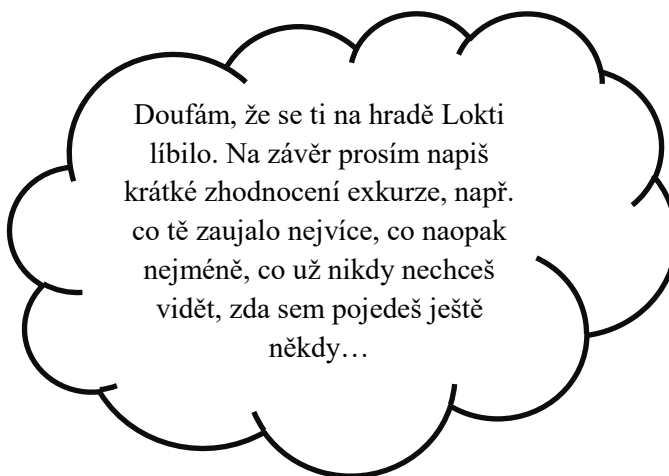
7. Kdo je tento mužík? A jaké si z něj vezmeš ponaučení?



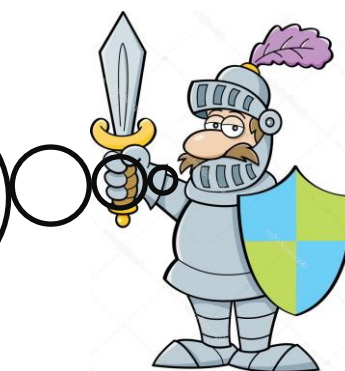
8. Napiš další dvě expozice, které se na hradě nacházejí, ale žádný úkol se k nim nevztahoval.

1. _____

2. _____



Doufám, že se ti na hradě Lokti líbilo. Na závěr prosím napiš krátké zhodnocení exkurze, např. co tě zaujalo nejvíce, co naopak nejméně, co už nikdy nechceš vidět, zda sem pojeděš ještě někdy...



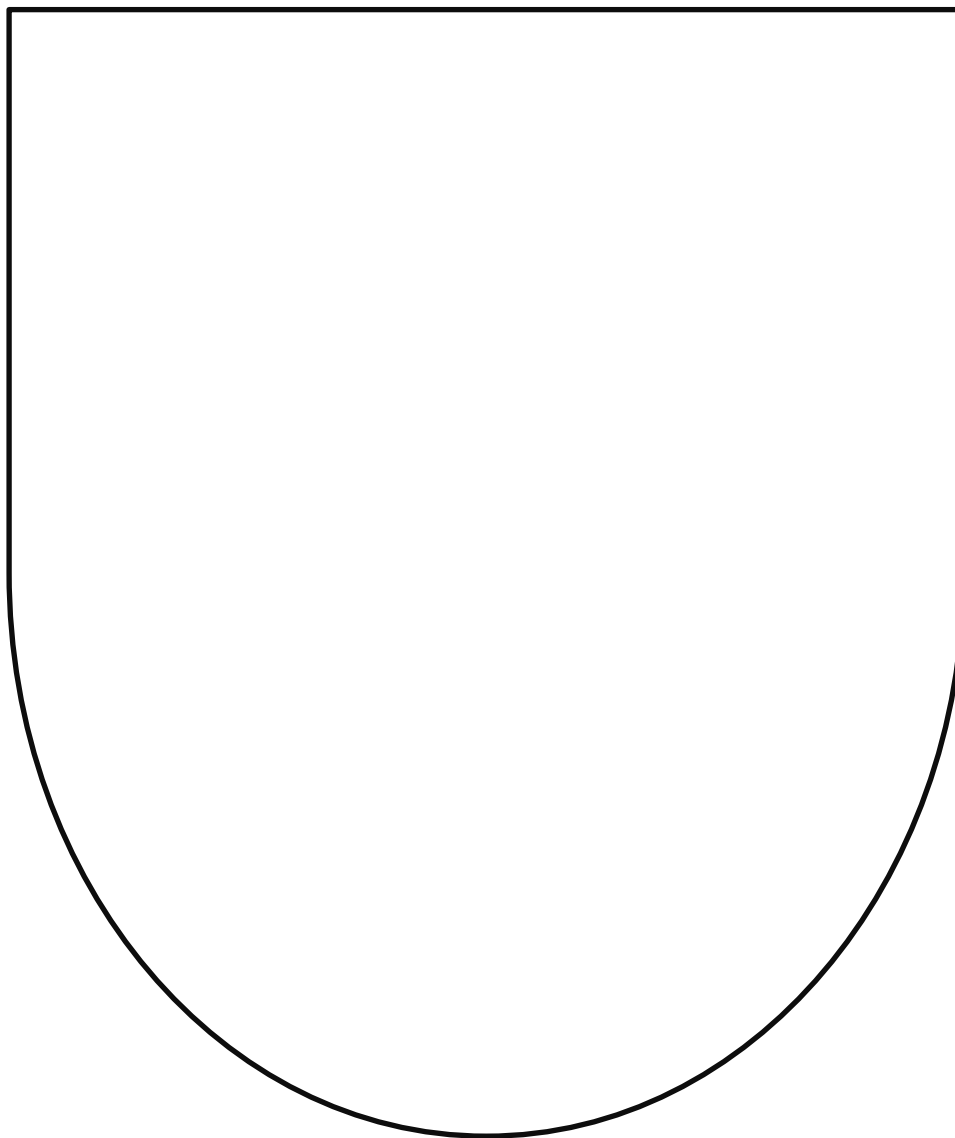
Moje rodina jako šlechta



Jméno mého šlechtického rodu:



Každý šlechtický rod měl svůj vlastní erb, který ho charakterizoval. V levém horním rohu můžeš vidět erb Šliků, v pravém horním rohu erb Nosticů. Navrhní erb pro svůj rod.

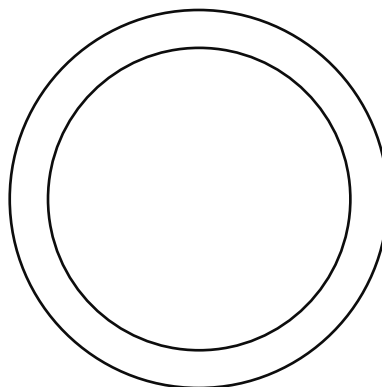


Šlikové dokázali využít své šance a začali razit vlastní mince - tolary. Pojmenovali je podle místa, ve kterém je razili – Jáchymov, německy Joachimsthal.

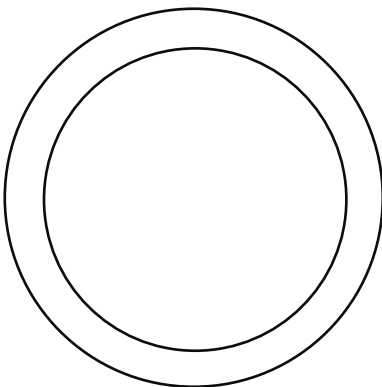


Navrhni také své mince a vymysli pro ně název.

přední strana = líc = avers



zadní strana = rub = revers



název: _____

Každý šlechtický rod si zakládal na svém urozeném původu. Aby na jejich předky nezapomněly další generace, nechali si šlechtici vytvářet rodokmeny. Vytvoř rodokmen také své rodiny.



Úkol pro badatele

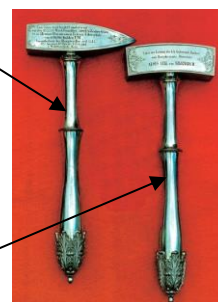
Zeptej se doma svých babiček a dědečků na jejich babičky a dědečky a rozšiř svůj rodokmen o další větve. Třeba zjistíš, že tvoje rodina má opravdu urozené předky...

Hornická činnost na Sokolovsku



Ahoj, vítám tě v sokolovském muzeu, konkrétně v expozici týkající se hornictví. Připravil jsem pro tebe několik úkolů, které snadno zvládneš, pokud žádnou část expozice nevynecháš. Tak do toho!

1. Pojmenuj hornické náčiní.



2. Napiš, co se vyrábí z:

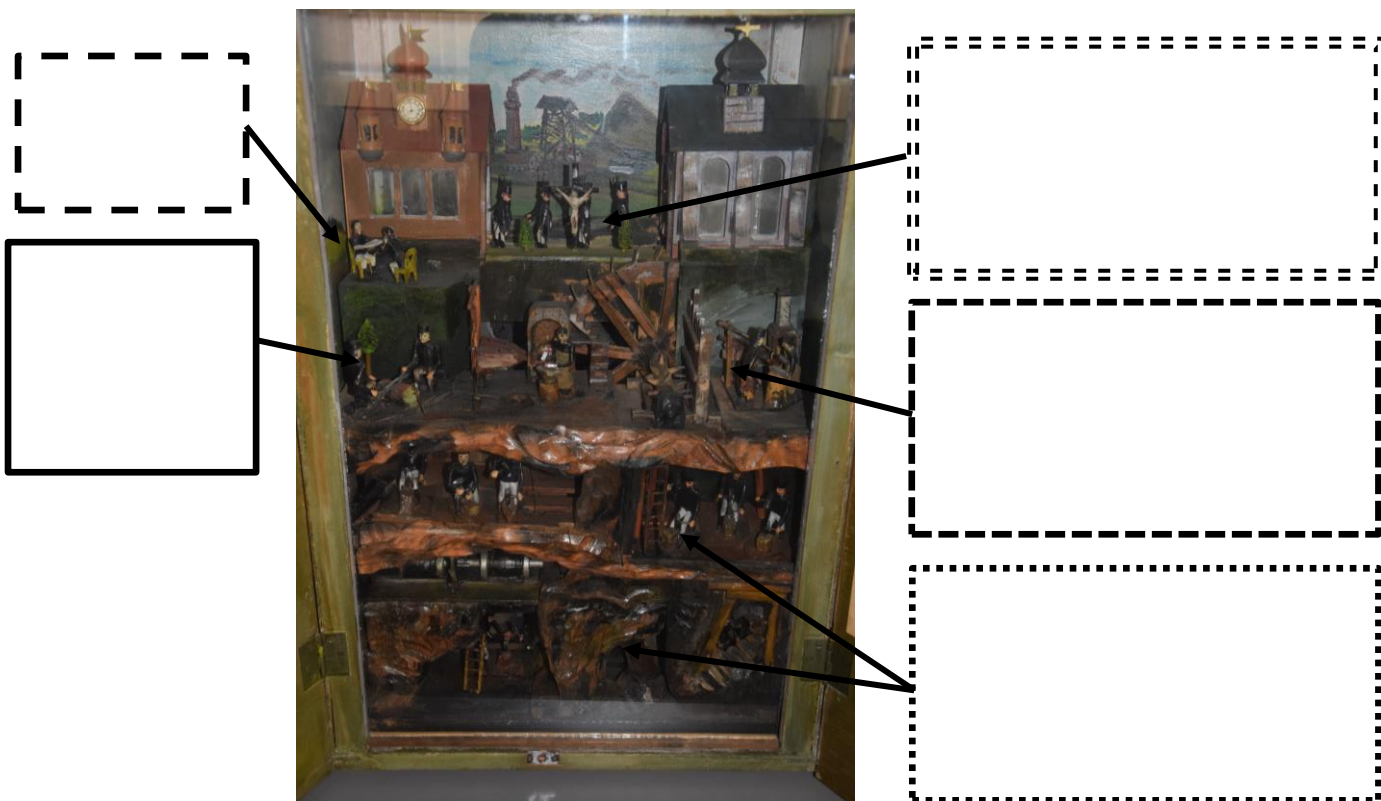
- a) olova _____
- b) mědi _____
- c) železné rudy _____
- d) cínu _____
- e) uranu _____

3. Odpověz na otázky.

- a) Ze kterého materiálu se vyráběly mince v Horním Slavkově? _____
- b) Jak se jmenuje společnost, která dnes těží v sokolovském hnědouhelném revíru?

- c) Kdo pracoval na těžbě uranu v Horním Slavkově? _____
- d) Ve kterém století se pravděpodobně začal těžit cín na Hornoslavkovsku? _____
- e) Těžbou kterého kovu se v 16. století proslavily Kraslice? _____

4. Popiš tento obrázek (pohyblivý model z roku 1870).



Výborně, tvá práce je u konce. Teď už mě jen zajímá, jak se práce horníka líbí. Napiš, proč bys tuto práci chtěl nebo nechtěl dělat.



Naplánuj školní výlet pro vaši třídu

Na konec školního roku si společně naplánujeme třídní výlet do nějakého lázeňského města. Je jen na tobě, které si vybereš, jak poctivě výlet naplánuješ a jak přesvědčíš ostatní spolužáky, že tvůj výlet je nejlepší.

Město, kam pojedeme

Datum

Doprava

Cena dopravy

Čas odjezdu

Čas srazu

Místa, která navštívíme

.....

.....

Motivuj žáky a ukaž jim, co ve městě uvidí. Obrázky památek můžeš nalepit, nebo namalovat.

Ceny vstupného

Celková cena

Zhodnocení výletu

Město, které jsme navštívili

Krátké vyprávění nebo popis výletu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

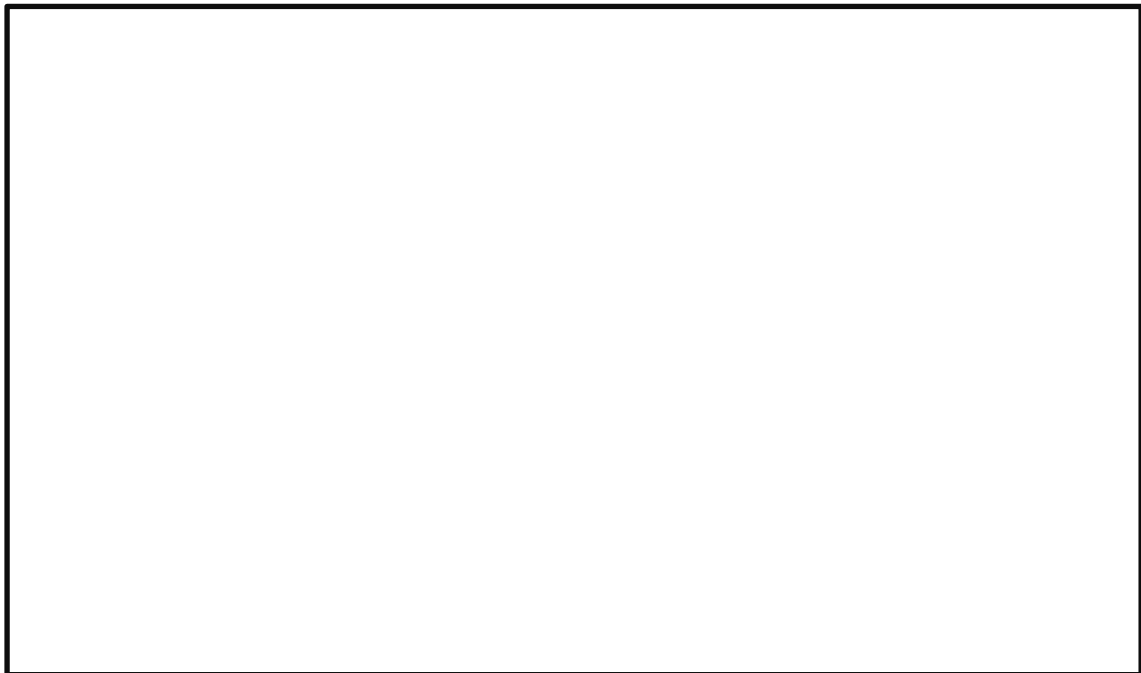
.....

.....

.....

.....

Místo pro pohlednici nebo fotografii



Podpis

✂️ **Napadení četnické stanice v Habartově**

✂️ Na podzim 1938 se začala již dlouho napjatá situace v pohraničních oblastech mnohonárodnostního Československa přiosťřovat. K největší eskalaci násilí pak došlo po štvavém projevu Adolfa Hitlera proti Československu na sjezdu v Norimberku. Právě tento projev byl signálem k nacistickému běsnění. Dne 12. září tak vypuklo ozbrojené povstání proti všem představitelům československé státní moci, tj. především proti četnickým a policejním stanicím a oddělením finanční stráže.

✂️ Nejinak tomu bylo i v malé západočeské vesničce Habersbirk (dnešní Habartov), ve které sídlila četnická stanice ve stavu pěti mužů. Jednalo se o velitele stanice praporčíka Koukola, strážmistra Brože, strážmistra Parduse, strážmistra Příbka a strážmistra Křepelu. Pouze těchto 5 mužů se staralo o obvod s 13000 obyvateli, převážně německé národnosti, z nichž 85% volilo Henleinovu Sudetendeutsche Partei.

✂️ I zde začíná vše po hromadném poslechu Hitlerova projevu a opilí ordneři začnou pochodovat obcí za skandování oblíbeného hesla: "Lieber Führer, mach uns frei von der Tschechoslowakei!" (Milý vůdce, osvobod' nás od Československa). Četníci však nesmí na pokyn vyšších míst nijak zasahovat a i při napadení stanice mají za úkol postupovat co nejliberálněji a chránit se krveprolití.

✂️ Poté, co místní nacisté v čele s fanatikem Otto Plassem obsadí obecní úřad i poštu a vyvěsí vlajky s hákovým křížem, rozhodne se velitel stanice jednat. Praporčík Koukol se spolu se strážmistrem Pardusem (který netuší, že nacisté už zajali jeho ženu) vydá vyjednat stažení praporů. Cestu jim zatarasí asi 150 henleinovců. Poté, co shledají situaci kritickou, snaží se dostat skrz dav zpět na stanici. Na té jsou bohužel jen čtyři, strážmistr Brož je v nemocnici ve Falknově (dnešní Sokolov).

✂️ Spolu s četníky se na četnickou stanici cpe i několik ordnerů, kteří chtějí, aby se četníci vzdali. Ti to odmítají. V ten okamžik dá náhle Otto Plass rozkaz k útoku, začne se prát s četníky, což ho stojí život. Další ordneři se však nevzdávají a podaří se jim zastřelit velitele stanice praporčíka Koukola jeho vlastní zbraní. Zbytku četníků se pak podaří zabít ještě jednoho nacistu a zabarikádovat se v budově, přičemž i strážmistr Příbek je zraněn do ruky. Nastává dlouhé obléhání.

✂️ Při něm se ordneři snaží četníky nejdříve vytopit, poté vyhodit do povětří. Všem těmto útokům se tři četníci statečně brání. Po několika neúspěšných pokusech obsadit stanici tak henleinovci sahají k poslednímu prostředku a přivádějí manželku strážmistra Parduse, přivázanou provazem, celou zkrvavenou v roztrhaném oblečení. Teprve tehdy se Jan Pardus vzdává a vychází ze stanice. Poté, co mu byla vytržena puška, byl strážmistr Pardus zbit, zlynčován a dvakrát udeřen krumpáčem do hlavy. Zraněný strážmistr Příbek byl ihned odvezen a strážmistra Antonína Křepelu našli ubitého v blízkém opuštěném dole zoom od stanice.

✂️ Během osvobozování vesnice přišli při přestřelce o život ještě další dva četníci z četnického pohotovostního oddílu ve Falknově. Jednalo se o četníka na zkoušku četaře Vladimíra Černého a o četníka na zkoušku desátníka Stanislava Roubala, kterému střela dum-dum utrhla půlku obličeje.

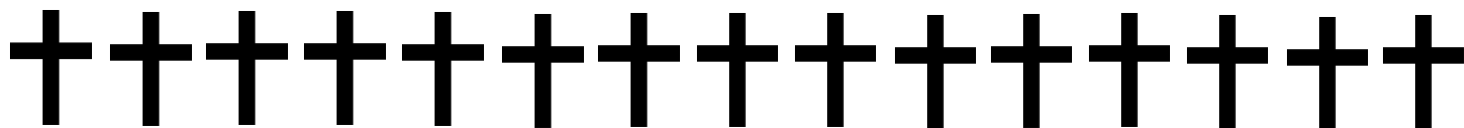
Text dostupný na: <https://www.policista.cz/clanky/reportaz/habartovska-tragedie-602/>.

Žáci obdrží nastříhaný text a dle logické návaznosti útržky správně seřadí. Poté bude následovat vizuální projekce, tedy prezentace fotografií z místa činu, a diskuze o tom, jak by se na místě četníků zachovali oni.

Následně žáci 9. ročníku v rámci mezipředmětového vztahu s českým jazykem napíší krátkou slohovou práci týkající se tohoto tématu. Vybrat si mohou mezi třemi slohovými útvary.

- a) reportáž týkající se pohraničního incidentu v Habartově v roce 1938
- b) úvahu na téma „*Jak bych se v roli četníků zachoval/a já...?*“
- c) oficiální žádost o posláni další posily

S prací žáci začnou v hodině, ale dokončí ji doma. Učitel si je následně přečte, vyhodnotí, které práce jsou nejzdařilejší, a nejúspěšnější žáci svou práci před třídou prezentují.



Pochody smrti

Co je to pochod smrti a proč k nim docházelo?



Poslední si rozhovor s Evou Erbenovou a odpověz na následující otázky.

1. Jak dlouho Němcům trvalo vyklidit jeden koncentrační tábor?
2. Kolik kilometrů lidé při pochodu smrti ušli za jeden den?
3. Kolik žen se zúčastnilo pochodu Helmbrechts - Volary?
.....
4. Kolik z těchto žen druhou světovou válku přežilo?
.....
5. Kde zemřela matka Evy Löwidtové (Erbenové)?
.....
6. Jak se Evě Löwidtové podařilo pochod smrti opustit?
.....
.....

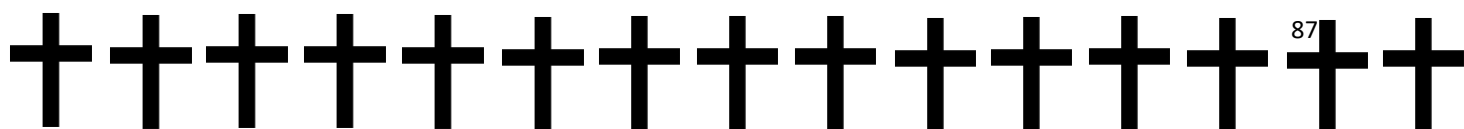


7. Kolik kilometrů Eva Löwidtová ušla ještě sama?
.....
8. Kdo a kde se Evy Löwidtové ujal a schoval ji u sebe?
.....
9. Kde žije Eva Erbenová dnes?



K zamyšlení

Zachoval by ses stejně jako rodina, která Evu Löwidtovou do konce druhé světové války schovala u sebe, nebo by ses bál možného trestu od nacistů a poslal ji o dům dál?



Závěr

Regionální dějiny jsou nedílnou součástí výuky dějepisu, neboť díky osobnímu prožitku umožní žákům lépe si představit také obecné historické události. Seznámení žáků s regionálními dějinami a správné vyplnění pracovních listů by je mělo motivovat k vlastní badatelské práci a zkoumání regionálních dějin.

Tato práce se zabývala regionálními dějinami Sokolovska s přesahem na Karlovarsko i Chebsko, neboť žádné dějiny se neodehrávaly izolovaně.

Sokolovsko bylo osídleno již od pravěku, a tak s regionálními dějinami ve výuce můžeme začít již v prvním pololetí šesté třídy. Žáci si mnohem lépe zapamatují názvy archeologických lokalit, které se nacházejí v jejich blízkosti, například tedy mnou uvedené Tašovice u Karlových Var a Vladař u Žlutic. Pro středověk je typická výstavba měst a hradů, a tak všechny obecné informace můžeme doložit na královském městě s hradem – Lokti. Se středověkem také souvisí vysoká pozice šlechticů, proto je důležité, aby se žáci s významnými šlechtickými rody, které ovládaly tento region, seznámili. Hornictví a lázeňství se sice začalo rozvíjet již ve středověku a novověku, ale jelikož obě tyto činnosti nadále pokračují, není možné se jim v dějepisném vyučování vyhnout. Jelikož se Sokolovsko nachází v pohraniční oblasti, velký vliv na jeho dějiny vždy měl také německý národ. V devátém ročníku základní školy tak žákům stačí sdělit jeden pohraniční konflikt mezi Čechy a Němci v jejich regionu, aby pochopili, jaký vztah tyto dva národy těsně před druhou světovou válkou měly.

Ze zpracování všech těchto témat vyplývá, že je sice možné vykládat obecné dějiny bez regionálních a naopak, avšak mnohem efektivnější je ve výuce obě tyto části propojit. Žádná událost se neodehrála izolovaně, vždy měla nějaký obecný kontext, se kterým se žáci musí seznámit, aby informace správně pochopili. Nejen že výuka regionálních dějin umožní žákům lepší pochopení souvislostí, ale probudí v nich také národní hrdost, neboť vše si společně s vyučujícím explicitně představí a emocionálně prožijí.

Pro výuku regionálních dějin Sokolovska neexistuje žádná publikace, která by nabídla také didaktické využití těchto témat na základní škole. Proto doufám, že moje práce tuto mezeru částečně vyplnila. Učitelé se mohou v mé práci dočíst zajímavosti z několika regionálních míst, zjistit něco nového, začlenit tato témata do běžné výuky a poté použít mnou vytvořené pracovní listy k fixaci probraného obecného i regionálního učiva. Žáci v rámci regionálních dějin lépe pochopí obecné souvislosti, sami zatouží stát se regionálními

badateli a budou se rádi vracet do svého rodného kraje, ke kterému si díky regionálním dějinám vybudovali v dětství vřelý vztah.

Zusammenfassung

Diese Arbeit behandelt die Regionalgeschichte des Falkenauer Kreises und greift in den Kreis Karlsbad und in das Egerland über. Zweck der Arbeit ist die Bearbeitung der interessanten Momente der regionalen Ortschaft, die wir mit den Schülern im Rahmen einer historischen Exkursion besuchen, und an dieser Weise ein entsprechendes didaktisches Material erschaffen.

Regionalgeschichten sind ein untrennbarer Bestandteil des Geschichtsunterrichts, denn das persönliche Erlebnis ermöglicht den Schülern sich die allgemeine Ereignisse besser vorzustellen. Die Bekanntmachung der Schüler mit den Regionalgeschichten und richtige Ausfüllung der Arbeitsblätter sollte sie zu eigener Forschungsarbeit und Erforschung der Regionalgeschichte führen.

Aus der Arbeit folgt, dass es unmöglich ist die allgemeine Geschichte ohne der Regionalgeschichte zu interpretieren und umgekehrt. Kein Ereignis geschah isoliert, immer in einem allgemeinen Kontext, mit dem sich die Schüler bekannt machen müssen, um die Informationen richtig zu verstehen.

Fürs Unterricht der Geschichte des Falkenauerkreises besteht keine Publikation, die ich auch didaktisch zu diesen Themen auf der Grundschule ausnützen könnte. Deshalb hoffe ich, dass meine Arbeit diese Lücke teilweise ausfüllt. Die Lehrer können in meiner Arbeit Merkwürdigkeiten aus einigen Regionalorten erfahren, etwas neues feststellen, diese Themen in das übliche Unterricht einzugliedern und danach die von mir vorbereitete Arbeitsblätter zur Festigung des allgemeinen und regionalen Lehrstoffs gebrauchen. Die Schüler begreifen im Rahmen der Regionalgeschichte besser die allgemeinen Verbindungen und möchten selbst regionale Forscher werden.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Národní archiv. Fond Národní soud. Ev. č. 75. *Protokol vrchního strážmistry Antonína Šmída z 5. února 1947.*

SOkA Sokolov. Fond NOŠ Habartov. Inv. č. 1292. *Kronika obecné školy 1880 – 1944.*

SOkA Sokolov. Fond ONV Locket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Pochod smrti z Helmbrechtu do Volar – hlášení.*

SOkA Sokolov. Fond ONV Locket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Protokol sepsaný 7. dubna 1946 s Heinrichem Majerem, starostou města Litrbachu.*

SOkA Sokolov. Fond ONV Locket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Protokol sepsaný 7. dubna 1946 s Aloisem Steidlem z Litrbachu.*

SOkA Sokolov. Fond ONV Locket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Protokol sepsaný 7. dubna 1946 s Annou Leisnerovou, vdovou po drnomistru pohodníku z Litrbachu.*

SOkA Sokolov. Fond ONV Locket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Protokol sepsaný 7. dubna 1946 s Josefem Steidlem, rolníkem z Litrbachu.*

SOkA Sokolov. Fond ONV Locket. Inv. č. 159. Sign. III/8. *Protokol sepsaný 7. dubna 1946 s Rudolfem Müllerem, lesníkem z Litrbachu.*

Ústní prameny

Rozhovor Bc. Romany Cihlářové s PhDr. Vladimírem Bružeňákem, dne 7.11.2016 v Sokolově.

Literatura

AUGUSTIN, Milan a kol. *Karlovy Vary: světové lázně: historie, současnost, možnosti.* 2. vyd. Karlovy Vary: Promenáda, 2001. 38 s. ISBN 80-86092-22-4.

BERAN, Pavel. *1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1996. 194 s.

BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. Historie města. In *Kniha o městě Sokolov*. Sokolov: Město Sokolov, odbor školství a kultury, 2005. Kapitola I, s. 8-43. ISBN 978-80-87194-42-3.

BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana. *Nosticové*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2007. 62 s. ISBN 978-80-86630-12-0.

BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Květen bez šeriků*. Cheb: Svět křídel, 2013. 191 s. ISBN 978-80-87567-27-2.

BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2.

BRUŽEŇÁK, Vladimír – JISKRA, Jaroslav. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov – východ, 2010. 232 s. ISBN 978-80-254-9445-5.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Jáchymov v zrcadle času: stručné dějiny prvních radonových lázní světa*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Karlovy Vary, 2007. 74 s. ISBN 978-80-86630-14-4.

DRHOVSKÝ, Karel. *Zámek Kynžvart*. Plzeň: Fraus, 2003. Neustránkováno. ISBN 80-7238-239-X.

DVOŘÁK, František. *Dějiny Krajkové (Gossengrün) do roku 2000*. Sokolov: Obec Krajková, 2001. 224 s.

ERBENOVÁ, Eva. *Sen*. Praha: G plus G, 2001. 106 s. ISBN 80-86103-49-8.

FISCHER, Bruno. *Lázeňství v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. 91 s.

GRACOVÁ, Blažena – LABISCHOVÁ, Denisa. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2008. 278 s. ISBN 978-80-7368-584-3.

HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. 105 str.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha: Akropolis, 1992. 197 s. ISBN 80-901020-3-4.

HOLÁ, Dagmar. Pochody smrti přes Karlovarsko. In ŠABÍKOVÁ, Dagmar. *Sborník k dějinám dělnického hnutí a KSČ na Karlovarsku*. 365 s. Karlovy Vary: Okresní výbor KSČ: Okresní národní výbor, 1978. S. 169-171.

HOLUB, Ota. *Rovnice řešená záhadou*. 2. vyd. Praha: Naše vojsko, 1983. 372 s.

HOMOLOVÁ, Marie – KUČERA, Jaroslav. *Západočeské lázně*. Praha: Pavel Dobrovský - BETA, 2006. 208 s. ISBN 80-7306-263-1.

HORÁK, Vladimír – KAŠPAR, Pavel. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2.

HOVORKA, Ladislav. *Mariánské Lázně*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1984. 175 s.

JAŠA, Luděk. *Tajemství svatavského pochodu smrti*. Sokolov: Fornica graphics, 2010. 109 s. ISBN 978-80-87194-11-9.

JIRÁSEK, Karel – JIRÁSKOVÁ, Irena. *Františkovy Lázně*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1981. 134 s.

JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. 351 s. ISBN 978-80-254-7338-2.

JISKRA, Jaroslav – MÜLLER, Miroslav. *Svatava: z historie význačné hornické a průmyslové obce*. Svatava: Obec Svatava, 2005. 227 s. ISBN 80-239-5693-0.

JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7.

KAMENICKÁ, Eva. Hrad Loket: výsledky archeologických výzkumů 1992-1994. In *Castelloologica bohemica*, 1998, roč. 6, č. 2. S. 407-420. ISBN 80-86204-02-2.

Kol. autorů. *České lázně v srdci Evropy*. Karlovy Vary: Mirror Promotion, 2007. 176 s. ISBN 978-80-254-0810-0.

Kol. autorů. *Dějiny Karlovarského kraje*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 207 s. ISBN 80-239-3477-5.

MACEK, Stanislav. *Františkovy Lázně: lázeňství v minulosti a současnosti*. Františkovy Lázně: Městské muzeum Františkovy Lázně, 1998. 63 s.

MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. 255 s. ISBN 80-7277-222-8.

MALIŠOVÁ, Markéta. *Život Evy L.* Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2013. 160 s. ISBN 978-80-86911-38-7.

MAŇÁK, Josef - ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

MOTYKOVÁ, Karla. Pravěké hradiště na vrchu Vladař u Žlutic. In AUGUSTIN, Milan. *Historický sborník Karlovarska*. Karlovy Vary: Státní okresní archiv, 1997. S. 5-21.

MYSLIVEČEK, Milan. *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*. Praha: Horizont, 1993. 159 s. ISBN 80-7012-070-3.

NĚMEC, Petr. *Mariánské Lázně: průvodce s plánem města*. Cheb: Petr Němec, 2006. 40 s. ISBN 80-902971-4-5.

NĚMEC, Václav. *Ženský koncentrační tábor Svatava*. Sokolov: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985. 116 s.

NEUBERT, František Kamil. *Loket, hrad a městské památky*. Loket: Městské muzeum, 1953. 11 s.

PLEINER, Radomír. *Pravěké dějiny Čech*. Praha: Academia, 1978. 872 str.

PROKOP, Vladimír - SMOLA, Lukáš. Sokolov: umění, památky a umělci do roku 1945. Březová: AZUS, 2014. 2 sv. 878 s. ISBN 978-80-905485-2-7.

PROKOP, Vladimír. Těžba nerostných surovin a průmyslová výroba na Sokolovsku. In KALAŠ, Oleg. *Vlastivědný sborník klubu přátel OM Sokolov*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov a Klub přátel OM Sokolov, 1989. S. 3-9.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třináctý: Plzeňsko a Loketsko*. 3. vyd. Praha: Argo, 1998. 258 s. ISBN 80-7203-185-6.

SEDLÁK, Miroslav. *Historický průvodce Karlovarskem*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962. 188 s.

SEIDLER, Jan – SEIDLEROVÁ, Irena. *Jáchymovská uranový ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Národní technické muzeum, 2007. 128 s. ISBN 978-90-7037-002-5.

Státní hrad Loket nad Ohří. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, 1975. 31 s.

ŠAMÁNKOVÁ, Eva – VONDRA, Jiří. *Loket: státní hrad, město a památky v okolí*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1963. 47 s.

ŠMEJDA, Ladislav – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – KOČÁR, Petr. Nové poznatky z výzkumu hradiště Vladař u Žlutic, okr. Karlovy Vary. In *Opomíjená archeologie 2007-2008*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. S. 46-53. ISBN 978-80-7043-923-4.

ŠOLC, Pavel. *Karlovarská lázeňská léčba*. Praha: Galén, 2001. 66 s. ISBN 80-7262-107-6.

ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*. Praha: Olympia, 1987. 163 s.

VLASÁK, Vladimír – VLASÁKOVÁ, Eva. *Dějiny města Lokte*. Loket: Město Loket, 2004. 200 s. ISBN 80-239-4577-7.

VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2.

VÝCHODSKÁ, Helena. *Vlastivěda česko-bavorského pohraničí: didaktická příručka*. Plzeň: viaCentrum, 2015. 11 s. ISBN 978-80-87646-08-3.

ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2.

ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti II*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2008. 63 s. ISBN 978-80-254-3915-9.

Periodika

BERAN, Pavel. Historie dobývání rud v Slavkovském lese. *Minerál: Speciál*, 2008, s. 13-21. ISSN 1213-0710.

DANIELISOVÁ, Alžběta – CHYTRÁČEK, Miloslav – POKORNÝ, Petr – ŠMEJDA, Ladislav. Komplexní výzkum pravěkého hradiště na stolové hoře Vladař. *Živá archeologie: rekonstrukce a experiment v archeologii*, 2011, roč. 11, s. 45-50. ISSN 1213-1628.

DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Západočeské lázně 1: s mapovým atlasem*. Praha: Soukup & David, 2001. 133 s. ISSN 1213-3264.

DUCHONĚ, Radek. Keltská cisterna z Vladaře je v Evropě unikátem. *Mladá fronta Dnes*, 2010, roč. 21., č. 194, s. 4. ISSN 1210-1168.

FOGLAR, Jaroslav. Tašovice. *Karlovarské radniční listy*, 2012, roč. 17, č. 3, s. 24-26.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Loketský spor se Šliky v osmdesátých letech 15. století: The Loket dispute with the Schlicks in the 1480s. *Mediaevalia Historica Bohemica*, 2011, roč. 14, č. 2, s. 113-146. ISSN 0862-979X.

HORÁK, Vladimír – KAŠPAR, Pavel. *Schlikové a dobývání stříbra*. Praha: Granit, 2009. 95 s. ISBN 978-80-7296-068-2.

CHYTRÁČEK, Miloslav. Hradiště Vladař u Žlutic. *Akademický bulletin*, 2008, roč. 10, s. 18-19. ISSN 1210-9525.

CHYTRÁČEK, Miloslav – ŠMEJDA, Ladislav. Opevněný areál na Vladaři. *Archeologické rozhledy*, 2005, roč. 57, č. 1, s. 3-56.

JOHN, Jiří. Jaký je původ Lokte. *Týdeník Sokolovska*, 2003, roč. 13, č. 417, s. 5. ISSN 1211-0124.

KARAS, Petr. Loket – pozůstatek slavné minulosti západočeských hradů. *Geografické rozhledy*, 1996, roč. 5, č. 3, s. 98. ISSN 1210-3004.

KOTĚŠOVEC, Václav. *Pohledy do historie měst a obcí Kraslicka*. Praha: Ostrov, 2011. 271 s. ISBN 978-80-86289-70-0.

KRČMÁŘ, Luděk. Hradiště je dnes archeologickou rezervací. *Plzeňský deník*, 2004, roč. 13, č. 80, s. 34. ISSN 1210-5139.

KUČA, Karel – KUČOVÁ, Věra – ZEMAN, Lubomír. *Západočeský lázeňský trojúhelník: západočeské lázně vybrané k nominaci na zápis do Seznamu světového dědictví UNESCO*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. 199 s. ISBN 978-80-87104-40-9.

PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty*. Praha: Lidové noviny, 2013. 622 s. ISBN 978-80-7422-254-2.

POKOVÁ, Erika. Historie jáchymovského uranu. *Vesmír*, 1994, roč. 73, č. 9, s. 504-506. ISSN 0042-4544.

PROKOP, Vladimír. *Sokolov: z dějin města a jeho škol*. Sokolov: Město Sokolov, 1994. 157 s.

PROKOP, Vladimír. 13. září 1938. *Zpravodaj města Habartova*, 1978, zvláštní číslo, s. 34-38.

ŘEHÁČKOVÁ, Diana. *Jáchymovské radiové lázně v minulosti a přítomnosti*. Karel Řeháček: Plzeň, 2013. 66 s. ISBN 978-80-260-4376-8.

ŠUMBEROVÁ, Dagmar. Habartov: dějiště tragédie. *Turista*, 2014, roč. 53, č. 10. S. 26-28. ISSN 0139-5467.

TOMÍČEK, Rudolf. *Těžba uranu v Horním Slavkově*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 2000. 294 s.

VINAŘ, Otakar. *Pět století Šliků*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 1998. 174 s. ISBN 80-902-448-4-x.

ZEMAN, Bohumil. Přežila pochod smrti. Nenávist, necítím, říká Eva Erbenová. *Mladá fronta Dnes – Karlovarský kraj*, 2012, roč. 23, č. 110, s. B1. ISSN 1210-1168.

Elektronické zdroje

BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Pokus o henleinovský puč v Chodově v roce 1938*. [online].

Chodauer: útržky z dějin města Chodova. Dostupné z www:

<<http://chodauer.blogspot.cz/2014/03/pokus-o-henleinovsky-puc-v-chodove-v.html>>. [Cit. dne 2016-11-07].

Františkolázeňské prameny. [online]. Františkovy Lázně. Dostupné z www:

<<http://frantiskovylazne.webnode.cz/frantiskolazenske-prameny/>>. [Cit. dne 2017-02-18].

GALAŠ, Radek. *Habersbirk (Habartov) 13.9.1038 – skutečný začátek druhé světové války?* [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www:

<<http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/habartov-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

Hradiště Starý Lohet. [online]. Naučná stezka Doubí – Svatošské skály. Dostupné z www:

<http://stezky-kv.wz.cz/ns-doubi/cz/text/hradiste_stary_lokat.htm>. [Cit. dne 2016-10-08].

JOHN, Jiří. *Koncentrační tábor Zwodau – Svatava*. [online]. České národní listy. Dostupné z www: <<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/zwodau-svatava.html>>. [Cit. dne 2016-11-21].

KLSÁK, Jiří. *Lokalita Tašovice – Starý Lohet*. [online]. Muzeum Karlovy Vary. Dostupné z www: <<http://kvmuz.cz/typ/archeologie/lokalita-tasovice-stary-loket>>. [Cit. dne 2016-10-08].

KUBÍČKOVÁ, Sandra. *O hrad Lohet je zájem. Letos stejně jako loni*. [online]. Sokolov: Sokolovský deník, 2015. Dostupné z URL: <http://sokolovsky.denik.cz/zpravy_region/o-hrad-loket-je-zajem-letos-stejne-jako-loni-20151111.html>. [Cit. dne 2016-09-20].

Lázně Kynžvart – Pramen Richard. [online]. Turistika.cz. Dostupné z www: <<http://www.turistika.cz/mista/lazne-kynzvart-pramen-richard/>>. [Cit. dne 2017-03-19].

Pověsti z Lokte a blízkého okolí. [online]. Hrad Lohet. Dostupné z www: <<http://www.hradloket.info/povesti/>>. [Cit. dne 2016-11-15].

Prameny a kolonády. [online]. Františkovy Lázně. Dostupné z www: <<http://frantiskovy-lazne.webnode.cz/lazne/prameny-a-promenady/>>. [Cit. dne 2017-03-19].

První radonové lázně světa – Radium Palace Jáchymov. [online]. Krušnohorci: průvodce Krušnými horami. Dostupné z www: <<http://www.krusnohorci.net/vylet/370-prvni-radonove-lazne-sveta---radium-palace-jachymov>>. [Cit. dne 2017-03-19].

PŘEVŘÁTIL, Jiří. *Gossengrün (Krajková) 13.-14.9.1038 – zákeřná střelba ze zálohy*. [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: <<http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/krajkova-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

PŘEVŘÁTIL, Jiří. *Schwaderbach (Bublava) 13.9.1038 – statečná jednotka SOS*. [online]. Pohraničí 1938-1939. Dostupné z www: <<http://cetnici.habartov.cz/pohranicni-incidenty-1938-1939/bublava-1938.htm>>. [Cit. dne 2016-11-07].

Svatošské skály. [online]. Skalní oblasti ČR. Dostupné z www: <http://www.skalnioblasti.cz/5_index.asp?cmd=6&sektor_id=604>. [Cit. dne 2017-03-19].

Stanice a hradiště Tašovice. [online]. Turistický portál Karlovarského kraje. Dostupné z www: <<http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Zajimavosti/Archeologie/Stranky/StaniceahradisteTasovice.aspx>>. [Cit. dne 2016-10-08].

ŠÍR, Vojtěch. *Volby a Sudetoněmecká strana*. [online]. Fronta.cz. Dostupné z www: <<http://www.fronta.cz/dotaz/volby-a-sudetonemecka-strana>>. [Cit. dne 2016-11-17].

ZAHRADNÍČEK, Petr. *Bude odhaleno tajemství hradiště Vladar?* [online]. 21. století. Dostupné z www: <<http://21století.cz/2006/12/19/bude-odhaleno-tajemstvi-hradiste-vladar/>>. [Cit. dne 2016-10-11].

ZEMAN, Bohumil. *Vypátral rodiny četníků zabitých henleinovci*. [online]. iDnes.cz. Dostupné z www: <http://zpravy.idnes.cz/historik-vypatral-rodiny-padlych-cetniku-fid-domaci.aspx?c=A130913_1976562_vary-zpravy_mav>. [Cit. dne 2016-11-07].

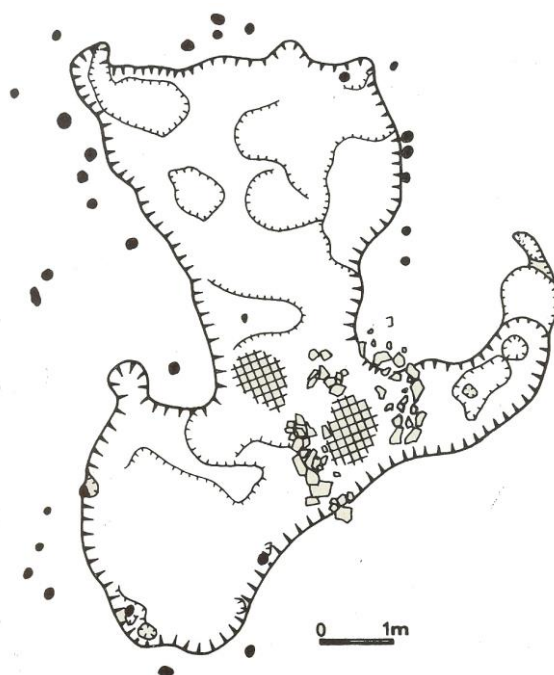
Přílohy

Seznam obrazových příloh

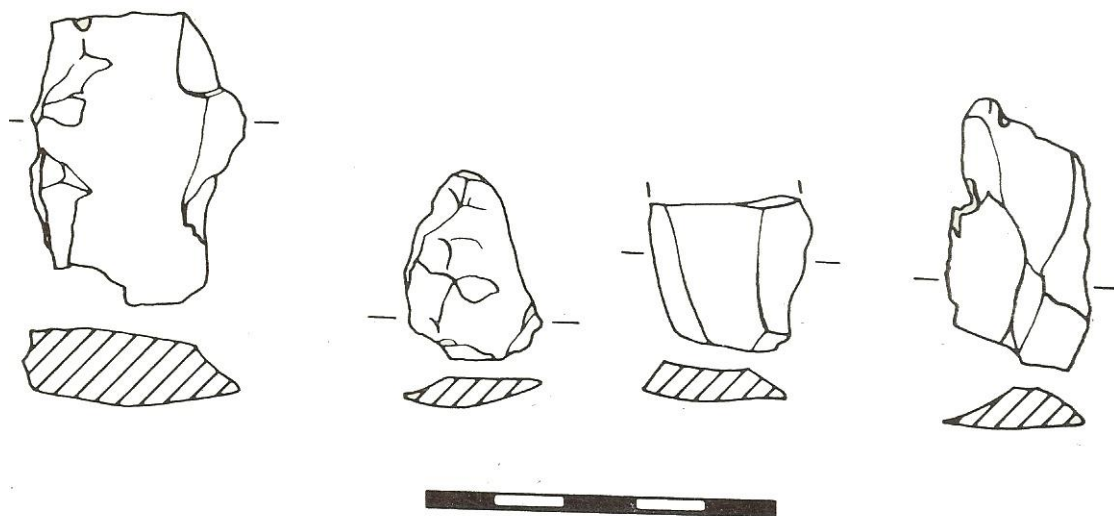
Příloha č. 1: Plánek mezolitických objektů v Tašovicích podle Karla Sklenáře	III
Příloha č. 2: Mezolitické nálezy z Tašovic	III
Příloha č. 3: Půdorys zbytků slovanského srubu z Tašovic podle Františka Proška	IV
Příloha č. 4: Slovanská hradištní kultura v Tašovicích	IV
Příloha č. 5: Současný stav hradiště v Tašovicích	V
Příloha č. 6: Současný stav hradiště v Tašovicích	V
Příloha č. 7: Zaměření hradiště Vladař podle Petra Zahradníčka	VI
Příloha č. 8: Interpretace využití bronzové sošky z Vladaře	VI
Příloha č. 9: Vrch Vladař	VII
Příloha č. 10: Současný stav hradiště Vladař	VII
Příloha č. 11: Hrad Loket	VIII
Příloha č. 12: Rekonstrukce hradu Lokte pro dobu kolem roku 1450	VIII
Příloha č. 13: Listina z roku 1352, kterou Karel IV. obnovil městu Lokti jeho práva a svobody	IX
Příloha č. 14: Meteorit z hradu Lokte	IX
Příloha č. 15: Strakal	X
Příloha č. 16: Svatošské skály	X
Příloha č. 17: Erb Šliků	XI
Příloha č. 18: Zámek Sokolov	XI
Příloha č. 19: Zámek Ostrov	XII
Příloha č. 20: Jáchymovský tolar	XII
Příloha č. 21: Erb Nosticů	XIII
Příloha č. 22: Zámek Jindřichovice	XIII
Příloha č. 23: Kapucínský klášter s kostelem sv. Antonína Paduánského v Sokolově	XIV
Příloha č. 24: Stavovské divadlo	XIV
Příloha č. 25: Uranový důl Svornost	XV
Příloha č. 26: Uhelňý lom Družba	XV
Příloha č. 27: Pohyblivý model práce v dolu z roku 1870	XVI
Příloha č. 28: Horník s mlátkem a želízem	XVI
Příloha č. 29: Mlýnská kolonáda v Karlových Varech	XVII

Příloha č. 30: Vřídlo v Karlových Varech.....	XVII
Příloha č. 31: Původní socha Františka ve Františkových Lázních.....	XVIII
Příloha č. 32: Františkův pramen ve Františkových Lázních	XVIII
Příloha č. 33: Luisin pramen ve Františkových Lázních.....	XIX
Příloha č. 34: Hlavní kolonáda v Mariánských Lázních	XIX
Příloha č. 35: Zpívající fontána v Mariánských Lázních.....	XX
Příloha č. 36: Richardův pramen v Lázních Kynžvart	XX
Příloha č. 37: Radium Palace v Jáchymově.....	XXI
Příloha č. 38: Střelba na celní úřad v Bublavě, uprostřed autokar s četníky.....	XXII
Příloha č. 39: Pomník obětem fašismu v Bublavě.....	XXII
Příloha č. 40: Habartovská stanice s mrtvým velitelem Janem Koukolem	XXIII
Příloha č. 41: Pomník zastřelených četníků v Habartově.....	XXIII
Příloha č. 42: Pamětní deska obětem henleinovského puče v Krajkové	XXIV
Příloha č. 43: Pracovní tábor ve Svatavě.....	XXV
Příloha č. 44: Plánek koncentračního tábora ve Svatavě.....	XXV
Příloha č. 45: Exhumace 12 obětí pochodu smrti 8. dubna 1946 v Čisté.....	XXVI
Příloha č. 46: Eva Löwidtová (Erbenová)	XXVI
Příloha č. 47: Památník ženám trýzněným ve svatavském táboře.....	XXVII

Příloha č. 1: Plánek mezolitických objektů v Tašovicích podle Karla Sklenáře³⁷⁶



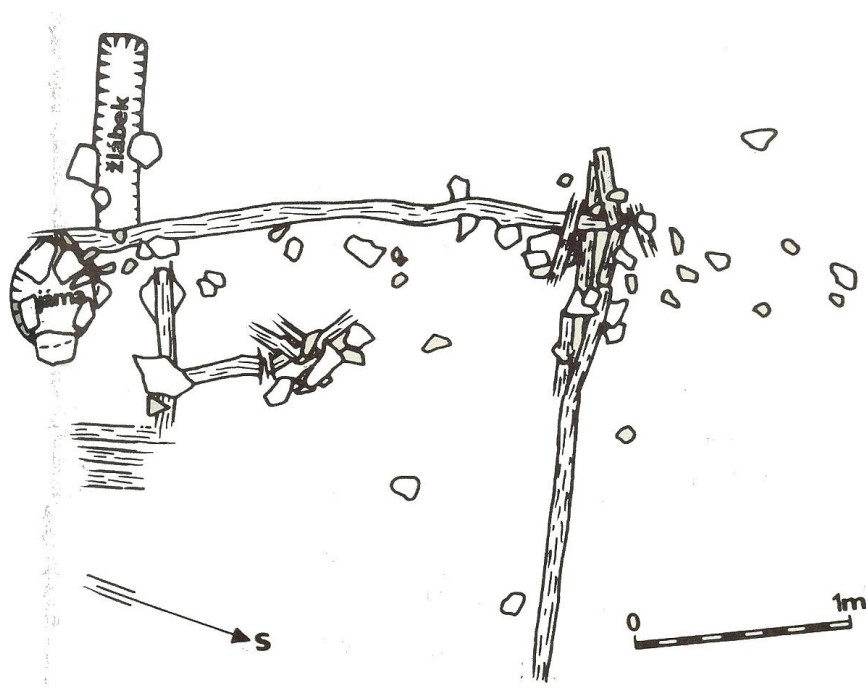
Příloha č. 2: Mezolitické nálezy z Tašovic³⁷⁷



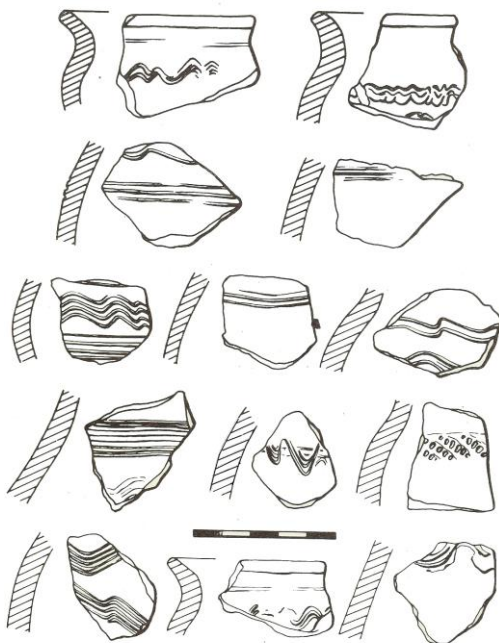
³⁷⁶ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jiří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 9.

³⁷⁷ Tamtéž.

Příloha č. 3: Půdorys zbytků slovanského srubu z Tašovic podle Františka Proška³⁷⁸



Příloha č. 4: Slovanská hradištní kultura v Tašovicích³⁷⁹



³⁷⁸ HÁJEK, Ladislav – MARTÍNEK, Jíří – PLESL, Evžen. *Pravěk Karlovarska a Sokolovska a katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově*. 105 str. Karlovy Vary: Karlovarské muzeum, 1983. S. 23.

³⁷⁹ Tamtéž.

Příloha č. 5: Současný stav hradiště v Tašovicích ³⁸⁰



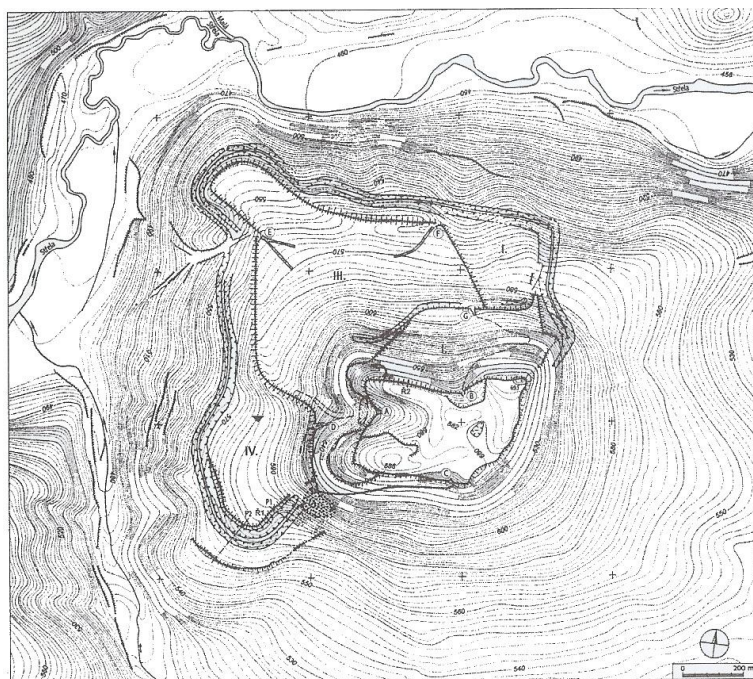
Příloha č. 6: Současný stav hradiště v Tašovicích ³⁸¹



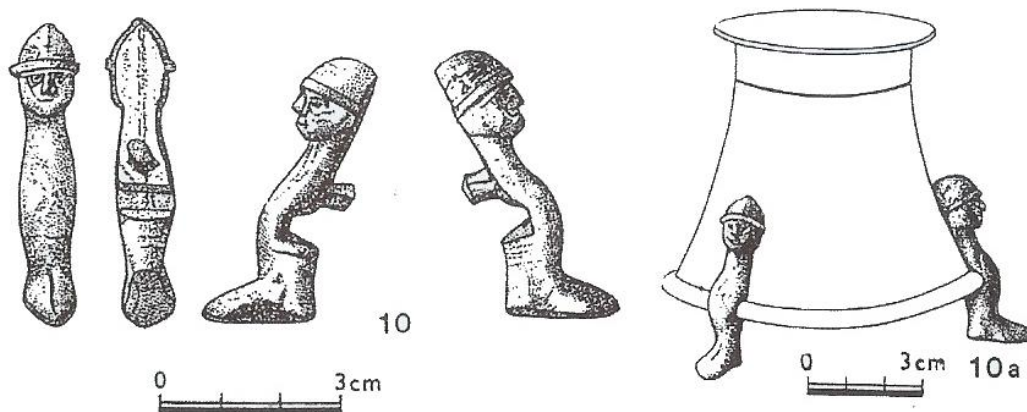
³⁸⁰ Vlastní foto.

³⁸¹ Vlastní foto.

Příloha č. 7: Zaměření hradiště Vladař podle Petra Zahradníčka ³⁸²



Příloha č. 8: Interpretace využití bronzové sošky z Vladaře ³⁸³



³⁸² ZAHRADNÍČEK, Petr. *Hradiště Vladař u Žlutic na Karlovarsku: tajemství minulosti*. Loket: Občanské sdružení Vladař na ochranu a výzkum archeologických lokalit, 2005. 61 s. ISBN 80-239-6616-2. S. 4.

³⁸³ Tamtéž, s. 45.

Příloha č. 9: Vrch Vladař³⁸⁴



Příloha č. 10: Současný stav hradiště Vladař³⁸⁵



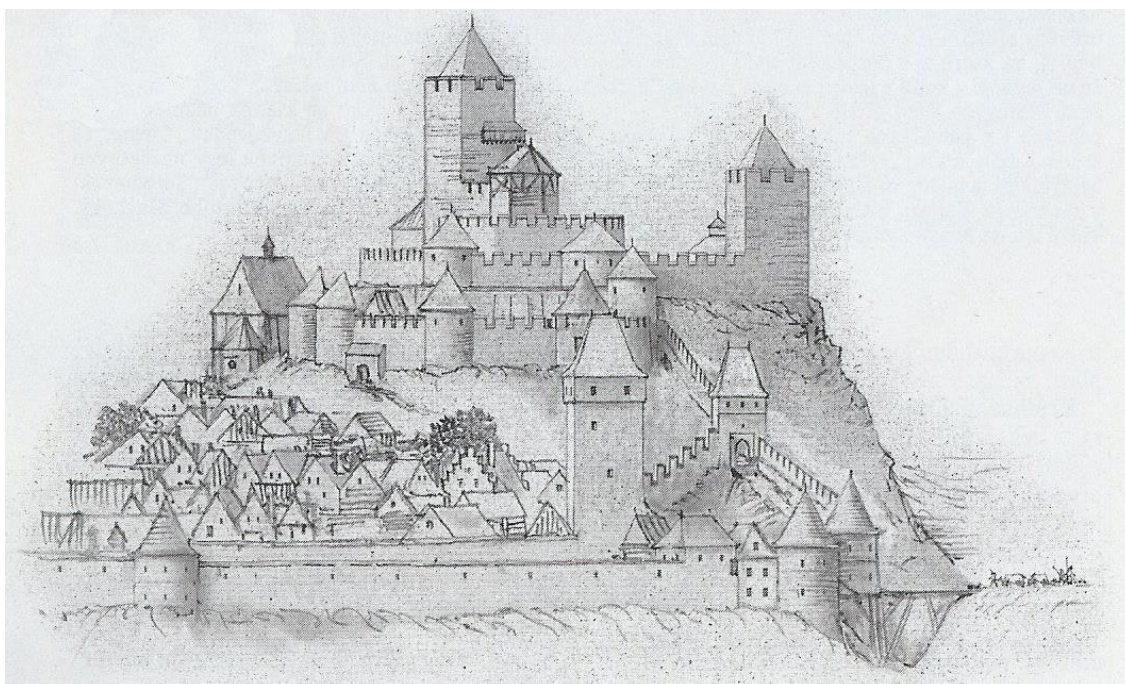
³⁸⁴ Vlastní foto.

³⁸⁵ Vlastní foto.

Příloha č. 11: Hrad Loket ³⁸⁶



Příloha č. 12: Rekonstrukce hradu Lokte pro dobu kolem roku 1450 ³⁸⁷



³⁸⁶ Vlastní foto.

³⁸⁷ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Loket: hrad ve stejnojmenném městě blízko Karlových Varů*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme, 2012. 46 s. ISBN 978-80-87712-25-2. S. 12.

Příloha č. 13: Listina z roku 1352, kterou Karel IV. obnovil městu Lokti jeho práva a svobody ³⁸⁸



Příloha č. 14: Meteorit z hradu Lokte ³⁸⁹



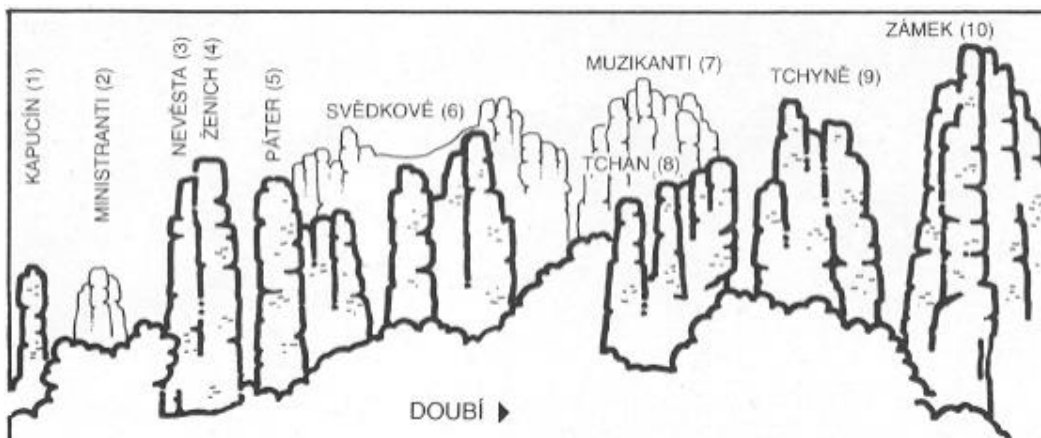
³⁸⁸ Vlastní foto, dostupné na hradě Lokti.

³⁸⁹ Vlastní foto, dostupné na hradě Lokti.

Příloha č. 15: Strakakal³⁹⁰



Příloha č. 16: Svatošské skály³⁹¹



³⁹⁰ Vlastní foto, dostupné na hradě Lokti.

³⁹¹ Svatošské skály. [online]. Skalní oblasti ČR. Dostupné z www: <http://www.skalnioblasti.cz/5_index.asp?cmd=6&sektor_id=604>. [Cit. dne 2017-03-19].

Příloha č. 17: Erb Šliků ³⁹²



Příloha č. 18: Zámek Sokolov ³⁹³



³⁹² JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 265.

³⁹³ Vlastní foto.

Příloha č. 19: Zámek Ostrov ³⁹⁴



Příloha č. 20: Jáchymovský tolar ³⁹⁵



³⁹⁴ Vlastní foto.

³⁹⁵ BURACHOVIČ, Stanislav. *Jáchymov v zrcadle času: stručné dějiny prvních radonových lázní světa*. Karlovy Vary: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Karlovy Vary, 2007. 74 s. ISBN 978-80-86630-14-4. S. 7.

Příloha č. 21: Erb Nosticů³⁹⁶



Příloha č. 22: Zámek Jindřichovice³⁹⁷



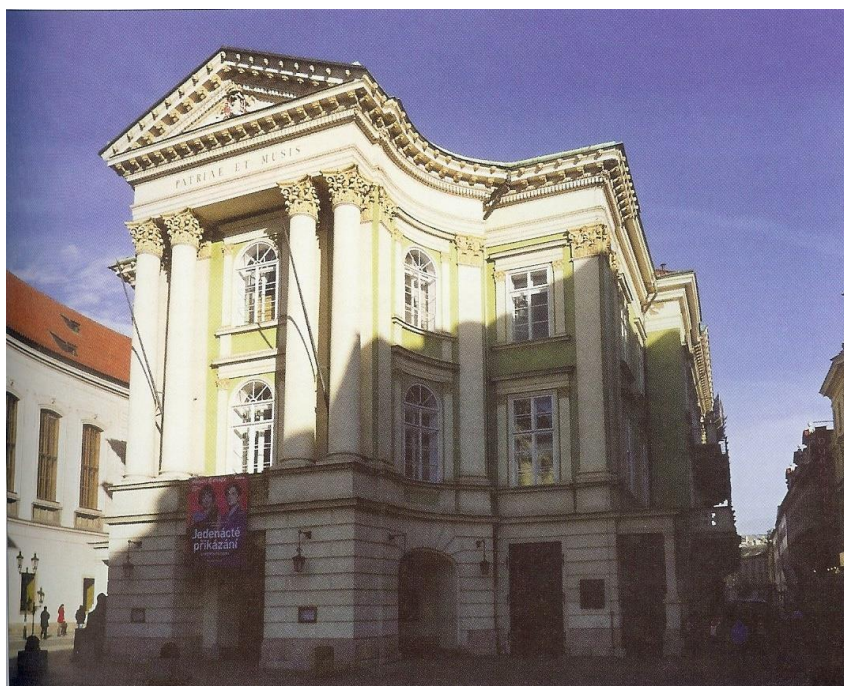
³⁹⁶ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 240.

³⁹⁷ Vlastní foto.

Příloha č. 23: Kapucínský klášter s kostelem sv. Antonína Paduánského v Sokolově³⁹⁸



Příloha č. 24: Stavovské divadlo³⁹⁹



³⁹⁸ Vlastní foto.

³⁹⁹ JUŘÍK, Pavel. *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha: Euromedia Group, 2014. 464 s. ISBN 978-80-242-4573-7. S. 243.

Příloha č. 25: Uranový důl Svornost ⁴⁰⁰



Příloha č. 26: Uhelny lom Družba ⁴⁰¹



⁴⁰⁰ Vlastní foto.

⁴⁰¹ Vlastní foto.

Příloha č. 27: Pohyblivý model práce v dolu z roku 1870 ⁴⁰²



Příloha č. 28: Horník s mlátkem a želízem ⁴⁰³



⁴⁰² Vlastní foto, dostupné v Muzeu Sokolov.

⁴⁰³ Vlastní foto, dostupné v Muzeu Královská mincovna Jáchymov.

Příloha č. 29: Mlýnská kolonáda v Karlových Varech ⁴⁰⁴



Příloha č. 30: Vřídlo v Karlových Varech ⁴⁰⁵



⁴⁰⁴ Vlastní foto.

⁴⁰⁵ Vlastní foto.

Příloha č. 31: Původní socha Františka ve Františkových Lázních ⁴⁰⁶



Příloha č. 32: Františkův pramen ve Františkových Lázních ⁴⁰⁷



⁴⁰⁶ Vlastní foto, dostupné v Městském muzeu Františkovy Lázně.

⁴⁰⁷ *Prameny a kolonády*. [online]. Františkovy Lázně. Dostupné z www: <<http://frantiskovy-lazne.webnode.cz/lazne/prameny-a-promenady/>>. [Cit. dne 2017-03-19].

Příloha č. 33: Luisin pramen ve Františkových Lázních ⁴⁰⁸



Příloha č. 34: Hlavní kolonáda v Mariánských Lázních ⁴⁰⁹



⁴⁰⁸ Vlastní foto.

⁴⁰⁹ Vlastní foto.

Příloha č. 35: Zpívající fontána v Mariánských Lázních ⁴¹⁰



Příloha č. 36: Richardův pramen v Lázních Kynžvart ⁴¹¹



⁴¹⁰ Vlastní foto.

⁴¹¹ *Lázně Kynžvart – Pramen Richard.* [online]. Turistika.cz. Dostupné z www: <<http://www.turistika.cz/mista/lazne-kynzvart-pramen-richard/>>. [Cit. dne 2017-03-19].

Příloha č. 37: Radium Palace v Jáchymově⁴¹²



⁴¹² *První radonové lázně světa – Radium Palace Jáchymov.* [online]. Krušnohorci: průvodce Krušnými horami. Dostupné z [www: <http://www.krusnohorci.net/vylet/370-prvni-radonove-lazne-sveta---radium-palace-jachymov>](http://www.krusnohorci.net/vylet/370-prvni-radonove-lazne-sveta---radium-palace-jachymov). [Cit. dne 2017-03-19].

Příloha č. 38: Střelba na celní úřad v Bublavě, uprostřed autokar s četníky ⁴¹³



Příloha č. 39: Pomník obětem fašismu v Bublavě ⁴¹⁴



⁴¹³ Dostupné v Muzeu bezpečnostních sborů Habartov.

⁴¹⁴ Vlastní foto.

Příloha č. 40: Habartovská stanice s mrtvým velitelem Janem Koukolem ⁴¹⁵



Příloha č. 41: Pomník zastřelených četníků v Habartově ⁴¹⁶



⁴¹⁵ ZEMAN, Bohumil. *Vypátral rodiny četníků zabíjených henleinovci*. [online]. iDnes.cz. Dostupné z www: <http://zpravy.idnes.cz/historik-vypatral-rodiny-padlych-cetniku-fid-domaci.aspx?c=A130913_1976562_vary-zpravy_mav>. [Cit. dne 2016-11-07].

⁴¹⁶ Vlastní foto.

Příloha č. 42: Pamětní deska obětem henleinovského puče v Krajkové⁴¹⁷



⁴¹⁷ Vlastní foto.

Příloha č. 43: Pracovní tábor ve Svatavě ⁴¹⁸



Příloha č. 44: Plánek koncentračního tábora ve Svatavě ⁴¹⁹



⁴¹⁸ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Květen bez šeriků*. Cheb: Svět křídel, 2013. 191 s. ISBN 978-80-87567-27-2. S. 38.

⁴¹⁹ JISKRA, Jaroslav – MÜLLER, Miroslav. *Svatava: z historie významné hornické a průmyslové obce*. Svatava: Obec Svatava, 2005. 227 s. ISBN 80-239-5693-0. S. 153.

Příloha č. 45: Exhumace 12 obětí pochodu smrti 8. dubna 1946 v Čisté⁴²⁰



Příloha č. 46: Eva Löwidtová (Erbenová)⁴²¹



⁴²⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ve stínu Krušných hor: z historie poboček koncentračního tábora Flossenbürg na Karlovarsku a Sokolovsku (Svatava, Kraslice, Nová Role, Ostrov a Korunní)*. Cheb: Svět křídel, 2015. 295 s. ISBN 978-80-87567-69-2. S. 127.

⁴²¹ Tamtéž, s. 120.

Příloha č. 47: Památník ženám trýzněným ve svatavském táboře⁴²²



⁴²² Vlastní foto.